

tv-15 naš TOVARIS

Št. 33
21. avgusta 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

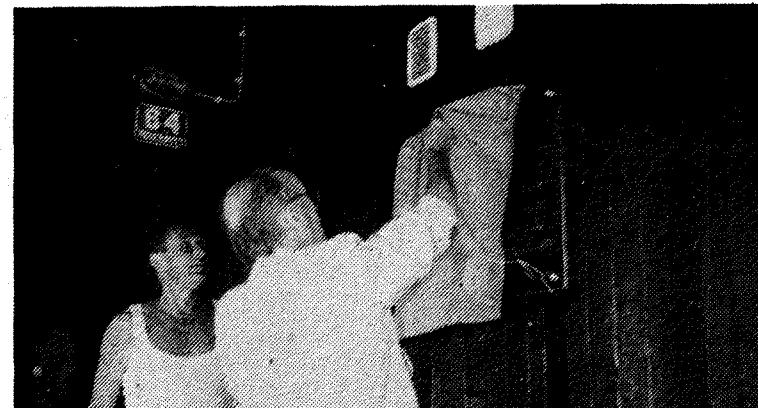
Kofce v znamenju spomina

Planinska postojanka, 1505m visoke Kofce pod Karavankami nad Tržičem, je bila minulo soboto prizorišče srečanja še živečih udeležencev narodnoosvobodilnega boja, II. grupe odredov, Kokrškega odreda, mladine, tabornikov, pohodnikov iz vrst mejnih enot milice ter JLA s Podljubelja in Tržiča, mnogih planincev in drugih ljubiteljev gora. Tudi temu primerno vreme je pripomoglo k številni udeležbi. Sicer so Karavanke s Kofcami in sosednjimi vršaci vred pravi planinski biser. Tu ponovno oživljajo planšarije, vse številnejše so črede ovac in govedi, last kmetov iz dolin in pašnih skupnosti.

V narodnoosvobodilnem boju so tudi Kofce odigrale pomembno vlogo. Kranjčev bataljon je bil v sestavi II. grupe odredov. Ta enota se je avgusta leta 1942 čez Jelovico, Savo, mimo Kofc, čez Karavanke in Slovensko Koroško prebil na Štajersko. V spomin na ta pohod in preboj je bila spominska slovesnost s kulturnim programom in odkritjem spominske plošče na pročelju planinskega doma. Po uvodnih besedah in pozdravnem nagovoru predsednika OK ZK Tržič Milana Ogrisa je zbrani množici govoril takratni komandant Kranjčevega bataljona, generalpolkovnik in narodni heroj Franc Poglajen. V svojem govoru je podrobno orisal pomen narodnoosvobodilnega boja in borcev II. grupe odredov ter Kokrškega odreda na tem delu slovenskega ozemlja. Slovesnosti so se udeležili mnogi ugledni družbenopolitični delavci, med njimi tudi Viktor Avbelj-Rudi, prvoborci in narodni heroji.

Po odkritju spominske plošče, za katero bo odslej skrbelo Planinsko društvo iz Tržiča, in polaganju venca padlim je sledil bogat kulturni program, ki so ga skrbno pripravili in izvedli recitatorji in pevci kvinteta bratov Zupan iz Tržiča.

Tik pred začetkom je na prireditveni prostor prispela kolona 29 pohodnikov, ki jo je vodil pripadnik milice iz Tržiča Jože Romšak.

»V počastitev krajevnega praznika Podljubelj in današnjega slavlja tu, na Kofcah, smo se odločili, da pripravimo in izvedemo obrambni dan v obliki pohoda. Za nami so Veliki grunt, Korošica, Hanžovo sedlo in Veliki vrh, po slovesnosti pa bomo odšli proti planini Kal in nazaj na Podljubelj. Pohodno enoto sestavljajo pripadniki Narodne zaščite, milice JLA, kurirjev in mladine. Dobra tretjina udeležencev je bila prvič na takšnem pohodu, vendar so vsi to dokaj naporno pot odlično premagali. Pohod je bil zares enkratni, kar nam je v spodbudo za bodoče tovrstne akcije«, nam je z navdušenjem pripovedoval vodja pohoda Jože Ramšak.

Pot, ki so jo opravili pohodniki, bo mnogim ostala v prijetnem spominu. Poleg doživljanja naporov med pohodom so pohodniki občudovali lepote gora in se seznanili z marsičem, česar doslej niso vedeli. Pridobljeno znanje bo marsikomu od pohodnikov pomagalo, ko se bodo odločali za samostojne izlete v gore. Pohod je bil za udeležence enkratna šola v naravi. Težavne vzpone in sestoje so pohodniki na Kofcah kaj kmalu pozabili, prav gotovo pa ne bodo pozabili sprejema, ki so ga bili deležni na prireditvenem prostoru. Aplavzi in čestitke, ki so se prepletali med zvoki harmonike, so bili nagrada za uspešno prehojeno pot.

Tekst in fotografije:
Jože Čurin

Strokovni seminar za učitelje obrambe in zaščite

Zavod za šolstvo SR Slovenije je ob pomoči Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo tudi letos pripravil seminar za učitelje obrambe in zaščite v srednjem usmerjenem izobraževanju.

Seminarja, katerega prvi del je potekal v Ljubljani, se je od skupno petindevetdesetih redno zaposlenih učiteljev v naši republiki udeležilo osemindeset.

V teoretičnem delu seminarja so največ pozornosti namenili prenovi izobraževalnega programa, saj je predmet Obramba in zaščita edini predmet, ki ima enaka izhodišča in temelje v vsej Jugoslaviji. Obravnavali so predvsem novosti v programu in težave ter probleme, s katerimi se bodo učitelji srečevali zaradi prenosa predmeta iz prvega in drugega letnika v tretjega in četrtega. Predstavniki Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo in Republiškega štaba teritorialne obrambe pa so jih seznanili s problemi hranjenja orožja, opreme kabinetov in drugim. V okviru teh razprav so še posebej obravnavali najrazli-

nejša streljanja, ki jih morajo opraviti učenci. Velik problem so namreč strelišča, saj jih je v naši republiki malo in večina je tudi pomanjkljivo opremljenih.

Drugi del seminarja pa je bil praktičen in je potekal v Splitu, kjer so si učitelji ogledali vojno pristanišče Lora, Mornariški šolski center Maršal Tito, Hidrološki inštitut in Vojnopomorski muzej. Tako so se seznanili z obrambo našega morja in obalnega pasu.

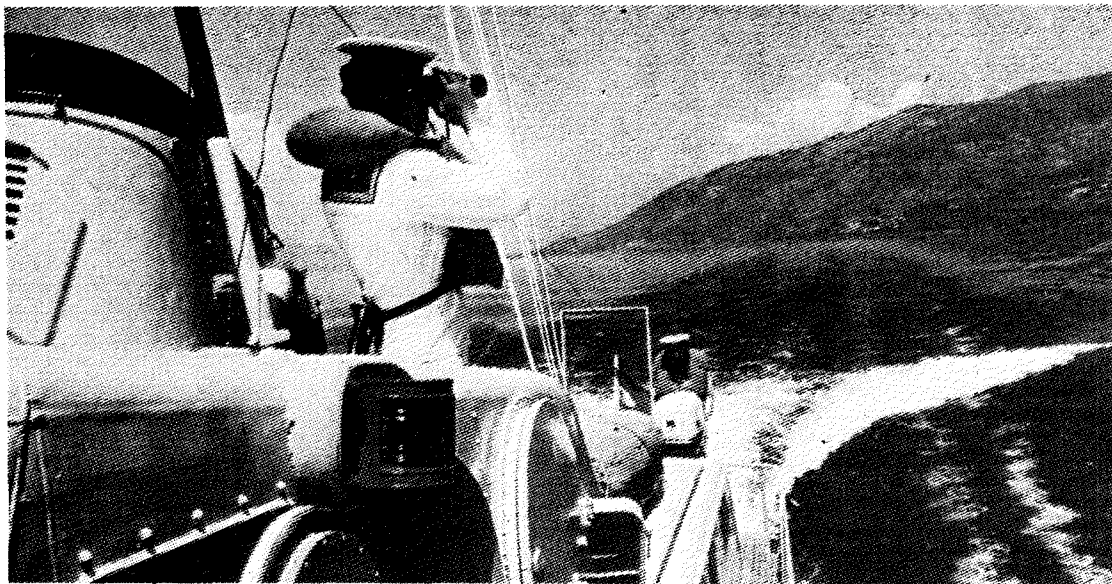
Seminar pa so učitelji Obrambe in zaščite izkoristili tudi za občni zbor svojega društva. Tako so na njem pregledali svoje delo v minulem letu in sprejeli smernice za delo v prihodnje. Kot je povedal eden organizatorjev seminarja in občnega društva Janko Hamler, bodo v prihodnjem letu namenili največ pozornosti organiziranju strokovnih pogovorov z republiškimi ustanovami, ki se ukvarjajo s SLO in DS. Posebno pozornost bodo namenili sodelovanju z zvezo rezervnih vojaških starešin in zvezo borcev. Prizadevali si bodo, da bi se društvo še bolj uveljavilo v ok-

viru ustanov s področja SLO in DS. Začeli so tudi že zbirati gradivo za razstavo, ki naj bi jo odprli ob zveznem tekmovanju Mladi v SLO. To bo čez tri leta v

Sloveniji. Prav tako bo društvo namenilo del svoje pozornosti dopolnitvi pravil tekmovanja Mladi v SLO, sodobnim oblikam ter metodam dela pri po-

uku in problemu prerazporeditve učiteljev zaradi premika predmeta iz nižjih v višje letnike.

Bojan Kuntarič

Obisk pri naši vojni mornarici bo ostal udeležencem seminarja še dolgo v spominu.

Petinštirideseta obletnica ustrelitve prvih talcev v Gorjah pri Bledu

Na pobočju Rovarce v Spodnjih Gorjah pri Bledu so 28. avgusta 1941. nacistični rablji ustrelili pet talcev; prve žrtve nacistične tiranije na tem delu Gorenjske. Okrutna usmrtitev je bila povračilna akcija in kazen za likvidacijo okupatorjevega sodelavca in izdajalca domačega kovača Florjana Ulčarja. Hkrati pa so zavojevalci hoteli s tem posvariti vse, ki so se drznili nasprotovati njihovi oblasti.

Vsi izmučeni in okrvavljeni, po dolgotrajnem trpinčenju v gestapovskih zaporih v Begunjah, prignani tega dne v Spodnje Gorje, so bili prva daritev za svobodo, ki je bila takrat še neizmerljivo daleč. Privezali so jih na kole, zvezali oči in opravili svoje zločinsko delo. Pod streli eksekucijske desetine so padli: 38 letni Franc Soklič, 42 letni Karel Repe in 32 letni Jože Repe iz Gorij, 47 letni Jože Pikon z Blejske Dobrave in 52 letni Ivan Zupan, znani predvojni komunist in revolucionar iz Nomenja v Bohinju. Nemci so ga kot partizana težko

ranjenega ujeli v spopadu, v katerem je padel njegov soborec in dolgoletni tovariš Jože Azman.

Ob teh prvih žrtvah, ki so bile opomin vsem, da se bije boj na življenje in smrt, se je v ljudeh, ki so bili priča zločinu in povsod drugje, kjer je utripalo zavedno slovensko srce, rojevala odločna volja in prisega za oborožen upor proti tujemu zavojevalcu.

Gorje z vsemi 13 naselji so postale neosvojiva partizanska trdnjava, neizčrpen vir borcev in moči štiriletnega krvavega obračuna z okupatorjem. Gorjanci so bili v prvih vrstah oborožene bohinjske vstaje decembra 1941 in potem v številnih enotah širom Slovenije. V boju so vztrajali do končne zmage, vzlic žrtvam. Življenje je darovalo kar 159 domačinov, od teh 87 partizanov, med njimi kar 17 prvoborcev. Nacistični razbojniki so bili nemilosrdni tudi do žena, otrok in starcev. V plamenih požgane Radovne sta bila med 24 nedolžnimi

žrtvami tudi dojenček in 81 letna starka. V Nemčijo in v Srbijo so izgnali 67 domačinov, ki so prestali najhujše čase na tujem.

Nekoč odmaknjena naselja z okoli 2800 prebivalci: kmeti, gozdarji, vozniki in železarji, so Gorje po svobodi postale prikupno središče in cilj turistov. Njihove hiše in okolica ozaljšana s cvetjem in vzornimi nasadi in vrtovi, novimi urejenimi cestami, sodobno šolo, vrtcem, obnovljenimi družbenimi objekti in prodajalnami, so dokaz velike zavzetosti domačinov in prizadevnosti krajevne samouprave. Več kot polovica prebivalcev služi kruh v jeseniški železarni, v obratih LIP Bled in drugih OZD v radovljiški in jeseniški občini. Tudi kmetijstvu in živinoreji se še niso odrekli vzlic sodobnim tokovom, ki krčijo število pravih kmetovalcev in na drugi strani pospešujejo malo gospodarstvo ter turizem, ki postaja vse bolj pomemben vir dohodka številnim krajanom.

Iz Gorij je izšlo več rodov zaslužnih javnih

delavcev, znanih športnikov, planincev, glasbenikov in pevcev. Tudi družbenopolitično in društveno življenje je bogato; mlada kri poživlja utrip kraja z bogatimi izročili.

Letošnji krajevni praznik je toliko pomembnejši, ker sočasno obuja spomin na jubilejno 45-letnico vstaje slovenskega naroda in drugih narodov in narodnosti Jugoslavije. Na praznovanje bodo povabili tudi predstavnike krajevne skupnosti Varaždin – center s katerimi so se pred tremi leti pobratili.

Osrednja slovesnost bo v soboto, 30. avgusta, ko bo slavnostna seja skupščine krajevne skupnosti, na kateri bodo tudi vsi predstavniki družbenopolitičnih organizacij in društev. Za to priložnost pripravljajo kulturni program v katerem bodo sodelovali člani domače godbe na pihala in moškega pevskega zbora. V Gorjah pa bodo prvič, v sklopu športnih tekmovanj v počastitev krajevnega praznika pripravili turnir verpa klubov iz Slovenije.

Jošt Role

V spomin na prve ustreljene

Vodja civilne uprave nazasedenem ozemlju Koroške in Kranjske Franc Kutschera je 29. julija 1941 na Bledu podpisal odlok o »ustanovitvi posebnega sodišča za sojenje komunističnih elementov«. Za predsednika je imenoval sodnega svetnika dr. Kurta Messinerja, za člana pa SS šturbanfirerja in vladnega svetnika dr. Bauerja in kapetana zaščitne policije Heinza Hübnerja.

V odloku je nadalje zapisano:

»Obtožnico pri tem izrednem sodišču zastopa eden izmed SS-firerjev, ki jih imenuje poveljnik varnostne policije pri načelniku civilne uprave na zasedenem ozemlju Koroške in Kranjske.

Izredno sodišče zaseda po potrebi v kraju, ki ga določijo predsednik.

O poteku razprave, o sodbi in njeni izvršitvi je treba sestaviti zapisnik, ki mora vsebovati imena sodnikov, obsojencev in prič, na katerih izpovedi se obsodba opira.

Razsodbe, s katerimi se izrekajo smrtnne kazni, pošljite meni v odobritev. Smrtna kazen se izvrši z ustrelitvijo. Eksekucijski oddelke sestavi 181. policijski bataljon.

Pridržujem si pravico, v posameznih primerih določiti drugačno izvršitev smrtnih kazni.

Leta 1941 je omenjeno sodišče največkrat zasedalo v begunjski graščini, v kateri so bili zapor, kasneje pa bolj poredkoma. V Begunjah so obtožence poklicali v posebno dvorano, jim prebrali obtožnico in na koncu sodbo. Imeli so celo »braničar« iz vrst esesovskega oficirja; toda pri prvih skupinah, katere so »sodniki« že vnaprej obsodili na smrt, nihče od obtožencev ni smel spregovoriti niti stavka v svojo obrambo. Morali so stati mirno in poslušati.

Mnogim v Begunjah sploh niso prebrali obtožnice, temveč samo sodbo. Zanesljivo vemo, da je bil tak primer z osemindvajsetimi zaporniki v Begunjah, ki so jih četrtega decembra 1941 ustrelili v Dragi.

Le prvim štirim v Begunjah na smrt obsojenim skupinam so Nemci dovolili, da jih je pred usmrtitvijo spovedal begunjski župnik Franc Hiti; leta je bil pred vojno duhovni voditelj v ženski kaznilnici v graščini. Seveda je spovedal samo tiste, ki so to želeli.

Gestapovci so hitro spoznali, da bi lahko marsikaj zvedeli od Hiti. Morda tudi kaj takega, česar iz obsojencev niso iztisnili niti med mučenjem. Zato so od kurata (ki tedaj še ni bil župnik) nesramno zahtevali, naj jim pove spovedne tajne obsojencev. Hiti ni klonil. Ge-

stapovci so se mu maščevali tako, da so mu prepovedali spovedovati zapornike in obsojence. Od septembra 1941 do konca vojne so mu dovolili le še dvakrat: ko so leta 1944 na vrtu zaporov ustrelili policista Antona Stocka in Josefa Vilserja zaradi prenašanja sporočil zapornikov. In drugič, ko so ustrelili pet Hrvatov, ki so imeli zveze s partizani.

Pri ustrelitvah večjih skupin pa žrtve sploh niso videli ne sodnika, ne tožilca in ne sodne dvorane. To velja za 45 ustreljenih blizu Hrušice pri Jesenicah, za petdeset zapornikov ustreljenih blizu Bistrice pri Naklem, za 51 ustreljenih v Potoku v Črni pri Kamniku, za 21 ustreljenih v Retnjah, nekaj kilometrov od Trziča in še za mnoge druge skupine.

Leta 1943 pa že zasledimo, da sodišče deluje bolj »demokratično in po zakonu«. Obtoženci so se že lahko zagovarjali. V knjigi Beg z morišča sem objavil spomine zdaj že pokojnega železničarja Lojzeta Cuznarja, katerega so aretirali na Jesenicah skupno s 33 železničarji. Obtoženi so bili, da odpirajo vagone tovornih vlakov. O sodnem procesu je Cuznar povedal tole:

»Zasliševali so me na jeseniškem gestapu in v Begunjah. Po mučenju so me zaprli v celičo št. osem. Čez deset dni so me poklicali v sodno dvorano. Spotoma mi je neki policist šepnil, naj priznam, da sem vzel cigarete zase, ne pa za partizane. Če ne bomo priznali, je dejal policist, bodo sodniki menili, da sodelujemo z OF, pa nas bodo obsodili na smrt.

Vrata sodne dvorane so se počasi in škripajoče odprla. Brez opreme, mračna in prazna, je obsojence spominjala na veliko požrešno žrelo smrti. Za edino mizo so sedeli trije sodniki v črnih haljah s kapucami na glavi. Za obtožence ni bilo stola ne klopi. Človek je lahko nehotne pomislil, da sedijo pred njim inkvizitorji, ki so sežigali ljudi na grmadi. Sodni proces v begunjskih zaporih med vojno je bil podoben sodni komediji. Komedija za sodnike in gestapovce, ki so se naslajali ob mukah in trpljenju zavednih domoljubov. Od tod do groba je vodila ozka in trnjeva pot.

Sodniki v črnih haljah. Kakšne pošasti! Med procesom smo stali.

Kdo je vzel cigarete iz vagona? je vprašal sodnik.

Stopil sem korak naprej. Mojemu priznanju se je pridružil še Emil Blenkuš, ki živi v Beljaku. Midva sva priznala, da sva vzela cigarete, toda le zase, zanikala pa sva sodelovanja z Osvobodilno fronto. Mene so obsodili na deset let zapor, Blenkuša na osem, druge obto-

žence pa na dve, tri in šest let zapor...

Ob požigu vasi Gradišče v Tuhinjski dolini (občina Kamnik) julija 1942, ko so postrelili dvanajst vaščanov, je te na smrt obsodil gestapovski oficir, ki je bil tam v vlogi sodnika brez porote. Ob njem so stali orožniki, dva raztrganca, ki sta poznala domačine in prevajalec. »Sodniku« so iz bližnje hiše prinesli mizo in stol. O tem mi je pripovedoval vaščan Franc Virjant:

»Smrtno obsodbo so nam izrekli dvakrat. Pred kozolcem nas je debelusen gestapovec trikrat vprašal, ali kdo ve, kje so partizani. Molčali smo. On pa je nadaljeval z mirnim, prostodušnim glasom, kot da nam bo povedal kakšno zanimivo zgodbo:

Vsi ste obsojeni na smrt, vaše domove bomo požgali, vas zravnavali z zemljo, družine izgnali v taborišča, ker ste pomagali banditom, med katerimi so tudi vaši sinovi in bratje. Obstrelili vas bomo in žive zažgali, ker so banditi ponoči pri Kavranu (kraj je ob glavni cesti v Tuhinju, med Virom in Zlato Kapljo) napadli naš avto, ubili oficirja in dva narednika. Njegove besede je prevajal Kriz.

Po izreku smrtni obsodbe sta odšla 50 metrov naprej do Koritnikove hiše, kjer se je gestapovec usedel na stol za mizo, ki je stala na dvorišču. K tej mizici pred Koritnikovo hišo so od kozolca vodili drugega za drugim in vsakega je gestapovec posebej vprašal, če kaj ve o banditih in njihovih sodelavcih. Tu je vsem še enkrat izrekel smrtno obsodbo. Vsakega sta takoj zastražila dva policista.

Smrti me je rešil raztrganec Andrej Podbevšek iz Tuhinjske doline, s katerim sem nekoč večkrat popival in prepeval po gostilnah...

Posebno sodišče je zadnjič zasedalo aprila 1945. leta v Kranju. Zadnjič in prvič javno. Kakšna ironija pravice. Sodili so atentatorja, ki so desetega januarja 1945. leta minirali notranjost hotela »Evropa«, v katerem je bil štab policijskega bataljona, v pritličju pa kavarna. Prvi obtoženec Jože Strupi je bil obsojen na smrt z obesa-njem, drugi na smrt z ustrelitvijo. Obe sodbi sta bili takoj izvršeni. Strupija so obesili pred hotelom Evropa v Kranju, Alojza Škulja pa je gestapovski raztrganec odpeljal iz sodne dvorane skozi mesto in ga na križišču pred Kokrico ustrelil. To sta bili zadnji dve smrtni obsodbi na Gorenjskem.

Med dolgoletnim zbiranjem podatkov o življenju, delu in smrti talcev in na smrt obsojenih me je presenetila ženska, ki mi je rekla:

»Zakaj vedno pišete, da so bili talci nedolžni. Moj mož ni bil nedolžen po okupatorjevih zakonskih predpisih. Delal je za Osvobodilno fronto, imel je zveze s partizani, pomagal jim je in pri tem zavestno kršil okupatorjeve odredbe. Zame je bil nedolžen tisti, ki ni delal za osvobodilni boj in ni storil nobenega drugega kaznivega dejanja.

Zakaj pri žrtvah vedno podarjate nemočne starčke, ženske in otroke, kot da mladih fantov, deklet, mož in žena ni bilo toliko škoda! Ali niso največ krvi iztočili prav mladeniči in mladenice v najlepših letih življenja?»

Med zbiranjem podatkov o ustreljenih v letu 1941 za knjigo Krik v Dragi, sem ugotovil, da so gestapovci z redkimi izjemami vsem dokazali sodelovanje z OF ali partizanskimi enotami. Ponavljam, da govorim le za leto 1941, kar pa sploh ne drži za naslednja leta, posebno ne pri množičnih ustrelitvah in pomorih ob požiganju vasi, ki so bile žrtve nasilja celo dojenčki.

Za postreljene zapornike (aktiviste in ujete borce) se je pri nas uveljavil izraz talci. Vendarle vsi na smrt obsojeni in postreljeni niso bili talci. Ogledimo si primer prve postreljene skupine v Sloveniji. Stanko Škaler je v knjigi Padli v ognju revolucije, ki jo je izdal ZZZB NOV Krško leta 1971, med drugim zapisal:

»Ponedeljek, 28. julija, je bil usoden za Krško skupino. V Krško je ta dan pripotovala Ivanka Uranjekova-Angelca, doma iz Griž pri Celju. Prinesla je propagandni material, toda na dogovorjeni javki v brivskem lokalu na Vidmu, ki je bil ob ponedeljkih zaprt, je ni nihče pričakoval. Zato je šla iskat Rada Kaplana, ki bi jo bil moral pričakati, v brivnico v Krško, kjer pa ga tudi ni našla. Tu je pozabila propagandni material, in ker se je zdela nekemu pomočniku v brivnici sumljiva, je takoj pogledal v aktovko in vse izročil policiji v Krškem.

Tako se je z izdajo začela kastastra. Vsi člani Krške skupine so se tisti dan srečno rešili v nekaj kilometrov od Krškega oddaljeni gozd Rore, kjer so prenočili v šotoru. Dne 29. julija so se nameravali umakniti čez nemško-italijansko mejo.

Tisto jutro pa je Preskar, član te skupine, skrivaj šel domov po neke osebne potrebščine. Ko se je vračal k skupini v šotoru, se je našel še drug izdajalec, neki cestni delavec, ki mu je sledil in nato skrivajšče skupine izdal policiji v Krškem. Policija je dopoldne 29. julija zajela deset članov Krške skupine v skrivališču v Rorah. Iz gozda so jih peljali najprej na domove, kjer so temeljito opravili hišne preiskave. Zvečer 29. julija so jih zaprli in vso noč zasliševali na policiji v Krškem. Zgodaj zjutraj 30. julija so jih s kamionom od-

Milorad Stošić, obešen v Kranju 23. 8. 1941

peljali v 6 km od Brezic oddaljeni gozd Dobrava in jim prebrali smrtno obsodbo. Skupni grob so si izkopali sami...

Ob dveh izdajalcih se je znašel še tretji: nebudnost. Iz opisa sledi, da to niso bili talci.

Prve tri na smrt obsojene skupine iz vrst begunjskih zapornikov so postrelili v stari baraki bivše jugoslovanske vojske, ki je stala blizu Begun ob cesti Begunje-Tržič (gorski cesti). Ker je bila baraka lesena, so Nemci napravili dvojno steno in prostor med stenami napolnili s prstjo. Tu so drugega avgusta ustrelili udeležence vstaje na Kamniškem, ki je izbruhnila v noči od 27. na 28. julij 1941. Usmrčeni so bili 20 letni brivski pomočnik Leopold Dremelj, 20 letni trgovski pomočnik Mirko Eskler, 27 letni pečar iz Mengša Alojz Glavič in 32 letni strojar Ignac Hren iz Kamnika. Sodbo so Nemci z lepaki obrazložili takole:

»Izredno sodišče, ki je bilo postavljeno za obsodbo komunističnih nasilnih hudodelstev na zasedenem ozemlju, je dne 1. avgusta 1941 zaradi prepovedane posesti orožja in zaradi udeležbe pri komunističnih sabotajnih dejanjih obsodilo na smrt... (sledijo imena s podatki).

Čez štiri dni so v omenjeni baraki ustrelili spet štiri obsojence, obrazložitev pa je bila enaka. Torej v obeh primerih ne gre za talce.

Pri tretji skupini, ko so v baraki ustrelili deset begunjskih zapornikov, pa je na letaku napisano, da so jih postrelili iz maščevanja, ker so partizani ubili »nemškega varnostnega stražnika«. Torej tu je že beseda o talcih.

22. avgusta 1941. leta dopoldne so v gozdu blizu Smlednika ustrelili pet talcev; vsi so bili udeleženci vstaje na Kamniškem. Tri dni prej so borci Rašiške čete v tistem gozdu napadli avto barona Henrika Lazarinija iz Smlednika. Pri tem je bila ubita baronova žena. V avtomobilu je bila tudi žena ljubljanskega odvetnika dr. Grosmana in njeni trije otroci, česar pa borci niso vedeli, sicer ta avto verjetno ne bi napadli, saj bi bili lahko žrtve otroci.

Popoldne istega dne so

Nemci na njivi, v cvetoči ajdi, v Brezjah pri Krtini v domžalski občini ustrelili pet talcev iz maščevanja, ker so partizani ubili tamkajšnjega gostilničarja in vodjo celice Koroške ljudske zveze Franca Marna.

Iz podobnega razloga so konec avgusta 1941 po pet talcev ustrelili še v Ljubnem na Gorenjskem, v Spodnjih Gorjah in Jaršah. Sicer pa moramo vedeti, da gre dejansko za povod in ne vzrok za ustrelitev, ker so z javno objavo, da gre za maščevanje, hoteli zastrašiti tako prebivalstvo kot partizane, da ne bi več napadali tako pripadnike nemške vojske, policije in njihovih slovenskih sodelavcev.

Leta 1941 je posebno sidišče izreklo le eno smrtno obsodbo z obesa-njem. 23. avgusta 1941 so v Kranju obesili 37 letnega Milorada Stošića iz Vranja, graničarskega narednika bivše jugoslovanske vojske, ki je po kapitulaciji ostal v tržiški občini in se zaposlil na Stritihovi žagi. Stošić je bil le nekaj dni partizan in so ga Nemci ujeli, ko so po Dobrič hajkali Storžiški bataljon. V sodbi, ki so jo razglasili z letaki, je zapisano, da je »Stošić kot član komunistične teroristične tolpe umoril nemškega državljana Walterja Heckerja«; to pa sploh ni bilo res. Walter Hecker je bil bančni uslužbenec v Kranju (menda ravnatelj). Partizani so ga zalotili in ubili v Veliki Poljani pod Storžičem, ko je vohunil za kranjsko četo.

Poglejmo še na Štajersko. Prvih šest na smrt obsojenih so ustrelili desetega avgusta 1941 v gozdu pri Miklavžu na Dravskem polju, potem pa do konca leta sedem skupin na dvorišču mariborskih sodnih zaporov, po eno skupino pa v Celju, Trbovljah in Šoštanj. Medtem ko so v Dragi pri Begunjah leta 1941 največ talcev ustrelili novembra (15) in v začetku decembra (28), so jih v zadnjih treh skupinah znatno več na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru: 30. oktobra 30, 15. novembra 35 in 27. decembra 40.

V teh poletnih dneh res ni prijetno pisati o bolečih spominih na te žrtve, toda vsi mi, ki smo to sodoživljali, teh dogodkov ne moremo pozabiti in je prav, da se jih spomnimo ob 45-letnici.

Jože Vidic

Budno slavje graničarjev

Letošnji praznik obmejnih enot so zelo slovesno proslavili tudi na kozinskem mejnem odseku, kjer so karavlo Beko poimenovali po narodnem heroju, generalpolkovniku Radu Pehačku. Na tej karavli je bila osrednja prireditev, katere se je udeležil tudi poveljnik ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Svetozar Višnjič.

Ze takoj ob prihodu na karavlo Beko je bilo začuti praznično vzdušje med vojaki in gosti, ki so obiskali graničarje že v dopoldanskih urah. Kot prvi so prišli tam-

kajšnji domačini, da tako kot vsako leto proslavijo ta dan, ki je obenem njihov praznik. Brez njihovega sodelovanja si namreč ne morem zamisliti uspešnega varovanja naše meje, sodelovanja med graničarji in obmejnimi prebivalstvom pa je postalo že pojem.

Osrednja slovesnost se je začela ob 11. uri, ko je na karavlo prišel general Svetozar Višnjič ter številni drugi gosti. Po predaji raporta je prvi spregovoril komandir karavle Josip Biro, ki je na kratko orisal pomen novozgrajene sodobne karavle za

življenje in delo vojakov graničarjev, ter se zahvalil domačinom za njihovo pomoč pri varovanju meje.

Po odkritju spominske plošče, na kateri je zapisano novo ime karavle, je o dnevu graničarjev in liku narodnega heroja Rada Pehačka spregovoril poveljnik Ljubljanskega armadnega območja Svetozar Višnjič. Poudaril je njegovo veliko vlogo pri organizaciji OF na logaškem območju, sam pa je med prvimi odšel v partizane in takoj bil komandir takojmenovane loške partizanske skupine, našel je njego-

ve vojne in povojne visoke dolžnosti. Umrl je julija 1983 v Ljubljani kot član sveta federacije, pred upokojitvijo je bil komandant Ljubljanskega armadnega območja.

Sledil je krajši kulturni program, zatem pa so graničarji povabili svoje goste na vojaški fižol, to najbolj priljubljeno jed, za katero pravijo, da je nihče ne pripravi

bolje kot vojaški kuhar. Za dobro razpoloženje so poskrbeli tudi člani ansambla garnizije Pivka.

G. M.
Foto: Marjan Zaplatil

Obiskali smo karavlo Kambreško

Ko smo Vida Pljevalčiča povprašali za najboljšo karavlo v njegovi enoti, je bil v dvomih samo za trenutek. Omenil je Breginj, Strmec, Predil in potem na hitro rekel, kar na Kambreško pojdite k Safetu Miralemoviču; to je karavla, ki ima najmlajšega starešino in je v letošnjem letu dosegla velik napredek, ki jo uvršča med najboljše vojaške kolektive v naši enoti. Dodal je, da so letos v vojaškem mnogoboju, kulturno umetniških dejavnostih in kvizu znanja dosegli prvo mesto. V vzgoji in izobraževanju so drugi, drugi so v streljanju in šahu. Njihovo moralno-politično stanje je odlično. To je zelo velik napredek glede na preteklo leto, je dejal Vid.

Avto je pridno nabiral kilometre po asfaltni cesti iz doline Soče čez Ročinj v Kambreško. V sončnem avgustovskem dnevu nas je peljal na obisk, ki se ga zmeraj veselimo. Soška dolina je pod nami razprostirala svoje poletne draži, dokler se ni sredi nasada sliv nad vasjo Kambreško pokazala zgradba karavle. Njeni prebivalci so bili pri vsakdanjem pouku in usposabljanju, drugi so bili na zavarovanju državne meje. Prvi je starešino Safeta obvestil stražar in potem odprl zapornice na vhodu v dvorišče karavle.

Karavla je videti kot nekakšen prijeten počitniški dom sredi zelenja. Tu so tudi šport-

ni objekti in igrišča, ki so jih na poravnem hribu zgradile pridne roke številnih generacij graničarjev s pomočjo njihovega pokrovitelja - tovarne Cementa in salonita Anhovo, ki je postavil pet metrov visoko ograjo okrog igrišča. Brez te žične pletene ograje igrišče ne bi bilo uporabno, saj bi žoga tekla navzdol po hribu. Povsod čistoča, red - vse je na svojem mestu, vse je brezhibno. Takoj se vidi, da smo v vojaškem kolektivu.

Naš obisk je bil nenapovedan in prebivalce karavle smo zmotili pri njihovem vsakdanjem delu. Njihove naloge in opravila so tekla nemoteno naprej, mi pa smo sedli s Safetom in se pogovorili.

Poleg vojaškega usposabljanja in zavarovanja državne meje namenjamo veliko pozornosti političnem delu z graničarji. Glavno breme pri tem

nosijo seveda člani Zveze komunistov, ki jih je v naši karavli kar ena šestina, čeprav letno sprejmemo do deset novih članov, je povedal starešina Safet Miralemovič. Dodal je, da je zelo zadovoljen z njihovim prizadevanjem, še posebej zdaj, ko obravnavajo sklepne dokumente 13. kongresa ZK Jugoslavije.

Največje srečanje jugoslovanskih komunistov smo v celoti spremljali tako preko TV kakor tudi iz časopisov, imeli pa smo tudi posebne učne ure, čeprav smo v času 13. kongresa imeli dodatne naloge. Na učnih urah smo sproti razpravljali o kongresnih dokumentih ter v njih iskali same sebe, naše mesto in vlogo pri graditvi naše samoupravne socialistične skupnosti. Pri tem se prizadevamo tudi, da bi odpravili vse naše slabosti in tako prispevali h konkretni uresničitvi

kongresnih sklepov, je nadaljeval Safet Miralemovič, ki je na karavli šele dve leti. V tem času se je ob pomoči sotovarišev in nadrejenega poveljstva zelo navezal na Kambreščane in seveda na svoje graničarje.

»Naši pogosti obiskovalci so pionirji osnovnih šol iz Ročinja in Kanala, člani borčevske in drugih družbenopolitičnih organizacij, člani ZRVS in drugih društev pomembnih za SLO, delavci delovnih organizacij, zlasti pa se veselijo obiska delavcev tovarne cementa in salonita Anhovo, ki neposredno sodeluje z graničarjem,« je poudaril vojak Siniša Radovanović, doma iz Niša.

Sicer pa je živahno tudi kadar ni obiskov, saj je vedno dovolj dela in tudi prostega časa za svobodne dejavnosti. Kot je povedal vojak Gaberc, doma iz Jarendola pri Trzinu, najraje igrajo odbojko, košarko, mali nogomet, roketi ter namizni tenis in streljajo z zračno puško. Udeležujejo se tekmovanja z drugimi karavliami in

mladinci tamkajšnjih krajevnih skupnosti. Z njimi pripravljajo tudi več srečanj s kulturnim programom, radi pa priskočijo na pomoč tudi lokalnim kmetom pri delu na polju. Gaberc neposredno vodi rejo prašičev in obdelavo vrta na karavli.

»Nikoli si nisem mogel predstavljati, da je življenje na meji tako pestro in polno zanimivosti. Tudi kraj nam je zelo všeč, ker ni velik in so nas ljudje od vsega začetka sprejeli medse. Tu nam zares ne manjka prav ničesar. Še posebej pa se veselimo, kar imamo v prostem času na voljo vrsto športnih objektov, ki so pred leti dobili tudi betonsko prevleko, ki je pri spevek krajanov krajevnih skupnosti Kambreško in tovarne cementa iz Anhovega. Tu je tovarništvo, bratstvo in enotnost nad vsem in kot vojak - graničar sem vesel vsega, kar tu doživljam,« je povedal Vetan Abdulahu, študent medicine, doma iz Titove Mitrovice, Kosova.

»Dobro se razumemo. Živimo kakor ena velika družina. Imamo zgrajeno zavestno disciplino. Navezani smo eden na drugega,« je povedal deseter Andrej Kustič, študent strojništva, namestnik komandirja karavle, predsednik odbora za društveno samozaščito, red in disciplino, kakor pravijo, desna roka komandirja. Na koncu pogovora je dodal: »Srečen sem, da sem član tako enotnega in trdnega kolektiva.«

Čas našega pogovora je hitro mineval in med tem so se tudi zamenjali graničarji, saj so morale na pot nove patrulje.

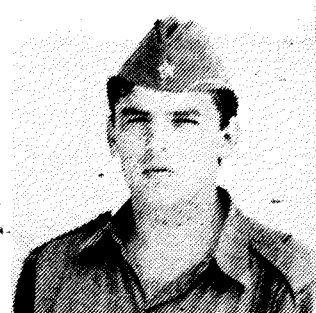
Pa še toliko zanimivih stvari bi vam lahko povedali o našem življenju tukaj nad vasjo Kambreško in ob državni meji z republiko Italijo!

O tem smo prepričani, kakor tudi, da bodo še naprej tako vestno branili našo domovino, kot so jo generacije graničarjev pred njimi.

Besedilo in slike:
Mile Gojković

Safet Miralemović

Siniša Radovanović

Juri Gaberc

Vetan Abdulahu

Andrej Kusič

V Mariboru so se srečali nekdanji »Bosančki«

Pred 40 leti so jih v Mariboru zelo lepo sprejeli in jim nudili vse pogoje, da so se lahko razvili v poštene in delovne ljudi - Proslava v slivniškem gradu, kjer so pred 40 leti bivali v domu »Danko Mitrov« - Izjave nekdanjih otrok danes - Priznanje Vidi Hermanovi, ki je bila pedagoški vodja doma v Slivnici

Sredi avgusta so se v Mariboru zbrali nekdanji otroci iz BiH, ki so se med NOB izgubili starše in so po vojni prišli v Slovenijo najprej v zbirne baze, od tam pa k raznim skrbniškim družinam in pozneje v dom »Danko Mitrov« v Slivnici pri Mariboru, kjer so bili deležni izredne skrbi in ljubezni vzgojiteljice. Po vojni je Slovenija sprejela okoli 5000 takšnih otrok iz BiH. V Mariboru so obudili 40 letnico svojega prihoda v Maribor. Vsi so poudarjali, da so tukaj našli drugi dom, in da so za to posebej poskrbeli Vida Hermanov, pedagoški vodja v domu v Slivnici in druge vzgojiteljice. Zaradi tega so na proslavi v slivniškem gradu tudi predlagali, naj bi predsedstvo SFRJ Vido Hermanovo odlikovalo z visokim državnim odlikovanjem za njeno požrtvovalno pedagoško delo, za njeno skrb za otroke in za vse, kar je zanje dobrega in plemenitega naredila. Eden od nekdanjih »Bosančkov« je celo predlagal, naj bi ZB in SZDL BiH in Slovenije v prihodnjem letu organizirali srečanje vseh 5000 bosanskih otrok, ki so po vojni prišli v

Slovenijo, si tukaj pridobili potrebno znanje in se vrnili v glavni v BiH. Nekateri pa so ostali v Sloveniji in se uveljavili v delu in življenju.

Na proslavi v slivniškem gradu, kjer so otroci pred 40 leti živeli in se učili, so s kulturnim programom, s pevskimi, in recitacijskimi, glasbenimi in drugimi točkami nastopili učenci Vzgojnega zavoda in Osnovne šole Slivnica. Ko so zaigrali Balaševićev »Jugoslavijo«, se je vsa dvorana spontano dvignila, zapela pesem in zaplesala kolo. Tudi sicer je bilo dosti solza, stiskov rok, objemanja in poljubljanja, saj se nekateri 40 let niso videli. Danes so postali obrtniki, delavci v raznih strokah, oficirji, umetniki itd.

Sekretar mestne konference SZDL Maribor Slavko Vizovišek je udeležence srečanja pozdravil v imenu DLO in mesta ter občin Maribora. Zaželel jim je dobrodoščilo in poudaril, da takšna srečanja prispevajo k boljšemu spoznavanju in h krepitvi bratstva in enotnosti. Posameznim vzgojiteljicam so izročili tudi spominske knjige v znak zahvale in priznanja za

njihovo delo. Priča smo bili ganljivim prizorom, ki jih zlahka ne bomo pozabili. Dogovorili so se, da se bodo v prihodnje bolj pogosto srečevali. Zapisali smo si tudi nekaj izjav, ki najbolj pokažejo vzdušje in pomen tega srečanja.

Milenko Perić: Živim v Jesenicah in delam pri Vatrostali Zenica-tozd Jesenice. V Slovenijo sem prišel že leta 1945. Med NOB sem ostal brez staršev, pa sem prišel v Slovenijo. Najprej sem živel v okolici Trebnjega, pa sva se s prijateljem Djordjem odločila, da pobegnemo nazaj v BiH. To nama ni uspelo, ker naju je dobila ena od slovenskih partizanskih brigad in naju poslala v Ljubljano. Še poprej pa nas je na cesti srečala neka ženska v okolici Trebnjega in naju povabila domov. Bila sva sestra dana in razcapana, lepu naju je nahanjala in oblekla. Še danes bi se rad srečal s to plemenito ženo, vendar ne vem točno več, kje sva takrat bila. Predlagam, da bi prihodnje leto ZB in SZDL BiH in SRS organizirali v Sloveniji srečanje vseh 5000 otrok, ki so po vojni prišli v Slovenijo.

Stanka Vulina-Šabaj: Živim v Sarajevu ter sem se že upokojila kot medicinska sestra. Moji starši so bili ubiti leta 1942. V Mariboru in v domu v Slivnici sem našla svoj drugi dom. Nikoli ne bom pozabila Vide Hermanove in ostalih vzgojiteljic, ki so mi v rani mladosti nadomestile starše. Lepo so me sprejeli tudi pri družini Horvat v Kamnici pri Mariboru. S solzami v očeh sem se vračala v Sarajevo. Bila sem presrečna, ko sem leta 1950 odkrila svoje tri sestre, o katerih nisem ničesar vedela. Ponovno snidenje je bilo še bolj ganljivo, saj je ena od mojih sester dobila obvestilo, da sem umrla.

Vida Hermanova: Vse, kar sem naredila, je bila moja dolžnost. Res je, da sem se leta 1946 z veseljem lotila te odgovorne naloge in v domu v Slivnici organizirala pedagoško delo v srbohrvatskem jeziku za otroke, ki so v nežni mladosti izgubili svoje najdražje. Prizadevala sem si, da bi jim nadomestila matere in očete. Podobno so si prizadevale tudi vse ostale vzgojiteljice. Tudi tokrat sem se lahko prepričala, da moji nekdanji varovanci niso pozabili mame. Sicer pa mi tudi sicer redno pišejo in kličejo tudi po telefonu. V slivniškem gradu smo pripravili tudi razstavo, na kateri smo prikazali fotografske posnetke objektov in učencev iz prvih povojnih dni, šolske naloge, diagrame o prostovoljnem delu, izreke iz raznih jugoslovanskih časopisov in razne dokumente o prihodu malih »bo-

sančkov« k posameznim skrbnikom in v Slivnico.

Milka Kecman-Mika: Danes učim kot učiteljica na osnovni šoli v Bosanskem Petrovcu. Slovenščine sicer nisimo razumeli, vendar smo občutili skrb, ljubezen, tovarništvo in solidarnost. Pouk se je odvijal v srbohrvatskem jeziku in nismo imeli problemov. Vidi Hermanovi in ostalih vzgojiteljicam se moram zahvaliti za to, kar danes smo. Pred prihodom v Slivnico sem bila pri skrbniku Jošku Akermanu v Stročji vasi pri Ljutomeru, kjer so me zelo lepo sprejeli. Ko sem se vračala v BiH, sem s solzami v očeh potovala proti domu. Še nekaj bi rada povedala. Vesela sem, da sem po 40 letih lahko srečala hčerko Vide Hermanove. Jasno, danes poročeno Lebar, ki je bila tudi v domu v Slivnici in ni imela zaradi tega, ker je bila mama pedagoški vodja, nobenih prednosti. Nasprotno, še bolj strogo je ravnala s svojo hčerko in je od nje še več zahtevala kot od nas.

Rade Matijević: Danes živim v Beogradu in sem v aktivni službi JLA podpolkovnik. Vida Hermanova in ostale vzgojiteljice so nas tukaj v Mariboru in Slivnici sprejele tako, kot verjetno nikoli niso tako obravnavale svojih lastnih otrok. Bili smo deležni materinske in očetovske ljubezni, ki smo jo v rani mladosti še kako potrebovali. Pred prihodom v Slivnico sem živel pri družini Novak v Križevcih, moj brat pa je bil pri družini Štuhec v Ilijaševcih.

Helena Domanjko: Bila sem

učiteljica teh otrok v Slivnici in jih nikoli ne bom pozabila. Bili so ljubki in zgovorni otroci, radovedni in živahni. Zelo lepo so znali pripovedovati ter so se v glavnem dobro učili. Zelo jih je zanimala zgodovina NOB, saj so sami med NOB marsikaj doživeli. Vesela sem, da sem danes srečala ljudi, ki so se v življenju in pri delu uveljavili.

Stana Knjeginić: Te otroke sem učila v Slivnici. Sedaj smo se ponovno srečali, prvič po 40 letih. Sicer so se spremenili, nekateri malce posiveli, vendar se vseh spominjam po imenu in zlasti po očeh. Danes živim v Prijedoru in se rada spominjam teh časov, ko sem po končanem tečaju za vzgojiteljico v BiH bila poslana na delo v Slovenijo. Ni treba posebej poudarjati, da me je to srečanje po 40 letih ganilo in pustilo v meni globoke sledi.

M. Močnik-Sancin: Pred vojno sem službovala na osnovni šoli v Rušah in bila izseljena v BiH v Zavidoviče. Ko sem se po vojni vrnila v Ruše, so me pozneje poslali na delo v Slivnico z otroki iz BiH. Teh časov nikoli ne bom pozabila. To so stvari, ki jih človek ne more pozabiti.

Vida Kašpar-Hauc: Moja mama Dijana je bila upravnica v domu v Slivnici. Zato sem živela skupaj z otroki, ki so prišli iz BiH. Imam lepe spomine na te otroke in dosti fotografij, ki sem jih ob srečanju razdelila posameznikom. Mislim, da bi morali takšna srečanja še negovati, saj prispevajo h krepitvi bratstva in enotnosti.

Marjan Kos

Neuvrščeni pred Osmim vrhom v Harareju

Vsak izmed minulih sedmih vrhunskih sestankov neuvrščenih je bil praviloma označen kot prvovrsten politični dogodek. Sočasno z gibanjem je naraščalo tudi zanimanje svetovne javnosti; danes gre praktično za najštevilnejši sestanek šefov držav in vlad članic gibanja. Organiziranje sestankov na vrhu in dejavnost gibanja kot celote sta nenazadnje tudi posledica dejstva, da je v sodobnem svetu, svetu hitrega razvoja, mnogoplastnega dogajanja in naraščajoče soodvisnosti in prepletenosti vseh procesov, multilateralna oblika komuniciranja postala poglavito sredstvo za preučevanje problemov.

Na svojih vrhovnih forumih neuvrščene države analizirajo mednarodna gibanja in pripravljajo konkretne programe dela in boja za prihodnje triletno obdobje. Osmi vrhunska konferenca v Harareju je izjemnega pomena za politiko in gibanje neuvrščenosti, kot tudi za mednarodno skupnost v celoti. Bližnjemu srečanju na vrhu daje posebno oznako dejstvo, da se prav letos zaokrožuje četrto stoletja obstoja in delovanja tega najbolj množičnega političnega gibanja v človeški zgodovini. V 25 letih, od zgodovinske »beograjske konference« do danes, se nedvomno potrdila vrednost vsebinske opredelitve politike neuvrščenosti, ki se je z lastnimi načeli, cilji in vplivom na svetovna gibanja predstavila kot avtentična in celovita doktrina mednarodnih odnosov.

Eden največjih dosežkov gibanja je nedvomno dejstvo, da se je gibanje porodilo v prelomnem zgodovinskem trenutku in da je ustavilo nadaljnje poglabljanje blokavske delitve sveta in tako ublažilo nevar-

nost dodatnih konfrontacij in spopadov. Gibanje je skozi četrto stoletja obstoja in delovanja prešlo različna obdobja: od nezadostne dejavnosti ali oklevanja, poskusov preusmerjanja gibanja od izvirnih načel in cepitve na »leve« ali »desne« grupacije, do še vedno navzočih spopadov med članicami gibanja. Kljub temu in še marsičemu velja nanovo poudariti, da gre za široko zastavljeno gibanje, ki združuje države z različnimi družbenimi sistemi, ideološkimi opredelitvami in zgodovinsko dediščino. Gre skratka za pluralistično skupnost velikega števila držav, med katerimi obstajajo objektivne razlike glede na prenekatere prednostna vprašanja. Prav zato, ker gibanje ne deluje kot monolitna celota, ker kljub objektivnim razlikam deluje na temelju izvirnih načel gibanja in tako pristopa h globalnim problemom sodobnega sveta, predstavlja trden dejavnik v mednarodnih odnosih.

Zaradi okrepljenih pritiskov velesil in vse bolj žgočih gospodarskih težav med neuvrščenimi vse bolj dozoreva spoznanje o nujnosti tesnega sodelovanja in graditve akcijske enotnosti gibanja. V celoti gledano je stanje v gibanju utrdjeno s smerni temeljnih načel neuvrščenosti. Od sedmega vrha v New Delhiju do danes se takšne težnje samo stopnjujejo. To se je potrdilo na lanskem ministrskem vrhu v Luandi, na letošnjem zasedanju Koordinacijskega biroja neuvrščenih v New Delhiju pa je prišla do izraza potrditev o kar največji pripravljenosti članic gibanja za aktivno sodelovanje pri uveljavljanju in uresničevanju strateških ciljev gibanja. Ob ameriškem napadu na Libijo se je izkazalo, da gibanje delu-

je hitreje, dinamičneje in da odločno zavzema stališča o posameznih aktualnih vprašanjih.

Kljub sila neugodnim gospodarskim in političnim gibanjem v svetu lahko pričakujemo, da bo vrh v Harareju v marsičem odločno prispeval k udejanjanju enotnosti, večje povezanosti, solidarnosti in urejanju razmer za bolj organizirano delovanje gibanja. To je seveda predpogoj za večji vpliv neuvrščenih na malodane vse sfere dogajanja glede usode sodobnega sveta. Ena poglavitnih nalog Osmega vrha bo nedvomno zagotovitev kontinuitete delovanja gibanja kot globalnega, neodvisnega in izvenblokovskega dejavnika v procesu spreminjanja obstoječih političnih in gospodarskih odnosov v svetu. Neuvrščenost utegne svojo zgodovinsko vlogo izpolnjevati le kot neodvisna protiblokovska sila, ki nasprotuje vsemu, kar ogroža legitimne pravice narodov do samostojnega razvoja in življenja. Bistvenega pomena za nadaljnjo vlogo politike in gibanja v svetu sta tudi dejstvo in nujna, da načelna opredeljevanja prelije v program konkretne akcije povsod, kjer je to možno in kjer obstaja interes neuvrščenih. Vrh v Harareju naj bi z akcijsko usmerjenostjo v marsičem pomenil prelomnico v načinu delovanja gibanja. Pred neuvrščenimi je naloga, da kar se da natančno zastavijo metode in sredstva, s katerimi lahko vplivajo in sodelujejo v pogajalskih procesih velesil in blokov. Vprašanje odločnosti, konkretnosti in učinkovitosti akcije je danes pomembnejše kot kdajkoli prej: ne samo za obnovo politične integritete in verodostojnosti gibanja nasploh, temveč tudi

za povsem konkretne usode držav in narodov v številnih kriznih žariščih.

Članice družine neuvrščenih držav bodo tudi tokrat ocenile stanje v mednarodnih odnosih. Ob podpori in zahtevah za dialog med velesilama bi neuvrščeni v Harareju morali izdelati svoj načrt o popuščanju napetosti. Težnje za bipolarizacijo odnosov so vse močnejše in očitnejše, zato povsem upravičeno zaskrbljujejo ne samo neuvrščene, temveč tudi vse več članic vojaških zvez. Problem ogrožanja varnosti in destabilizacije bo, zaradi svoje akutnosti, v ospredju pozornosti. Na dlani je namreč, da je zagotovitev miru in varnosti najbolj neposredno povezana z odpravo kriznih žarišč v svetu. Krize namreč niso samo regionalni problemi, temveč nevarna potencialna žarišča spopadov med blokoma. Eno takšnih je tudi južnoafriško, ki bo seveda zares v središču pozornosti. Ne samo zato, ker bo vrh v eni od prizadetih držav, Zimbabveju, temveč tudi zato, ker je prav Južna Afrika zadnja trdnjava razizma na afriških tleh in ker brutalni režim belske manjšine Južno Afriko vodi v državljansko vojno, onemogoča neodvisnost Namibije, grozi sosednjim afriškim državam, poskuša destabilizirati Angolo in pod.

Zaradi dobesedno katastrofalnih razmer v državah dolžnicah, dolgovi držav v razvoju znašajo že tisoč milijard dolarjev, pa tudi zaradi dejstva, da revne države zaradi nepravilnega in vsiljivega sistema gospodarskih odnosov nosijo na svojih plečih skoraj vso stabilnost in gospodarsko rast razvitih, bodo gospodarski problemi prav tako v ospredju pozornosti na sestanku v Harareju. Seveda pa bo temeljni predpogoj za uspeh v pogajanjih z razvitimi državami in naporov za izboljšanje razmer v državah v razvoju prav večja enotnost in boljše sodelovanje med samimi državami v razvoju. Predlog za ustanovitev stalnega mi-

nistrskega komiteja neuvrščenih in držav v razvoju za gospodarska vprašanja, v smislu usklajevanja skupnega nastopanja v dialogu Sever-Jug in za pospeševanje medsebojnega sodelovanja DVR, je ugodna priložnost za potrditev prav v Harareju.

Zahteve po novi gospodarski ureditvi v svetu, ki bodo na dnevnem redu in ki vejejo iz osnutka gospodarskega dela deklaracije, so toliko bolj upravičene, kajti vrh razvitih v Tokiu je pokazal, da za »razvite« ne obstaja nikakršna potreba po globalnih pogajanjih. Gospodarstva držav v razvoju so se namreč po njihovem mnenju našla na obrobju poglavitnih svetovnih gospodarskih gibanj, reševala pa naj bi se samo v okviru politike velikih. Pri tem pozabljajo, da je njihova politika za rešitev dolžniške

krize najbolj očiten izraz neokolonialističnih odnosov, ki jih razviti vsiljujejo revnemu jugu.

Politična odgovornost voditeljev neuvrščenih držav je nedvomno nič manjša kot pred petindvajsetimi leti v Beogradu. Erozija zaupanja, prekinitev malodane vseh pogajanj v pogajalskem procesu z razvitimi državami, popolna blokada okrog skoraj vseh kriznih žarišč, odkrito politično pogojevanje raznovrstne gospodarske pomoči, krepitev ideologizacije in redogmatizacije zunanjepolitičnih zasnov tako na Vzhodu kot na Zahodu, težnje po spremembi značaja in delovanja Združenih narodov in podobno kličejo po odgovorih, ki naj bi ga dal Osmi vrh v Harareju.

M. Lamprecht

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna

Harare:

Na zborovanju v predmestju Harareja je minister za politična vprašanja Njagumbo opozoril, da utegne južnoafriški rasistični režim med Osmim vrhom neuvrščenih izvesti vrsto ekonomskih in vojaških sabotaž. Zimbabvejski minister je še opozoril, da lahko sile režima v Pretoriji neposredno napadejo naselja, mostove in železniške proge, da bi tako gospodarsko in politično destabilizirali Zimbabve.

Na izredni seji vlade Pretoria: Južne Afrike so obravnavali razmere po napovedanih ukrepih Združenih držav Amerike in drugih. Premier Botha je že napovedal, da ne namerava poklekniti pred pritiski in da ne namerava storiti ničesar za odpravo rasnega razlikovanja v državi.

Moskva

Sovjetska zveza je znova podaljšala enostransko prepoved za vse jedrske poskuse, tokrat do konca leta 1986. O tem naj bi po sovjetski televiziji govoril tudi generalni sekretar KPSZ Mihail Gorbačov.

Jeruzalem:

Izraelski premier Šimom - Peres naj bi prihodnji teden odpotoval v Kamerun, da bi obnovil pretrgane diplomatske stike. V minulih letih je Izrael navezal diplomatske stike z državami Liberiji, Zairem in Slonokoščeno obalo.

Tokio:

Japonska je na položaju najbolj konkurenčnega poslovnega naroda na svetu zamenjala Združene države Amerike. To je rečeno v letnem poročilu Evropskega poslovnega združenja, s sedežem v Ženevi. Združenim državam sledijo Švica, ZR Nemčija in Danska.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna

Politično izkoriščanje športnih tekmovanj

Pred 50 leti, 1. avgusta 1936., je Adolf Hitler odprl v Berlinu XI. poletno olimpiado, oziroma, kot je razglašala tedanja propaganda - Praznik miru v nacionalno-socialistični diktaturi. Nemški osvajači medalj iz leta 1936. se bodo, kolikor jih je še živih, srečali v petek, 15. avgusta v Berlinu (zahodnem). Zanje je bila olimpiada v nacističnih časih vrhunec njihove športne kariere. Kaj je olimpiada leta 1936. pomenila za nacistični režim?

»Ko bo olimpiada mimo, iz Judov juho naredimo!« To geslo SA oddelkov je bilo značilno za notranje razpoloženje v Nemčiji tistega olimpijskega leta in še kakšno leto prej. Nacisti so bili prisiljeni »nekoliko počakati«, kajti po prepovedi vseh cerkvenih športnih organizacij v Nemčiji in po sprejemu nürnberških rasnih zakonov, se je začelo mednarodno gibanje za bojkotiranje berlinske olimpiade. Propagandni minister Josef Goebbels je hotel izkoristiti te igre kot sredstvo, s katerim bo svetovno javno mnenje pridobil za nacistični režim, razbil kulturno blokado okoli »tretjega rajha« in dokazal Nemcem, da je ves svet sporazumen z nacističnim režimom.

Za razliko od sedanjih množičnih političnih in stvarnih bojkotiranj olimpijskih iger se pred petdesetimi leti nobena vlada ni vključila v javno razpravo o bojkotiranju iger. Mednarodni olimpijski komite je soglašal z razmerami v nacionalno-socialistični Nemčiji. Ko se je končno tudi ameriška športna zveza z 58:55 glasovi

odločila za sodelovanje ameriških atletov na prireditvi v Berlinu, je gibanje za bojkotiranje olimpiade razpadlo. Olimpiada leta 1936. je potekala v blišču, ki je pomenil emocionalni vrhunec za nacistično vodstvo.

Neenotno stališče nemškega športnega gibanja do nacistične politike je še dandanes predmet splošne razprave. Še nikoli prej ni bil šport v Nemčiji tako cenjen. Po šolah so uvedli dnevne telovadne in športne ure, sanjali so o celi generaciji telovadcev in športnikov ter športnih učiteljev in trenerjev. Delo v športu je bilo uradno ustoličeno kot delo za »ljudstvo« in za »domovino«. Ob začetku poletne olimpiade v Berlinu so celotno mladinsko športno gibanje včlanili v Hitlerjugend, kar naj bi bilo dokaz, kako zelo se država zavzema za športno vzgojo mladih.

Še nikoli do leta 1936. ni toliko narodov sodelovalo na poletni olimpiadi, prireditve pa tudi še ni imela toliko gledalcev kot v Berlinu. To je bila prva olimpiada, podobna sedanjim gigantskim prireditvam te vrste. Dejstvo, da je Nemčija tedaj osvojila največ medalj, je bil vrhunec vsega. Celo nacistično športno vodstvo ni računalo s takšnim dosežkom.

Olimpiada v Berlinu pa ni bila samo bleščeč športni dogodek, temveč je bila tudi vrhunec izkoriščanja športa za politične cilje nacionalnega socializma. Žide so tedaj že izključili iz nemškega športa, »napol Žide« pa so še trpeli v svojih vrstah. Ameriški član Mednarodnega olimpijskega komite-

ja Charles H. Sherrill je med daljšim pogovorom avgusta 1935. v Münchnu Hitlerju poskušal dopovedati, da Američani ne bodo bojkotirali olimpiade, če bodo Nemci sprejeli vsaj enega Žida v svojo reprezentanco. Hitler je to zahtevo zavrnil in zagrozil, da bodo organizirali »povsem nemško olimpiado«, če se bo mednarodni bojkot nadaljeval.

Z izmenjavo pisem med notranjim ministrom in državnim pisarno so nato dokončno sprejeli stališče: Judom bodo dovolili, da bodo posebej trenirali, ne bodo pa jih imenovali v reprezentanco. Ko je na koncu reichssportführer sestavil reprezentanco, so imeli moštvo pri katerem niso bili pomembni samo športni rezultati, temveč tudi moralne kvalifikacije.

Ameriška javnost ni poznala razlike med Židi in »na pol« Židi, zato je imela vključitev Helene Meyers, zmagovalke v Floretu na olimpiadi leta 1928. v nemško reprezentanco za dokaz dobre volje nacističnega režima. Tedaj, ko je bila sprejeta v nemško olimpijsko reprezentanco, se je Helene Mayer zadrževala v ZDA!

Niso pa sprejeli v reprezentanco vrhunske atletinje v skoku v višino Gretel Bergmann in sicer s perfidno utemeljitvijo, da njen klub ni član nemške lahkoatletske zveze. To tudi ni mogel biti, ker zveza ni sprejela za člana nobenega židovskega športnega društva ali kluba. Pred olimpiado so zbrali vse boljše židovske športnike na treningu v skupnem taborišču. Tam naj bi pred tujimi novinarji na izbirnih tekmovanjih demonstrirali svojo nepripravljenost za nastop. Zgodilo pa se je nekaj nepričakovanega: Gretel Bergman - do tedaj še smela trenirati le na travnatih površinah - je preskočila 1,60 m, kar je bil tisto leto najboljši nemški dosežek in le 5 cm

manj, kot je bil svetovni rekord.

Dokler ni bilo znano, kakšna bo ameriška reprezentanca, so dovolili Bergmannovi živeti v upanju in prepričanju, da se je kvalificirala v reprezentanco. Toda, 14 dni pred olimpiado so njenega trenerja internirali, njej pa so sporočili, da ni dovolj dobra za olimpijsko moštvo. Kvalificirali sta se samo dve nemški skakalki, startno mesto Bergmannove pa je ostalo prazno.

Takšnih nemško-židovskih športnih usod je bilo še veliko. Kljub temu organizirajo slavje za osvajače medalj iz leta 1936. V Berlin ne bo prišla Margaret Lambert, rojena Bergmann. Zdaj zagrenjena živi v New Yorku. Leta 1980. so jo posku-

šali oddolžiti za žalitev s tem, da so jo sprejeli v »častno dvorano židovskega športa«.

Prvi predsednik nacionalnega olimpijskega komiteja za Nemčijo je bil Hitlerjev zadnji raichssportführer Karl Ritter von Halt. Kot voditelj lahkoatletov je bil soodgovoren za imenovanje skakalcev v višino v nemško olimpijsko reprezentanco.

Čeprav udeležencem te proslave ne nameravajo kaliti vesolja nad zmagami v Berlinu 1936., le ne bodo mogli mimo spoznanja, da se zloraba nemške mladine ni začela šele z vojno. Instrumentalizacija športa v nacističnih časih in propagandna prireditve, v katero so znali spremeniti olimpiado, sta se ujemale z nacistič-

no politiko. Nemška javnost in tudi Mednarodni olimpijski komite, tako pravijo sedanja zahodnonemški viri, sta bila navdušena nad berlinskimi olimpijskimi igrami leta 1936. Utemeljitelj olimpijskih iger Pierre de Coubertin je imel v zvezi z berlinsko olimpijado enega svojih zadnjih intervjujev.

Takole zdaj pravijo v ZR Nemčiji: kdor se zdaj, ob 50-letnem »jubileju« spominja te olimpiade, ne sme pozabiti, da jo je neki brutalni režim izkoristil za to, da bi v Nemčiji vzpostavil kulturo množičnega soglašanja s početjem garniture, ki se je polastila oblasti.

■

Olimpijske igre v Berlinu leta 1936. so bile vrhunec nacističnega izkoriščanja takšne športne prireditve v politične namene.

Do kam je že segla roka pravice

Minilo je že 41 let od konca 2. svetovne vojne na evropskih bojiščih, pa še vedno niso prišli pred obličje pravice vsi, ki jih bremenijo vojni zločini. Od okoli 91.000 vojnih zločincev, kolikor so jih obtožili samo v ZR Nemčiji, so jih od leta 1945. do zdaj obsodili samo 6.500.

Uradno glasilo ZR Nemčije je pred dnevi objavilo »Bilanco procesov zoper nacistične zločince«. Sestavil jo je ministrski svetnik dr. Albrecht Götz, njegovo raziskavo pa je vsestransko podprlo zahodnonemško pravosodno ministrstvo. Čeprav prof. Götz niti z besedo ne omenja židovskega dokumentacijskega centra ing. Simona Wiesenthala na Dunaju, je njegovo pričevanje le vredno, da si ga ogledamo.

Avstrijskega odvetnika Karla Tuppyja so kot političnega jetnika pripeljali v koncentracijsko taborišče Sachsenhausen. Štirje SS unterführerji so se ga lotili in pobili na tla. »Njegov obraz je bil brezoblična krvava masa«, se je neka priča kasneje spominjala dogodke. SSovci so Tuppyja spet spravili k za-

vesti, nakar so s škornji tepali po njem in ga z robom dlani tolkli po glavi, dokler ni dal od sebe nobenega glasu več. V mrliškem listu z dne 15. novembra 1939. je bilo zapisano, da je umrl zaradi »oslabelosti srca«.

Eden od Tuppyjevih morilcev je bil 20 let kasneje, leta 1959 pred deželnim sodiščem v Bonnu obsojen na dosmrtno ječo – vendar zaradi umora v 67 primerih! Tako piše v dokumentaciji, ki jo je zbral dr. Götz.

Od konca vojne pa do 1. januarja letos so zahodnonemške oblasti spoznale za krivce 90.921 nacističnih zločincev. Od tega so 6479 obtoženih pravnomočno obsodili, med njimi 12 na smrt, 160 na dosmrtno ječo, med temi tudi Tuppyjevega morilca,

6192 pa na razne zaporne kazni. Vsi drugi so jo odnesli z denarno kaznijo! 83.140 obtoženih sploh ni bilo kaznovanih! Nekateri procesi še tečejo.

Nekaj nacističnih vojnih zločincev so po koncu vojne obsodila tudi zavezniška sodišča. Glavnim vojnim zločincem, kolovodjem tretjega rajha je sodilo mednarodno sodišče v Nürnbergu, ki so ga imenovali zavezniški izprotihitlerjevske koalicije. V Nürnbergu in pred drugimi sodišči, ki so jih imenovali Američani, Francozi in Britanci, je bilo obsojenih 5.025 ljudi, od tega jih je bilo 806 obsojenih na smrt. Vendar, od teh so jih usmrtili le 486, drugi pa so bili pomiloščeni. Kakor piše Götz so sovjetska vojna sodišča obsodila za vojne zločine »na tisoče« Nemcev, ne »da bi preverjala krivdo vsakega posameznika«.

Poleg tega so bili še drugi procesi zoper nacistične vojne zločince. V Izraelu, na pri-

mer, so sodili SS-obersturmbandführerju Adolfu Eichmannu, leta 1947, pa so na nekdanjem zasedenem ozemlju (na Poljskem) sodili komandantu uničevalnega taborišča Oswieczyn Rudolfu Hossu. Obesili so ga na kraju njegovih zločinov.

Zahodnonemška sodišča so imela po koncu vojne tudi veliko prijav, ki so jih vlagali Nemci proti Nemcem. Šlo je za tako imenovane procese zoper denuncianta. Pred sodišče so prišli tisti, ki so pred ali ob samem koncu vojne naznanjali gestapu rojake, ki so izobešali bele zastave, pa čeprav so bile to morda samo rjuhe, ki so jih zračili na oknih.

V začetku petdesetih let je bilo težišče delovanja sodišč na zločinah nacistov, ki so se znašli nad političnimi nasprotniki. Sodišča so »odprla« 1.400 primerov, v katerih je šlo predvsem za nemške socialne demokrate in komuniste, ki so jih nacisti uničevali. Zaradi kaznive dejavnosti proti nemškemu židom med znano »kristalno nočjo« so zahodnonemška sodišča obsodila 2.703 ljudi. Več ka-

kor 40 ljudi, predvsem zdravnikov, je bilo postavljenih pred sodišče, ker so sodelovali pri nacističnem programu evtanazije.

Kakorkoli že, po petdesetem letu je začelo število procesov zoper nacistične zločince naglo upadati. »Prebivalstvo in pravosodje«, piše dr. Götz, »sta bila mnenja, da se je kompleks nacističnih vojnih zločinov in zločincev zmanjšal na omembe nevreden ostanek«. Toda, povratek številnih vojnih ujetnikov v domovino, med katerimi so bili priče mnogi množičnih pobojev na vzhodni fronti, je omogočil, da so se začeli novi procesi, na katerih so morala nemška sodišča obravnavati najhujše nacistične vojne zločine: grozodejstva v koncentracijskih taboriščih, načrtno uničevanje židov ter množične likvidacije poljskega in sovjetskega prebivalstva.

K pojasnjevanju nacističnih vojnih zločinov so nekaj prispevali tudi številni zdaj odprti zavezniški arhivi ter ustanovitve »Centralnega zahodnonemškega urada za razkrivanje nacističnih zloči-

nov«. Nekaj pa so storile tudi oblasti, da sodišča niso prenehala raziskovati. Zahtevale so od tožilcev, da natančno dokumentirajo svoje obtožbe zoper »osumljence«. S tem so bila tožilstva prisiljena, da so podrobneje pregledovala arhive in dokumente.

Vsakokrat ko je kazalo, da bodo dosegli zastaranje vojnih zločinov (vsaj v ZR Nemčiji), je posegla vmes svetovna javnost. Tako je bilo leta 1960, ko naj bi zastarale obtožbe glede ubojev in težkih telesnih poškodb v »nacističnih časih«. V letu 1964/65 so hoteli doseči zastaranje obtožb zaradi umorov, leta 1969 pa, da bi obtožbe za umor zastarale po 30 letih. Deset let kasneje, 1979 je zahodnonemški Bundestag potrdil zakon, po katerem obtožbe za umor in morije v nacističnih časih ne zastarajo nikoli!

Danes tečejo procesi zoper 1.302 obtožence. Kljub vsem naštetim podatkom pa je prof. mnenja, da so »obravnavane nacističnih vojnih zločinov in zločincev v glavnem končane«.

-fl-

Korenine islama poganjajo na nemških tleh

»Sezuj se in vstopi,« je dejal Mohamed, nemški imam s starozavezno brado in čistim zahodnoberlinskim narečjem. Na približno 30 kvadratnih metrih, v prostoru, ki je okrašen z orientalskimi simboli in arabskimi pismenkami, sedi s prekrizanimi nogami enajst bosonogih moških in ena ženska. Na tleh so pogrnjene perzijske preproge. Vsi imajo v rokah muslimansko sveto knjigo koran in molek z lesenimi jagodami. Mladi ženski je ime Achsun. Lase si je pokrila z ruto in mirno še naprej lupila jabolko. Tudi moški, večinoma dvajsetletniki, le nekaj jih je starih okoli 30 let, se nagovarjajo z arabskimi imeni, čeprav so po narodnosti vsi Nemci. Spreobrnil so se v islam in postali majhna Alohova garda v Berlinu, ducat od približno dvestotih, ki so menda za vselej obračunali z zahodno kulturo in se zapisali veri z Jutrovega, od katere pričakujejo rešitev.

Vsako sredo zvečer se zberejo v molilnici na Leibnitzstrasse, molijo in razmišljajo in si poskušajo medsebojno pomagati. V drugem nadstropju iste stavbe je doma rock fotograf Jim Rakette, kateremu gre za sluga, da je odkril slovečo zahodnonemško pevko Neno. Nasproti temu stanovanju je slišati moderatorjev glas: je sredi zvečer, televizija pa tedaj posreduje prenose športnih dogodkov. Toda, ta hrupni svet je za imama Mohameda in njegove privrženke nekaj povsem tujega. Konec koncev pa ima v isti hiši prostore tudi psihosocialni center, kar pomeni, da je hiša namenjena predvsem sproščanju, ne pa omejevanju človeka.

V pritličju sta se naselila brata Nissen, Mohamed in Abdulah. Imata parfumerijo, imenovano kar po muslimanskem svetem mestu Mekki. V neposredni bližini slovite ulice Kurfürstendamm prodajata težke orientalske dišave, izvirne parfume z Jutrovega. V njunem lokalu vlada ozračje iz Tisoč in eno noči. Ponujata izvlečke, marsikateri je narejen po njunem receptu, na voljo pa so tudi homeopatske knjige in umivalnik za neposredne verske potrebe. Abdullah je po ves dan v prodajalni. Iz oči mu sije milina, če pa se v zadnji sobi veže na kolena in obrne proti Mekki in obenem mrmra, da je Alah velik, da ga ni boga čez Alaha in da je Mohamed njegov prerok, je opaziti v njegovih očeh neko divjo odloče-

nost, skorajda fanatičnost.

Njegov brat Mohamed, so lastnik prodajalne, se ob večerih spremeni v splošnega taksista. Videti je, da eksotične vonjave ne gredo preveč dobro v denar, pa četudi jih prodajta z Alohovim priporočilom. Mohamed nosi zeleno čepico, kajti majhna občina nemško govorečih muslimanov ga je izvolila za svojega imama – to je učitelja, pridigarja in razsodnika. Svojo nalogo opravlja zelo resno, ne skopari s svarili in opozorili, njegov besednjak je poln odločnih in udarnih besed. Dobro pozna razmere in govorico ljudi, ki jih ponoči s taksijem prevažajo po Berlinu in jih uvršča v takomenovano »k« skupino. kot sam pravi, so to maisti, simpatizerji RAF in »Bhaggiji«, katerih Rejneshove vasice niso tako daleč od njegove drogerije. Pozna jih vse, kajti nekaj je bil tudi sam njihov član. Pravi, da je preizkusil vse, od Marxovega nauka do kokaina. Bral je biblijo in hodil v protestantske cerkve, vendar nobena od teh dejavnosti mu ni prinesla notranjega miru.

Nato je postal musliman. Pravi, da je od tedaj njegovo življenje urejeno, kajti treba se je samo ravnati po Koranu. »Mohamed je prepričan,« hiti zatrditi nemški imam Mohamed, »da so ljudje izgubljeni, če se ne približajo Alahu z dobrimi deli v najširšem pomenu besede«. Mohamed Nissen je bil prej Berndt. Če ugotovi, da v molilnici neko ne posluša preveč zavzeto, primeša svojemu glasu več patetike, poviša ton in doseže, da vsi navzoči ponavljajo za njimi tisto o: Alahu in Mohamedu kot njegovem preroku. Takoj je opaziti razmeranost med majhno mohamedansko občino. Samo Achsun še naprej tiho sedi v svojem kotu in lupi jabolko. Eno za drugim.

Spreobrtnjenci v islam

Po neki anketi, ki jo je izvedla evangeličanski center za vprašanja svetovnega nazora – center deluje v Stuttgartu – je v ZR Nemčiji okoli 2000 nemških muslimanov poleg nekaj stotisoč tujih častilcev Alaha, predvsem Turkov ki so se naselili v ZR Nemčiji. Samo v Berlinu se vsak petek sestane okoli 70.000 muslimanov, ki imajo na voljo 22 mošej in drugih molilnic. Strogo fundamentalistično prevzgojeni nemški spreobrtnjenci v islam nameravajo postati, kot je ugotovil center v Stuttgartu, politično

in misijonsko še odločnejši in učinkovitejši. V islamu sta vera in politika neločljiva enota, katere končni cilj je razširitev islama po vsem svetu, koloniziranje zahodnega sveta. Samo redki muslimani tako radikalno določajo svoje cilje, liberalnejši med njimi celo zanikajo možnost takšnega političnega programa; kljub temu pa so vsi dolžni kar največ narediti za dejansko širjenje islama, pa čeprav po nemškem ozemlju.

V številnih zahodnonemških mestih, v Berlinu, Hamburgu, Frankfurtu in drugje nastajajo islamski verski in kulturni centri, v katerih se ne zbirajo in mediterajo samo Alohovi častilci z Bliznjega vzhoda ali severne Afrike, temveč tudi vse številnejši Nemci. Na sliki: islamski center v Frankfurtu ob Meini.

V mnogih državah sveta je islam začel konec prejšnjega stoletja in v tem stoletju svoj pohod narodnega buditelja. Z nastopom ajatolaha Homeinija in z zmago takomenovane islamske revolucije v Iranu, se je začela reislamizacija v velikem obsegu. Tretja največja veroizpoved na svetu doživlja zdaj svojo renesanso, njeni fundamentalisti so na pohodu zoper tisto, kar opisujejo kot zahodno dekadenco, vendar ne samo med Marakešem in Djakarto, temveč tudi v protestantski Ameriki – tam predvsem med črnopoltnim prebivalstvom – in zdaj v Evropi. Nekdanji svetovni boksarski prvak Cassius Clay se je že pred mnogimi leti spreobrnil v islam in se preimenoval v Mohameda Alija. Britanski pop pevec Cat Stevens je postal musliman in se zdaj piše Yusuf Islam, najspektakularnejša spreobrtnitev v vero z Jutrovega pa je bil

prestop nekdanjega marksista Rogerja Garaudyja v islam.

Pohod dervišev

Nedaleč od dunajskega centra ZN, v tradicionalni delavski četrti Floridsdorf stoji ena najimpozantnejših mošej, kar so jih vzhodnjaki sezidali na zahodnoevropskih tleh. Muslimani, ki so si nekaj kot turški vladarji zadali nalogo, da bodo osvojili krščanski zahod in bili premagani šele pred Dunajem, so se zdaj na drugačen način in pod pokroviteljstvom bogatih naftnih šejkov vrnili v Evropo. Komaj kdo v ZR Nemčiji se zaveda, da tako izrazita država v razvoju, kakršna je Turčija, že nekaj časa pošilja v svet islamske misijonarje. »Pomoč za nerazvite v drugačni obliki in obratni smeri«, se poskušajo norčevati nekateri v zahodnonemških mestih. Ti misijonarji imajo predvsem nalogo svetovati svojim muslimanskim rojakom, toda ves čas nastopajo izrazito misijonsko. Celo islamski mistiki, sloviti derviši, se že srečujejo tudi na ozemlju ZR Nemčije. Septembra 1983. so se sestali v hamburški Markthalle in prikazali strmečim, kaj je obredni ples in s tem povezani fanatizem ter verski trans. Pravijo, da tudi Nemci že sodelujejo pri tej dejavnosti. Pri Shnede, samo 50 km zunaj Hamburga, so si mladi Sufiji, poseben derviški red, uredili molilnico, v kateri se shajajo, nakar s pesmijo, molitvijo in plesom začno svoje obredno potovanje v človekovo notranjost.

Pripadniki islama se množijo, česar pa ni mogoče pripisovati samo naravnemu prirastku prebivalstva v islamskih državah; je predvsem posledica misijonske ekspanzivnosti. V nasprotju s krščanstvom pri svojem širjenju dosega islam nesporne uspehe. Če smo pred desetimi leti še govorili o 600 milijonih muslimanov po vsem svetu, jih je zdaj že skoraj eno milijardo. Pri tem velja poudariti, da njihovo število nenehno narašča.

Korenine verske zagnanosti

Nemški muslimani sodijo med tiste, ki so najbolj versko zagnani. Gostu v molilnici na Leibnitzstrasse, ki med drugimi pripadniki islamske občine kakšno uro presedi s prekrizanimi nogami, ne postrežejo samo s presladkim čajem. Imam Mohamed je dejal: Alah te je pripeljal med nas. Nocoj lahko postaneš tukaj, pred pričami, musliman. Razmišljaj o tem. Če zasluži pri novincu omahovanje, se takoj razvname: »Saj si me dobro razumel, delaš pa se, kot da me nisi. Med tvojim in mojim srcem je tvoja glava,

ta pa še misli drugače.«

Achim iz Schwarzwalda, danes mu je ime Omar in vneto moli na preprogi, katere arabski motivi kažejo proti Mekki, se je pred dvema letoma na podoben spontan način spreobrnil v islam. Neki prijatelj je tega Bhagwanovega privrženca, ki se je nekaj časa zadrževal tudi med »razstavljenici« v indijski Pooni, pripeljal v molilnico, nakar so drugi spreobrtnjenci tukaj prišli v kleče mladega moža, ki je kazal zanimanje za prerokov nauk. Pri povedovali so mu o bogu in svetu in o notranjih doživljajih. Preden je prišel k Bhagwanu, je bil Achim pripadnik neke »k« skupine, bil je demonstrant in z veseljem obmetaval policijo s kamenjem, obiskoval je transcendentalne tečaje, se posvetoval z duhovniki, psihologi, astrologi in šamani, vendar je bilo vse zaman.

Tisti večer, ko so se nemški mulimani dolge ure pogovarjali z njim, so se mu nenadoma odprle nove vizije. Bil je prevzet nad obsodbo, razveljavljenjem vsega tistega, kar je prej napolnjevalo njegov vsakdan in njegovo življenje. Rekli so mu, da bo zapravljal svoje življenje, če ga ne bo takoj spreminil. »Tedaj sem že vedel, da se jih ne bom mogel več otresti.« Pokleknil je in začel moliti in obenem z drugimi ponavljati šahado, muslimanski »credo«. Tedaj pa je tudi slišal svarilo, na katerega prej nikoli ni pomislil: »Če si se norčeval, potem bo tvoj primer svarilo vsem drugim! Tako je iz lahkomiselnega Achima postal pravoverni Omar, ki se tako, kakor drugi, navdušeno uči arabščine. Najprej se je naučil običajnega arabskega pozdravljanja in takoj dobil priznanje svojih novih sobratov.

Le dvajsetletna Achsum ni hotela govoriti o svojem spreobrtnju. Tam, kjer govorijo muslimanski možje, se ženske redko oglašajo. Povedala je samo to, da si je svoje ime izbrala iz pripovedi o nekem sudanskem šejku. Kot kakšna starejša Turkinja s Kreuzberga nosi dolg plašč, ki pa ga je v molilnici odložila. Lase ima pokrite, vendar noče povedati zakaj. Odgovor je prepuстила Mohamedu. Dejal je, da človekovi lasje prenašajo energijo, nepokriti lasje pa po nepotrebnem

to energijo odvajajo, medtem ko ženski lasje še vzbujajo spolno poželjenje.

Pogovor o ženskah je mladim nemškim muslimanom všeč. Poročiti se, to je naša dolžnost, je dejal Osman, eden najmlajših, ki je ves čas sedel v ozadiju in zavzeto mrmral molitve. Dejal je, da ga je sram, ker še ni našel nobenega pravovernega dekleta. Drugi so ga tolažili in mu svetovali, naj ne pozabi na dobra dela, ki jih zahteva Koran, zato pa naj ne misli na dopuščeno možnost: imeti štiri žene.

»Vse je vnaprej določeno«

Čisto drugače pa je, če beseda nanese na ajatolaha Homeinija in na njegove vladarske metode. »Vse to so časopisne laži,« odgovarja imam Mohamed, Omar pa pristavlja, da vje bil dolgo časa skeptičen do islamske revolucije v Iranu, še zdaj ima nekaj zadržkov, vendar se je dokopal do resnice: »Ljudstvo, ki ne pozna nobene strahu več, ki se ne boji niti svetovnih super sil, je globoko verno. Zato takšnemu ljudstvu tudi gre gozji blagoslov«.

Toda, v Iranu preganjajo in mučijo ljudi, jetnišnice so prenapolnjene, ženskam, ki si ne pokrivajo glave in ramen, obrizgajo obraz s kislino, mladino in celo otroke pošiljajo v Alohovem imenu v nesmiselno vojsko. Mohamedu ni bilo treba dolgo premišljevat, da je našel odgovor na te obtožbe: »Tistega, kar se dogaja drugje, ni mogoče vnaprej obsojati, nekaj pa je treba vedeti: »Vse je vnaprej določeno«. Na ugovor, da je to goli fanatizem, je odgovoril takojšen: »Ničesar ne moreš storiti zoper tisto, kar ti je določeno«, je segel vmes Abdulah in pogledal gostu globoko v oči.

Če mladi muslimani ne vedo več, kako in kaj, sežejo nazaj. Hrepenenje po smrti, ki ga opaziti pri tolikih mladih Irančih, tudi nemškim muslimanom ni tuja stvar. »Postati mučenec,« mrmra Osman, pri čemer se na njegovem obrazu mešata strah in zavest, »to je nekaj veličastnega, to je neposredna pot v raj, kakor je pridikal prerok Mohamed«.

Florijan Laimiš

		z. n. sol. o.	
		64240	
alpska modna industrija		radovljica, jalnova 2 jugoslavija	
telefonska centrala:	telegram:	telex:	
064 75-460	almira-radovljica:	34-569 yu almira poštini predal 67	

Pregled dveletne aktivnosti

V dveletnem pregledu dejavnosti semedelske borčevske organizacije so ugotavljali, da njihove vrste štejejo še 206 članov. V obdobju od 1981. leta jih je umrlo kar 17. Ugotavljajo sicer, da večjih stanovanjskih problemov ni in da tudi večjih (izrazitejših) socialnih problemov ni, vendar pa hkrati pripominjajo, da so tu in tam še posamezniki, ki (zlasti nekdanje borke in druge udeležence NOB, ki niso bile zaposlene) zares težko živijo. Zaradi povišanja življenjskih stroškov (tudi stanarin) in realnega padanja standarda se nekateri borci želijo preseliti iz večjih v manjša stanovanja.

Ocenili so, da njihova medsebojna skrb in tovarišstvo (zlasti, ko gre za obiskovanje bolnih in osamelih tovarišev in tovarišic) še vedno dobro delujeta, da njihove usmeritve k razvijanju izročil narodnoosvobodilnega boja zanjejo sadove in da se skupaj z mladimi udeležujejo številnih manifestacij – predvsem pa vsakoletnega srečanja na Poljanah pri Šmarju.

Zlasti so ponosni na to, da se je njihov glas uveljavil, ko so občinske strukture hotele tamkajšnji »mandrač« proglasiti za marino – petičniško pristajališče jaht.

Ob vprašanjih s področja zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov so menili, da se v njihovem dispanzerju zdravnik pre pogosto menjavajo, da pacienti praktično nimajo svojega stalnega zdravnika, ki bi se jim posvetil. Nič kaj pohvalne niso bile besede o delu zobozdravstvene službe; posebej kritično pa so se borci ozrli na tiste svoje tovariše, ki so za odhajanje v zdravilišče »redno bolni« in tako redno hodijo, res bolni pa vtisih težko pridejo na vrsto. Za novega predsednika krajevne borčevske organizacije so izvolili Franja Mlekuža.

Bogomil Liliša

Kaj bo s sanacijo doma na Vodiški planini?

Na zadnji seji medobčinskega sveta ZZB NOV za Gorenjsko so poleg številnih drugih vprašanj obravnavali tudi načrte za nekatere spominske domove.

Posebej naj omenimo vprašanje doma na Vodiški planini, ki je na dnevnih redih gorenjskih borčevskih organizacij že leta. Ta dom je predvojni in medvojni spomenik, ki je še do nedavnega posloval kar uspešno, v zadnjem času pa je na meji rentabilnosti. Za investicijske posege v stavbo ni denarja in so bila doslej vsa prizadevanja za pridobitev sredstev zaman.

Borci se bojijo, da bo potrebno vrata doma zapreti, pri tem pa so prepričani, da to ni prava rešitev. Navsezadnje gre za spomenik revolucije, za lepo planinsko točko!

Težave so tudi z dražgoškim spomenikom, saj so strokovnjaki ugotovili, da se zemljišče pogreza in da je stabilnost spomenika ogrožena. Sanacijski poseg bo nujen, opravili pa naj bi ga strokovnjaki z Bleda.

Nasploh pa so na omenjenem sestanku ugotavljali malomaren odnos do spomenikov in revolucionarne dediščine. Kritike pa so v veliki meri veljale mladim. Menili so borci, da bo številnim pohodom in podobnim manifestacijam kazalo dati nove vsebine.

F. R.

Aktiva zveze borcev v domovih upokojencev

Med prvimi v Jugoslaviji so ustanovili aktiva ZZB NOV v domovih upokojencev v Novi Gorici in Gradišču pri Prvačini.

Zdravstveno in socialno stanje borcev, nastanjenih v Novi Gorici in Gradišču je šibko, njihova vključitev v kulturne in športne aktivnosti nezadostna, borci nimajo denarja, vrhu tega pa jih sorodniki, družbenopolitične skupnosti in nenazadnje tudi organizacije pogosto zanemarjajo. Na podlagi te ugotovitve je predsedstvo občinskega odbora ZZB v Novi Gorici sklenilo ustanoviti aktivne zveze borcev v domovih upokojencev na Goriškem. Sklep še uresničujejo. Aktiv ZZB v novogoriškem domu upokojencev šteje 80, v Gradišču 22 članov.

Aktiva sta prva te vrste v borčevski organizaciji Jugoslavije. Oba ustanovna sestanka je vodil predsednik občinske komisije za zdravstveno in socialno varstvo Veljko Jelaška. Poudaril je, da bosta aktiva ZB družbenopolitični obliki organiziranja, torej sila, ki se bo zavzemala za krepitev samoupravnih odnosov. Organizirano bosta reševala probleme borcev, ki živijo v domu. Predlagala bosta pomoč socialno in zdravstveno ogroženim. Delovala bosta povezano s krajevno borčevsko organizacijo. Za predsednika aktiva so v Novi Gorici izvolili Ignaca Pavšiča, v Gradišču pa Avgusta Pavšca.

Mile Gojković

Praznovanje – drugače

Morda bo letošnje bralce TV-15 zanimalo, kako smo v mariborski krajevni skupnosti Slavko Šlander proslavili dan borca.

Letos smo sklenili, da ne bomo praznovali na ustaljen način, ampak da bomo nekaj spremenili. Odbor za ohranjanje tradicij NOB je bil zadolžen, da to čim lepše izpelje.

Pripravili smo izlet v dom Miloša Zidanske na Pohorje. Kar precej je bilo priprav in dela. Tovariškega srečanja se je udeležilo 31 tovarišev in tovarišic. Na poti proti mariborski koči je spominsko obeležje padlim za svobodo. Lep sončen dan bi moral vsakogar navdušiti, da bi zavriskal iz polnih pljuč – mi pa smo za trenutek obnemeli in se v mislih vrnili v leta, ko so naši ljudje padali pod sovražnikovimi krogli in je vsa ta lepota za njih za vselej umrla. Takšna in drugačna obeležja so posejana po vsej naši domovini. S krvjo plačana svoboda je najdragocenejša, kar imamo. Počasi smo se vrnili v dom Miloša Zidanske, kjer so nam skrbne kuharice pripravile kosilo. Oglasila se je harmonika in zazvenela je pesem.

Družbenopolitične organizacije naše KS se stiskajo v kletnih prostorih na Goriški ulici. V teh kletnih prostorih smo pripravili razstavo. Sprva je kazalo, da ne bo kaj pokazati, pa se je izkazalo, da naši borci ne sedijo križem rok in da je prostor mnogo premajhen za vse, ki bi radi pokazali, s čim vse se ukvarjajo. Tokrat je razstavljalo devet članov naše organizacije. Veliko krajanov je obudovalo gobeline, vezenine in druga ročna dela, posebno Lojzeta Lončariča, intarzij naših tovarišev Vipavca in Marjana Letonje. Organizatorji smo z zadovoljstvom ugotovili, da naše delo ni bilo zaman.

Izlet, šopek rdečih nageljev ob spomeniku narodnega heroja Slavka Šlandra, vihrajoče zastave, tovariško srečanje in razstave ročnih del – prav prijetna obeležitev našega praznika, kajne?

Danica Kovačič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Kritični pregled opravljenega dela

Pred časom so se sestali člani krajevne organizacije ZB NOV Podvelka na svoji redni programsko volilni skupščini.

Nanizali so precejšnje delovne rezultate, a tudi težave, s katerimi se je spoprijemalo dosedanje vodstvo te skoraj 70-članske organizacije. Izstopali so predvsem problemi priznavalnin, saj je njihovo prizadevanje nekaterih članov še vedno trd oreh. Naslednji problem pa je klimatsko in topliško zdravljenje borcev, saj ne pridejo vsi na vrsto.

Ob koncu so izvolili novo vodstvo. Na čelu odbora bo še naprej Mirko Novak, tajniške posle pa so spet zaupali prosvetni delavki Danici Jandl, upokojeni ravnateljici Oshovne šole Podvelka.

Peter Macuh

Domicilni odbor 4. prekomorske

V Ajdovščini je bila seja odbora skupnosti borcev 4. prekomorske brigade NOVJ.

Člani odbora so izrazili zadovoljstvo ob postavitvi spominskega obeležja v parku pred Domom JLA in pohvalili brigado. Pri gradnji si je posebno prizadeval sedanjí predsednik občinskega odbora Just Andlovec, enota garnizije JLA pa je opravila fizična dela.

Domicilni odbor si sedaj prizadeva, da bi v Čepovanu postavili spominsko ploščo v spomin na kraj, kamor so zavezniki v letih 1944/1945 pošiljali materialno pomoč, namenjeno enotam 9. korpusa, ter spomin na »letečo« četo 1. bataljona, ki je štela 150 borcev, in na letišči vod, ki je delal na letališču Bari–Palese. Borci 4. prekomorske so v »letečih četah« spremljali zavezniška letala v bojnih polih nad Jugoslavijo, Grčijo, Albanijo, Italijo, Poljsko, itd. Mnogi med njimi so odmetavali zavezniško pomoč tudi enotam NOV in POS na spuščališča, ki so bila poleti 1944 v Dragatušu in Starem trgu ob Kolpi pri Nadlesku na Notranjskem na Sentviški planoti ter v Trnovem, na Banjski planoti in Čepovanu.

Naši borci so opravili kakih šest tisoč poletov nad domovino in drugod. Petnajst jih je dalo življenja.

Albert Klun

Medrepubliško sodelovanje

Ptujski borci v zadnjem času tesno sodelujejo s svojimi tovariši iz sosednje Hrvaške. Tako skorajda ni večje manifestacije ne na ptujskem ne na bližnjem hrvaškem območju, ki se je ne bi udeležili eni in drugi.

O zglednem sodelovanju priča lanskoletna medrepubliška proslava ob jubilejni štirideseti obletnici osvoboditve. Na uspehe, ki so jih pri tem dosegli, so borci, ki jih je na območju občine Ptuj 1270, upravičeno ponosni. Pri tem pa seveda ugotavljajo, da vseh možnosti le še niso izrabili.

Društva v občini so v zadnjem času zelo dejavna, kar zaveda ohranjanje revolucionarnih izročil. To velja zlasti za tabornike, planince in osnovnošolce. Lani je zaradi uspešnosti na tem področju osnovna šola Toneta Žnidariča v Ptujju prejela plaketo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, letos jo bo, kot predlagajo, dobila šola Franca Osolnika.

Dejavni so tudi pri pisanju monografij. Pripravljeni sta že monografiji »Spomini živijo« Jožeta Lacka in Toneta Žnidariča ter Hajdina v boju in izgradnji Olge Megličeve in Ivana Spolenaka. Letos naj bi končali pisanje Ptujškega zbornika, izšla pa naj bi tudi monografija o kmetu revolucionarju Francu Osolniku.

Pri vsem tem jim je v veliko pomoč Zgodovinsko društvo Ptuj z Ljubico Šuligoj na čelu.

Drago Miklavc

Poimenovanje ulic

Na julijskih zborih krajanov v krajevni skupnosti Lesce in Ribno, so udeleženci dali pobude za poimenovanje nekaterih ulic v svojih naseljih, kjer je uveden ulični sistem, po NOB.

V Lescach, kjer se v središču naselja gradijo stanovanjski bloki so krajin predlagali, da se nova ulica imenuje Dežmanova ulica po umrlemu domačinu – narodnemu heroju Antonu Dežmanu-Tončku. V Ribnem pa so za eno osrednjih ulic v središču naselja predlagali ime Partizanska ulica.

O predlogih krajevnih skupnosti, ki so upoštevale pobude krajanov, je že razpravljal in jih podprl izvršni svet, končni sklep o tem pa bo sprejel zbor krajevnih skupnosti občinske skupščine na jesenskem zasedanju v Radovljici.

JR

Spominske medalje borcem – artileristom

V Mariboru je bila ob 40. obletnici ustanovitve artilerijskih brigad NOV svečanost, na kateri so izročili spominske medalje borcem artilerijske brigade 4. armade. Medalje jim je podelila skupščina občine Postojna. Borcem iz mariborskih občin jih je izročil generalmajor Jože Berce, predsednik mestnega odbora ZZB NOV in orisal bojno pot te enote, ustanovljene pred 42 leti v Gravini v Italiji. Enota je imela pomembno vlogo v osvoboditvi Dalmacije ter je sodelovala na sremski fronti in v bojih v drugih predelih naše države. Spominske medalje so dobili: Stanko Maver, Izidor Blažec (posthumno), Alojz Breznik, Oton Dobrajc, Hinko Germ, Marčelo Gergolet, Jože Hriberšek, Alojz Jančič, Jože Jagodnik, Miha Lorbek, Martin Mežnarič, Franc Peklar, Anton Rantaša, Franc Ribičič, Ivan Škerbot, Franc Štabuc, Rudi Volmajer, Janez Žunič, Franc Žgalin in Edvard Hren.

M. K.

Dolina ob Kolpi je slavila

Prebivalci krajevne skupnosti Poljanska dolina ob Kolpi s sedežem v Pregradu 2. avgusta praznujejo svoj krajevni praznik. Ta dan jih spominja na množično politično zborovanje prebivalcev te doline 2. avgusta 1942 v bližini Pregrada. Na njem sta okrožni odbor OF za Kočevsko in štab tamkajšnje partizanske enote seznanila prebivalce doline s potekom bojev proti okupatorju ter z OF in partizanskimi enot.

Na letošnji proslavi je govoril predsednik borčevske občinske skupščine Stane Letonja. Slavja se je udeležila tudi delegacija pobratene krajevne skupnosti Partizanska Dreznica iz občine Ogulin sosednje Hrvaške. Prebivalci Poljanske doline so namreč v letih 1943 in 1944 ponudili zavetje otrokom in ženam iz krajevne skupnosti partizanska Dreznica.

Viktor Dragoš

Živimo v težkih razmerah

Taka misel se je pojavljala v izredno živahni razpravi na volilni skupščini občinske organizacije ZB NOV Postojna. Razpravljalci so predvsem poudarjali pomen tehnološkega razvoja, ki je predpogoj za večanje produktivnosti dela. Na vseh ravneh moramo ovrednotiti dobro delo. Podpirati moramo delavce, ki s svojo storilnostjo povečujejo rezultate gospodarjenja, po drugi strani pa onemogočiti, da bi na delovnih mestih ostali tisti delavci, ki nimajo odnosa do dela in niso sposobni za izvajanje nalog. Z ničimer ne smemo ščititi slabega dela in nediscipline. V partizanskih vrstah smo morali neizvajanje nalog obravnavati drugače. Po vsej verjetnosti bi bilo treba tudi danes marsikje uporabiti izkušnje iz časov revolucije!

Borci opazajo, da je neodgovoren odnos do družbene lastnine vse slabši, kar se kaže v brezbriznosti in malomarnosti, nedelu, neredu, razsipištvu, kriminalu ter drugih načinih prilasčanja družbenega premoženja. A v glavnem za to nihče ne odgovarja. Borci terjajo ob pristojnih službah in organov v občini, da pravočasno, odločno in brezkompromisno ukrepajo proti nezakonitim dejanjem. Odločno obsojajo večanje neopravičljivih socialnih razlik, ki nastanejo ob delu in spekulacijah. Nezadovoljni so ob družbeni nemoči, da bi ukrepali proti takim nesocialističnim pojavom.

Volilne skupščine krajevnih združenj ZB NOV so dokazale, da skoraj ni člana ZZB, ki bi tako ali drugače aktivno ne sodeloval v svoji ali drugih političnih organizacijah in društvih. V občini je 17 krajevnih organizacij ZZB NOV. Vanje je vključenih 1853 članov. Na skupščini je bil za predsednika OO ZZB NOV izvoljen Milan Zakrajšek.

Stefan Bratina

Srečanje borcev in aktivistov nekdanjega okraja

Vsako leto (od leta 1979 sem) se v junijskih dneh v Kostrivnici pod Bočem srečajo borci, aktivisti in kurirji nekdanjega okraja OF Rogatec, imenovani bočki partizani.

Letos so se zbrali v prijetni vasi Brezje, ki je bila v letih vojne vsa partizanska. Tudi v povojnih časih, ko je prevzel skrb za gospodarski in družbeni razvoj pokrajine pod zelenim Bočem mladi rod, tli v teh ljudeh še stari partizanski duh.

Prisrčno in gostoljubno so nas sprejeli. O delu bočkih partizanov je poročal Vlado Miklavc, predsednik odbora: »Skupni spomini na del naše mladosti, ki smo jo preživeli v teh krajih v borbi proti okupatorju, so v nas živi še danes. Območje kraja Rogatec je obsegalo naselja Kostrivnica, Rogaška Slatina, Stojno selo, Rogatec in Dobovec. OF je vzklija v teh krajih že leta 1941, leta 1942 je bila kravovo zatrta, dejavnost pa je znova vzplamtela po prihodu 14. divizije na Štajersko. Kljub sorazmerno kratkem času partizanske aktivnosti pa je bil krvni davek zelo visok. Kar 36 padlih borcev, talcev in žrtev fašistične terorja, zabeleženih na spomeniku v Kostrivnici, 82 v Rogaški Slatini, 26 v Rogatcu. Te številke dovolj jasno pričajo, kako trd je bil boj za obstanek.«

Prestano gorje in napor v vojni so razlog, da sose vrste preživeli bočkih partizanov doslej že močno razredčile. Živih je le še 32 borcev, aktivistov in kurirjev nekdanjega okrajnega odbora OF Rogatec.

Vendar jih starost, bolezní in majhno število ne ovirajo pri izpolnjevanju zastavljenih ciljev. Izdelali so knjigo zapisov o narodnoosvobodilnem gibanju pod Bočem.

Osnovne šole v Kostrivnici so na njihov predlog poimenovali po Otonu Kovačiču, učitelju, ki je bil sežgan v taborišču. Na Nežmahovi (Petkovi) domačiji, kjer so padli trije partizani, Petkova mama pa je bila živa sežgana, so odkrili spominsko ploščo. Občina Šmarje pri Jelšah jim je podelila domicil, veliko nalog pa jih še čaka. Opisati morajo vse poti, ki vodijo na Boč, ter navesti vse pomembnejše dogodke iz NOB. Obnoviti želijo spominsko obeležje na transformatorju pri Podplatu, kjer so padle prve žrtve. Sodelovali bodo pri prenašanju tradicij NOB na šolsko mladino, pa tudi pri reševanju kriznih vprašanj, sredi katerih živimo. Tudi letos so borci praznovali skupaj s krajinami svoje vasi.

Franc But-Branko

Ocena: borci so dejavni

Na redni letni konferenci ribniške organizacije ZZB NOV so se člani seznanili z razmerami gospodarstva v svoji občini. Delovne organizacije poslujejo dokaj uspešno, le v dveh je bil zabeležen negativni finančni prikaz, a so ga pokrile z notranjimi rezervami. V izvozu so bile delovne organizacije uspešnejše kot so načrtovale, zaskrbnjuje pa je le dejstvo, da storilnost ne raste, zaposlili pa so novo delovno silo.

Borci budno spremljajo dogajanje v gospodarstvu in ni jim vseeno, kako delovne organizacije poslujejo. Borci so opozorili na vrsto stvari – na neurejene ceste, na nekatera neizkoriščena poslopja sredi mesta, na to, da že vrsto let ne najdejo lokacije za 88 dreves v načrtovanem Titovem parku ter za postavitev osrednjega spomenika padlim borcem, internirancem, in talcem, na zamujanje izdaj monografije »Ribnica med NOB«, za kar je zelo veliko zbranega materiala, ni pa soglasja med prvoborci, ki bi pomagali realizirati izdajo te monografije, da bi bila napisana tako, kot so se dogodki odvijali. Ugotovili pa so, da so borci ob vsem tem zelo dejavni, kar je v svojih zahvalnih besedah poudaril tudi predsednik skupščine občine Ribnica Stanko Rus.

Vinko Kersnič

Konference aktivov ZZB NOV pri železniškem gospodarstvu Ljubljana

Na seji predsedstva konference aktivov ZZB NOV pri železniškem gospodarstvu Ljubljana je Franc Hočevar, član poslovnega odbora ŽG seznanil navzoče s težavami in uspehi pri poslovanju železnice na Slovenskem, član poslovnega odbora je poročal o prizadevanjih za izboljšanje položajev železniških upokojencev, ki jim mesečni dohodek ne zagotavlja socialne varnosti. V zvezi s tem so sprejeli več sklepov o konkretni pomoči.

Tovariš Gaber je seznanil navzoče z delom komisije za pisanje zgodovine železnice v obdobju 1941–1945. Po razpravi so sklenili, da je treba z delom pohiteti, čim prej zbrati gradivo in dokončati knjige o štajerskem, gorenjskem in ljubljanskem vozišču. Sredstva za to delo so že dodeljena.

Branko Blenkus

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Usposabljanje izvenšolske mladine za obrambne naloge v Kamniku

Odlični pogoji dela

Tako kot so, ali pa še bodo, v vseh slovenskih občinah pripravili obrambno usposabljanje za mladince in mladinke, ki ne obiskujejo šol srednjega usmerjenega izobraževanja, so to storili tudi v Kamniku. Tamkajšnji mladinci in mladinke so bili na usposabljanju od 1. do 18. avgusta, to je osemnajst dni.

»Prepričan sem, da imajo naši mladinci in mladinke, ki ne obiskujejo srednjih šol, najboljše pogoje za obrambno usposabljanje, pravi Božidar Gole, ki je bil poveljnik te male vadbene enote. Vsakdo, ki jih je obiskal, je lahko samo potrdil njegovo oceno. Mladi in šest njihovih starešin so prebivali v Zavodu za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku, pri po-

Jugoslavijo. Pri strokovno-vojaškem pouku pa smo obdelovali postrojilne vaje, stražo, atomsko-biološko-kemično obrambo in seveda taktične postopke na bojišču. Posebno pozornost smo namenili tudi postopkom oddelka v obrambi, napadu in zasedi.

Poleg tega pa so mladi izvedeli še marsikaj drugega. Tako so jih seznanili z var-

saj je trajal od šeste ure zjutraj, ko so vstali, pa do pol desete zvečer, ko so odšli spat. Vmes so sicer imeli nekaj časa za počitek, toda takrat so ponavadi odšli k bazenu, ki je v okviru Zavoda in se osvežili v vodi. Kljub temu pa so imeli čas tudi za pomoč. Tako so na prošnjo kolektiva tovarne Eta, ki ima zdaj največ dela, pomagali pri predelavi zelenjave. Delali so samo nekaj ur, vendar je bila pomoč nadvse dragocena. Eta se jim je oddolžila tako, da je pokrila stroške sklepne prireditve. Prav tako je prišel h poveljniku usposabljanja oče enega od fantov in ga prosil, če bi za tisti dan spustil domov njegovega sina, ker imajo pač veliko dela in ga ne zmorejo sami. Božidar Gole je fanta pustil domov, zraven pa je poslal še nekaj drugih mladincev in delo je bilo opravljeno veliko prej, kot bi bilo drugače.

Delo na terenu je bolj zanimivo

Po kratkem pogovoru sva se z Božidarjem Goletom odpravila na Perovo. Tam je dvainšestdeset mladincev in mladink vadilo postopke oddelka v obrambi in napadu. Po dva oddelka sta se izmenjavala v vlogi branilca in napadalca, en oddelki pa je vadil postavljanje zasede. Komandirji oddelkov rezervni podporočnik Edvard Sikošek, Demetriji Perčič, Brane Podbrežnik, Jože Pogačar in Brane Košir so jim najprej natančno razložili, kaj morajo narediti, po vprašanjih so se »napadalci« napotili na izhodiščne položaje, »branilci« pa so odšli na svoje. Na rezko znamenje piščal-

strelce. Gromoglasni Na juriš in Hura in branilec se je umaknil s svojih položajev. Vendar se je kmalu znova organiziral in že čez nekaj minut je začel protinapad in ga tudi uspešno zaključil. Ta vaja je potekala dobre tri šolske ure in čas za malico je prišel ravno prav.

Pridružil sem se eni izmed mnogih manjših skupin, ki je sedela v senci visokih smrek in počivala. Mladi so se pogovarjali o marsičem, največ pa o urjenju in usposabljanju. »Najtežje mi je bilo na začetku«, je dejala Manja Menčak, ki dela v ČGP Delo v Ljubljani. »Zdaj sem se že navadila in vse skupaj je kar v redu. Najbolj sem vesela dela na terenu, ker je živahno in vedno se kaj do-

natrpan program. Želel bi, da bi bilo več prostega časa in da bi nas vsaj ob nedeljah spustili za nekaj ur ven. Glede obiskov ni problemov, saj nas lahko starši in prijatelji obiščejo vsak dan po televizijskem dnevniku. Pa tudi drugače ni problemov za kratek pogovor. Malo težav pa sem imel na straži. Ne zaradi odgovornosti, ampak zaradi dolgega časa, saj si sam.

Pomemben je tudi vojaški videz

»Na vse sem se tukaj navadil, le odnos starešin me malo moti. Zelo pomemben se jim zdi pravi vojaški videz, pravi Robert Osolin, ki je zaposlen v Stolu. »Zelo težko-

družine, ki bo opravila to vajščino, imela sem dokaj jasno sliko, kaj se bo tukaj dogajalo. Nekako sem se tudi psihično pripravila na urjenje in praktično nimam problemov. Malce sem bila prestrašena samo, ko sem dan pred odhodom dvignila obleko in opremo, ki jo je bilo zelo veliko. Nisem namreč dobro vedela, kaj kam sodi in kako moram kaj obesiti na sebe. Zdaj je vse to samo še spomin in ko bo mo končali, mi bo dolgčas po prijateljih in prijateljicah, ki sem jih spoznala tukaj,« je dejala Mihela Volkar iz Zgornjenega Tuhinja, ki je zaposlena v Kemični industriji Kamnik.

Čas za malico je minil in komandirji oddelkov so

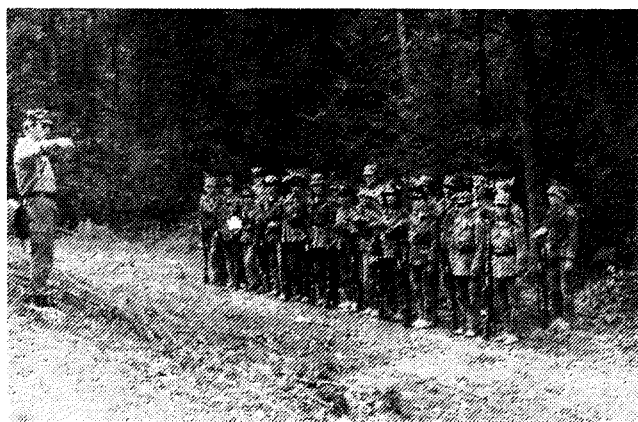
Poveljnik urjenja Božidar Gole je poprijel za vsako delo, med drugim je delil tudi malico.

uku-predvsem pri teoretičnih predavanjih – pa so uporabljali učilnice v Srednješolskem centru Rudolf Maister, ki je le nekaj korakov od Zavoda. Praktični pouk pa je potekal na številnih gozdnih jasah na Perovem.

Osnove obrambnega usposabljanja

»Tovrstna usposabljanja so namenjena mladim, ki so se takoj po osnovni šoli zaposlili ali pa ostali doma na kmetiji«, je pripovedoval Božidar Gole. Usposabljanje je zasnovano tako, da se mladi seznanijo z našo koncepcijo SLO in DS, da se navajajo na skupno življenje, red in disciplino. Večina se jih prvič sreča z orožjem in to je neke vrste šok za njih. Zato jih postopoma navajamo nanj. Najprej začnemo delati z zračnimi puškami, nato sledijo malokalibrske in na koncu vojaška puška M-48. Seveda pa jih seznanimo in jim tudi pokažemo vse sodobno pehotno orožje, s katerim sta opremljeni JLA in teritorialna obramba. Na splošno spoznajo mladi tudi, kako se mora obnašati vojak in vsak občan naše družbe ob morebitnem napadu na

nostnopolitičnim položajem v občini, kakšna je prometna varnost pri njih, obiskali so jih delavci centra za socialno skrbstvo in drugi. Vsakdanji

Podporočnik Brane Košir kaže svojemu oddelku, kako bi postavili zasede.

gost so bili predstavniki občinske konference mladine, ki so jim pomagali pri njihovem delu v prostih dejavnostih. Tako so izdelali dve številki časopisa, skoraj vsak dan so naredili stenšč. Za zaključno prireditev pa so pripravili program s petjem, recitacijami in nekaj skeci.

Delovni dan mladincev in mladink je bilo zelo naporen,

ke so »napadalci« pritekli na jurišni položaj. Branilčeve položaje so zasuli z ognjem iz svojega orožja in na ponovno znamenje s piščalko začeli napad. Že prej so inženirci naredili prehode skozi minka polja in »napadalci« so se morali po vseh pravilih gibati po teh prehodih. Do navidezno določene črte pa so se morali znova razviti v

Po prehodu skozi minka polja so se mladinci in mladinke znova razvili v strelce.

gaja. Predavanja pa so vsa po vrsti dolgočasna in prav truditi se moram, da ostane budna. Hudo pa je zaradi vročine, ki je zdaj zelo huda. Najhuje pa je bilo med orientacijskim pohodom, ki se ga bom še dolgo spominjala.

Ni tako težko

»Od znancev in sorodnikov, ki so že odslužili vojaščino, sem veliko slišal o tem življenju,« je pripovedoval Albin Ahlin, ki je zaposlen v Menini. »Moja predstava o tem je bila precej drugačna, toda na usposabljanju sem videl, da ni tako težko, kot so pripovedovali. V začetku smo imeli vsi težave zaradi telesne pripravljenosti. Da nimamo kondicije, je kriva predvsem naša lenoba, ker se nam vsem skupaj ne da več hoditi ali pa se voziti s kolesom. Toda jutranja telovadba in naporno delo sta pripomogla, da smo telesno precej bolj pripravljeni in da nimamo več težav pri hoji in delu. Tudi s starešinami se dobro razumemo, saj so sarno nekaj let starejši od nas. Če so kdaj malo strožji, jih pa razumemo, saj smo vendar vojska.« Jože Škodnik, ki tudi dela v Menini, pa je dejal: »Zelo sem zadovoljen z organizacijo usposabljanja. Prostori za spanje so odlični, saj smo samo po trije v vsaki sobi. Hrana je tudi dobra in veliko je je. Moti me samo

sem se navadil, da moram imeti skoraj vedno kapo na glavi. Od začetka sem bil velikokrat zapisan v beležki, to pa pomeni tudi več dela, reda in drugega. Mislim, da bi bili lahko bolj popustljivi. Sicer pa so dobri in tudi veliko so nas naučili. V prostem času pa se skupaj kopamo,

»svojo vojsko« odpeljali na položaje. Že čez nekaj minut je odjeknila eksplozija, s katero so ponazorili topniško pripravo in nekaj trenutkov zatem je »napadalec« uporabil bojne strupe. »Branilci« so si hitro natakili zaščitno masko in pripravljeni čakali napad.

Na urjenje je prišlo tudi dvajset neplavalcev. Pod strokovnim nadzorom plavalne učiteljice Miše Lap jih je splavala dobra polovica. Za druge pa je bilo premalo časa. Vsi, ki so bili na usposabljanju, so bili zelo hvaležni mladincem iz krajevne skupnosti Novi trg, ki čez poletje skrbijo za bazen Zavoda za usposabljanje invalidne mladine, da so jim omogočili vsakodnevno kopanje, ki se je še kako prileglo po napornem delu na vročem soncu.

igramo namizni tenis, se veliko pogovarjamo in tudi pošalimo se.

»Ko sem dobila poziv, da moram na to usposabljanje, niso bili starši nič presenečeni, saj sem že tretja iz naše

Celovitejšo oceno tega usposabljanja bo dala kasnejša natančna analiza. Toda vtisi kažejo, da je bilo zelo dobro pripravljeno in da je organizator Sekretariat za ljudsko obrambo občine Kamnik, vložil veliko napora, tako v materialno zagotovitev, kot v vso organizacijo. Vsak dan so bili delavci sekretariata pri mladih in starešinah in jim pomagali, kjer se je dalo. Sicer pa so usposabljanje vodili poveljnik rezervni kapetan Božidar Gole, sicer zaposlen v Titanu, ter komandirji oddelkov rezervni podporočnik Jože Pogačar, ki je zaposlen v PTT, in študentje katedre za SLO in DS pri FSPN v Ljubljani Edvard Sikošek, Demetriji Perčič in Brane Podbrežnik ter študent elektrotehnike Brane Košir.

Manja Menčak

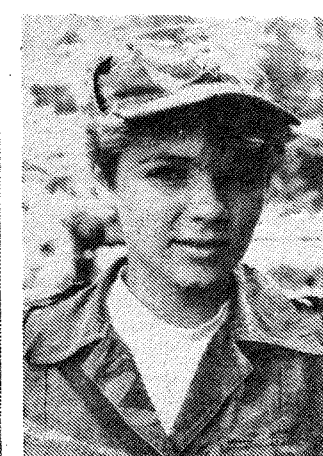
Albin Ahlin

Jože Škodnik

Robert Osolin

Mihela Volkar

Bojan Kuntarič

Blegoš

Letošnjega 27. julija so na Blegošu odkrili spominsko obeležje, s katerega bodo vsi, ki jih bo pripeljal skozi tišino blegoških gozdov, razbrali, da je na tistem kraju v drugi polovici vojnega leta 1944 delovalo politično vodstvo osvobodilnega gibanja za Gorenjsko.

Na slovesnosti ob odkritju obeležja je govoril Bogdan Osolnik. Njegov zaris dogodkov iz tistega časa je tako zanimiv, da ga objavljamo v celoti kot avtentičen zgodovinski prikaz dogajanja na Gorenjskem.

Od avgusta do konca tega leta je bil tukaj sedež Oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko, Pokrajinskega odbora OF in odbora Protifašistične zveze žena in mladine. Če rečemo »sedež«, si tega seveda ne smemo predstavljati v običajnem pomenu te besede, saj je to bilo v času, ko je prav na območju Gorenjske nemški okupator še trdovratno uveljavljal svojo oblast. Čeprav smo si na tej ravni pod vrhom mogočnega Blegoša postavili barake, to ne pomeni, da so člani teles, ki sem jih prej našel, tukaj mirno »uradovale« in čakali na konec vojne v hladni senci košatih bukev. Tukaj je bilo le naše delovno središče, kamor smo prihajali na dogovore in pisanje poročil, sicer pa smo od tod neprestano odhajali na teren po vsej Gorenjski, z vedno novimi nalogami. Pogosto nas je pot vodila tudi na Primorsko preko nekdanje državne meje. Prebivalci te baze, ki smo ji dali ime Tivoli, tako – kljub njeni odmaknjenosti – nismo bili odtrgani od političnih in vojaških organizacij in ljudi v dolini, saj smo bili več med njimi kot na tem kraju samem. To je bil namreč čas silnega zama-ha osvobodilnega gibanja, ko smo si prizadevali tudi tukaj, na Gorenjskem, na tako izpostavljenem in za Nemce strateško pomembnem območju mobilizirati vse ljudske sile za končno zmago nad fašizmom.

To delovanje je vodil Oblastni komite KPS, skupaj s Pokrajinskim odborom OF, ki je bil izvoljen na zboru aktivistov na Jelovici, 14. maja 1944. Osvobodilna fronta, je bila tudi na Gorenjskem, v duhu sklepov kočevskega zbora odposlan- cev slovenskega naroda, ne samo voditeljica osvobodilnega boja. Opravljala je že tudi mnoge pomembne naloge ljudske oblasti. Ob Pokrajinskem odboru OF, so delovali odseki za gospodarstvo, finance, šolstvo, zdravstvo, za informiranje in propagando pa tudi referent komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih

pomagačev ter javni tožilec. Ustanovljena je bila podružnica Denarnega zavoda Slovenije, posebej pa so delovale pokrajinska tehnika, ki je imela svoj center v Davči in tiskarne v raznih drugih skritih krajih.

Vsestranska razgibanost

Iz poročil, ki smo jih od tukaj pošiljali Izvršnemu odboru OF in Centralnemu komiteju – ohranjena so v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, je mogoče dobiti vpogled v živahno dejavnost, ki smo jo takrat razvili po vsej Gorenjski. V sodelovanju z vojaškimi enotami in Komando gorenjskega vojnega področja, smo se osredotočili zlasti na mobilizacijo ljudi za odhod v partizane in na zbiranje hrane ter razne materiale za potrebe vojske in zlasti bolnic. Samo v mesecu septembru je prišlo v partizane okrog dva tisoč prostovoljcev, ki so se vključili v gorenjske odrede in enote Devetega korpusa. Iz Gorenjske smo pošiljali veliko živine in vseh vrst blaga na Primorsko, za prehrano in preskrbo Devetega korpusa in raznih zalednih ustanov, zlasti bolnic, pa tudi prebivalstva v krajih, ki so bili že docela izčrpani. Odsek za gospodarstvo je usmerjal delovanje gospodarskih komisij na terenu in vzdrževal prek njih stike tudi z organizacijami OF v mestih, od koder so po različnih zvezah prihajale velike količine hrane, obleke, zdravil in drugih stvari. Odsek za finance je skrbel za zbiranje denarja in potek vplačevanja posojila narodne osvoboditve, s katerim smo zbrali precejšnjo vsoto, tako da smo lahko večino nabav plačevali z denarjem. Odsek za zdravstvo je še posebej skrbel za zaščito pred širjenjem nalezljivih bolezni, zlasti pred nevarnostjo epidemije tifusa, ki v vsaki vojni ogroža življenje vojakov in civilnega prebivalstva.

Odsek za informacije in propagando pri PO OF, je skrbel za izdajanje časopisov in radij-

skih vesti, za tiskanje plakatov in letakov ter za druge oblike propagandnega delovanja. Na Gorenjskem smo v skritih ilegalnih tiskarnah tiskali časopise, ki so izhajali na osvobodjenem ozemlju; tiskali smo pa tudi svoja glasila: Gorenjski kmečki glas, Ženo pod Karavankami, Gorenjsko mladino, Delavsko enotnost in Gorenjskega pionirja. Začeli smo izdajati Gorenjski glas – njegovi prvi dve številki sta izšli v nakladi dva tisoč izvodov. Izšle so tudi štiri številke »Jesenškega kovinarja«. Odsek za informiranje je skrbel za delovanje mreže dopisnikov iz vse Gorenjske, ki so prispevali gradivo za te časopise in »Partizanski dnevnik«, skupno glasilo za Primorsko in Gorenjsko – hkrati edini politični dnevnik osvobodilnega gibanja, ki je redno izhajal na ozemlju okupirane Evrope.

Še posebej naj omenim ureditev partizanskega šolstva. Naš odsek za šolstvo je organiziral osnovnošolski pouk v krajih, kjer je bilo to mogoče; ponekod je ustanovil ilegalne izobraževalne krožke. Ker je primanjkovalo učiteljev, so bile v to delo vključene mladinke, ki so pokazale veselje do dela z otroci. Izdelani so bili novi učni načrti. Zaradi posledic nemške okupacije in raznorodovalne politike je bil zlasti pomemben pouk slovenščine. Izdali smo slovensko slovnico in slovenski pravopis. Ker je na Primorskem obstojal velik interes za slovensko šolo, smo poslali tudi tja po 600 izvodov teh knjig. Tovariš Ivan Bertonec-Janoš, je pripravil abecednik, ki je bil natisnjen celo z barvnimi ilustracijami. To delo – poleg bibliografske izdaje Prešernove Zdravljice – pomeni veliko kulturno dejanje in izreden dosežek gorenjskih tehnik.

Prijateljske vezi z domačini

Pokrajinski odbor OF je tesno sodeloval s Komando gorenjskega vojnega področja, pri katerem je bil tudi delavski bataljon, ki je opravljal razna gradbena in druga dela. V ta bataljon so bili vključeni nemški vojni ujetniki, kasneje pa tudi ruski prebežniki. S štabom Devetega korpusa in komando gorenjskega vojnega območja smo se dogovorili, da bi s pomočjo tega bataljona usposobili za promet manjšajoči del cestne povezave med poljansko in cerkljansko dolino,

no, ob nekdanji jugoslovansko-italijanski meji. Uresničenje tega načrta je prekrizal začetek zime, nato pa spomladanska nemška ofenziva. Še posebej naj omenim vlogo zaščitnega bataljona, ki je bil z nami na tej bazi. V njem so bili izbrani borci, med njimi največ domačinov, iz Poljanske in Selške doline. Brez njihove oborožene zaščite, straž in izvidnic, se naša skupina ne bi mogla tako dolgo zadrževati na tem kraju, saj smo morali nenehno računati s tem, da nas bodo Nemci poizkušali odkriti in napasti. Varovala pa nas je tudi skrb zavednih ljudi v bližnjih vaseh in v dolini, ki so nas sproti obveščali o nemških premikih in opozarjali na nevarnosti.

Borci zaščitnega bataljona so skrbeli tudi za varnost sestankov, ki smo jih organizirali v raznih krajih, spremljali so nas na dolgih in nevarnih poteh, opravljali so posebno zapadne kurirske naloge, sodelovali pri širjenju literature in še pri mnogih drugih akcijah, ki so terjale poseben pogum in požrtvovalnost. Pogosto so se udeleževali vojaških akcij drugih enot, pa tudi sami so se drzno spuščali v samostojne napade na nemške policijske patrulje ali proti domačim izdajalcem. Vse nas, ki smo delovali na tej bazi, veže še danes z borci tega bataljona iskreno prijateljstvo in tovarštvo.

Pred koncem leta 1944, ko je zapadel globok sneg, je pokrajinski aktiv zapustil to bivališče na Blegošu in se preselil v Potok, kjer smo se nastanili v prijazni Ocvirkovi hiši, zaščitni bataljon pa pri Marinkovcu.

Blegoš, gora jurišev

Blegoš, ta veličastna slovenska gora, v svojih prostranih gozdovih in planjavah, skritih globelih in strmih pobočjih,

skriva nešteto pričevanj zgodovinskega pomena. Marsikje je njegovo prst in kamen orosila kri ubitih in ranjenih borcev. Prav čez nekaj dni bo poteklo 44 let od strahovite nemške ofenzive na Blegoš proti gorenjskim partizanom in enotam druge grupe odredov, ki je prišla z Dolenjske in se prek Gorenjske poskušala prebiti na Štajersko. V tej veliki operaciji, ki je potekala po dogovoru med Nemci in Italijani sočasno kot takojmenovana »roška« ofenziva na Dolenjskem, so Nemci skoncentrirali okrog 20.000 mož, vojske in policije za napad na partizanske enote. V strahovitih bojih, ki so se razvili na pobočjih Blegoša in po grebenih bližnjih hribov, je prevzela na sebe najtežje breme Poljanska četa, ki je tukaj utrpela tudi najtežje izgube. Ob današnji prireditvi se spomnimo s spoštovanjem in bolečino borcev, ki so v teh bojih izgubili svoja življenja. Se tik pred koncem vojne,

marca 1945. leta, so okrog Blegoša ponovno zaregljali nemški mitraljezi in zagrmeli minometalci, ko so Nemci v operaciji, ki so ji dali ime »začetek pomladi« poizkušali s široko zasnovano ofenzivo očistiti Gorenjsko partizanov. V tej ofenzivi je del partizanskih enot, ki so se zbrale nedaleč od tu, na Črnem Kalu, in se skušale prebiti iz nemškega obroča, doživel srdite spopade in težke izgube. Takrat sta izgubila življenje tudi člana Pokrajinskega odbora OF Jaka Stucin-Cvetko in Dr. Škulj-Koko, veliko žrtev pa so naše enote utrpeli zlasti v bojih okrog Porezna. Nemci in njihovi pomagači vseh vrst – od četnikov in domobrancev do takojmenovane »ruske osvobodilne armade«, so se neusmiljeno znašli nad civilnim prebivalstvom. Gorenjski partizani in aktivisti so vzdržali tudi ta strašni pritisk in ostali med svojim ljudstvom v boju do končne osvoboditve. **Bogdan Osolnik**

Jože Lemut-Saša, prvi partizanski komandant na Primorskem

2

Organizator partizanstva na Primorskem

Saša je zmeraj in povsod, kjer so posamezniki izgubljali moralo, bili nejevoljni in potrti, znal potolažiti in s svojim odločnim, prijaznim in prepričljivim pristopom, vrniti voljo in pogum. Da je bil komunist, je kazala njegova politična razgledanost, njegova sposobnost in poznavanje politične situacije, posebej pa tudi njegov odnos do sotovarišev in sotrpinov. Svojo sposobnost in razgledanost je dokazal tudi v zaporu v Zagrebu, kjer je med sojetniki organiziral in vodil razprave o politični situaciji in daljal navodila za boj proti sovražnikom.

V Ljubljani sta bila Saša in Gortan povezana z vodstvom OF in CK KPS vsak po svoji zvezi in sta se sestajala vse do 6. junija 1941, ko je Gortan kot aktivist OF šel na Primorsko na ilirskobistriško območje. Saša je potem še nekaj časa ostal v Ljubljani. Prvič je Sašo spremljal na Primorsko njegov oče Josip. Na pot sta šla 14. julija 1941. Med potjo sta se ustavila pri Likarju na Vodicah (na Lazu) in od tod nadaljevala pot v Budanje, kjer se je Saša sestel z nekaterimi tovariši in nato odšel sam proti Slapu pri Vipavi.

Maja 1941 je CK KPS poslal na območje Ilirske Bistrice, Pivke in Brkinov aktivista Ervina Dolgana, kamor je 6. junija prišel

tudi aktivist Gortan Simončič. Meseca julija pa je na Tržaško poslal organizatorje Oskarja in Lea Kovačiča, na Goriško in Vipavsko pa Antona Veluščka-Matevža. Takrat je CK KPS poslal na Primorsko organizirani OF in partizanstvo tudi Jožeta Lemuta-Sašo. Ta zadolžitev potrjuje Saševo zvesto predanost pravičnemu boju, njegovo zavestno pripadnost tlačnemu slovenskemu narodu, njegovo politično in organizacijsko sposobnost.

Saša se je na Primorsko iz Ljubljane do Postojne vozil z vlakom, od koder je nadaljeval pot v Vipavsko dolino z avtobusom. Kmalu so na Primorsko prišli tudi Sašev oče Josip, brat Leopold in sestra Draga.

Dramatične ure

Nekega dne jeseni 1941 se je brzovlak, ki je vozil na progi Ljubljana-Postojna, med Logatcem in Vrhniko na mah ustavil in proti gozdu so iz vlaka zdrveli italijanski vojaki in karabinjerji, ki pa so se kaj kmalu vrnili. Niso si upali daleč. Radovedni potniki na vlaku so odprli okna in prestrašeni spraševali, kaj se je bilo zgodilo. Zvedeli so le to, da je karabinjer legitimiral nekega železničarja. Saša je kot organizator OF že prej večkrat potoval z vlakom v železničarski obleki zaradi konspiracije in varnejšega potovanja. Tokrat pa je nekemu karabinjer-

ju, ki ga je že večkrat videl na vlaku, postal sumljiv. Hotel ga je legitimirati in preiskati. Tedaj pa je sumljivi »železničar« karabinjerja sunkovito odrinil, skočil k vratom, jih odprl in se pognal iz drvečega vlaka. Ko se je bil vlak ustavil, »železničarja« Saše niso našli. Bil je že daleč v gozdu, kamor pa se italijanski vojaki in karabinjerji niso upali. Ostali so z dolgim nosom praznih rok in v strahu buljili proti gozdu. Oddahnili pa so si slovenski strojevodja, kurjač in sprevodnik, ki so vedeli, da je bil sumljiv »železničar« organizator OF in narodnoosvobodilnega gibanja.

Jože Lemut-Saša s smučmi, s katerimi je pozimi 1941/1942 prihajal kot organizator partizanstva na Primorskem.

Saša je na Primorsko prihajal z vlakom in avtobusom v železničarski obleki, kakor da bi bil v službi pri železnici, in s ponarejeno osebno izkaznico. V Ljubljano in nazaj na Primorsko je potoval zelo pogosto. V osrednjo Slovenijo je hodil poročat vodstvu OF in CK KPS o razmerah na Primorskem, vračal pa se je z navodili za organizacijo OF, širjenje in utrjevanje narodnoosvobodilnega gibanja in partizanstva na Primorskem. Jeseni 1941 je prenehal potovati z vlakom in avtobusom. Postalo je prenevarno, pa čeprav je Saša odlično govoril italijansko. Od tedaj dalje je potoval po skrivni poti, ki mu jo je bil pokazal oče. Skrivna pot ga je vodila prek Javornika, mimo Malega polja, Kanjega dolca, Loma, Šajne ravni, Novoga Sveta in naprej. Na zelo pogostih potovanjih s Primorske v osrednjo Slovenijo, v Ljubljano, v Dolomite in nazaj na Primorsko je Saša premagoval številne ovire in prenašal zaupna gradiva OF. Ko se je vračal na Primorsko, je večkrat prinesel tudi orožje. Nekoč februarja 1942 je prinesel francoski mitraljez in ga skril v bližini striceve hiše pred Kalnim dolom, po domače pri Korenu. Ta mitraljez, ki so ga pozneje šli iskat, je nosil Ivan Renko-Jakec, čigar pomočnik je bil Ciril Pelicon-Rado vse do 10. avgusta 1942, ko je bil ustanovljen Prvi primorski partizanski bataljon Simon Gregorčič.

Prva vojna zima

Ni težko dojeti težavnih poti, po katerih je Saša v zimi 1941/1942 sam breidel po globokem snegu, ki mu je segal prek pasa, poleg tega pa se je moral izogibati sovražniku, nosil literaturo OF, poročila, navodila pa tudi orožje in strelivo. Tod je bila pot zaradi velikih zametov pozimi zelo ovirana, saj se je decembra 1941 zaradi hude zime,

Delovanje partizanske ciklostilne tehnike na Postojnskem

Na nedolgo tega odkritem spominskem obeležju v Zalogu preberemo:

1941-1943
S SLOVENSKO PISANO BESEDO JE TU SREDI SOVRAŽNIKOVH POSTOJANSKA DELOVALA PARTIZANSKA CIKLOSTILNA TEHNIKA.

MO ZB NOV
4. VII. 1986.
TISKARNA POSTOJNA

Vzporedno s širjenjem OF na Pivškem in Postojnskem v letih pred drugo svetovno vojno je iz dneva v dan rastla tudi potreba po ustrezni literaturi. Nekaj je je prihajalo preko jugoslovansko-italijanske meje, vendar je bilo to premalo. Zato ni čudno, da so na pobudo domačina Viktorja Hajna iz vasi Zagon pri Postojni, ki je od središča Postojne oddaljena le kak kilometer, organizirali ilegalno ciklostilno tehniko, ki je potem delovala od meseca maja leta 1941 do oktobra 1943, ko se je preselila v vas Sajevče pri Hruševju.

Tehnika v Zalogu je bila ena izmed prvih na Primorskem. Iz te tehnike so z literaturo oskrbovali celotno postojnsko, pivško, brkiško in celo notranjsko območje, za kar so skrbeli posebni kurirji in aktivisti in tudi številni domačini, gasilci, železničarji in drugi. V tej tehniki so po potrebi izdelovali tudi razne dokumente in celo žige. Poleg tega je tehnika nabavljala tudi razen pisarniški material za potrebe vojaških enot in političnih ustanov na ožjem in širšem območju. Tehnika v Zalogu je odigrala pomembno vlogo pri nastaja-

nju in širjenju NOG v teh krajih.

Ob letošnjem prazniku Dneva borca je Mestna organizacija ZB NOV Postojna pripravila v Zalogu osrednjo slovesnost, katere se je udeležilo veliko število nekdanjih borcev, aktivistov in krajanov iz Postojne in okoliških vasi. Prišli so tudi številni borci in aktivisti iz drugih krajev, ki so v času NOB na kakršenkoli način sodelovali s to tehniko.

Ob tej priložnosti so na hiši Viktorja Hajna odkrili spominsko obeležje, ki ga je sprejela v varstvo Postojnska tiskarna TIMPO, ki je isti dan odprla nove poslovne prostore v Postojni. Tiskarna bo v svojih prostorih uredila spominsko sobo s tematiko partizanske ciklostilne tehnike v Zalogu oz. na Postojnskem.

Na spominskem obeležju v Hruševju so vklesane besede:

1941-1943

SAJEVČE, VELIKA BRDA, HRUŠEVJE, DILCE
V TEH KRAJIH JE CIKLOSTILNA TEHNIKA »NANOS«
ŠIRILA SLOVENSKO PARTIZANSKO LITERATURO IN KREPILA UPOR NA PRIMORSKEM
KO ZBZ NOV HRUŠEVJE
TISKARNA POSTOJNA
22. VII. 1986 PTT

Iz Zaloga pri Postojni se je zaradi konspiracije ciklostilna tehnika meseca oktobra 1943 preselila v vas Sajevče pri Hruševju. Pri družini Boštinar so uredili bunker za ciklostilno tehniko. Zaradi vedno večjega obsega dela je ta bunker postal

premajhen, zato so uredili drugi bunker pri Hribarjevih. Tu se je tehnika tako tehnično kot kadrovsko okrepila. Pozneje je na to območje pogostokrat vdiral sovražnik in tako tehnika kljub dobri konspiraciji ni bila več varna. Odločili so se, da jo preselijo na Velika Brda in to decembra 1943 v bunker pri družini Franca Čiča. Od tu se je po dveh mesecih delovanja ponovno preselila v Hruševje na Del Liconovo »verando«. To je kraj, oddaljen le nekaj metrov od glavne ceste Ljubljana-Trst, po kateri so ves čas nepretrgoma vozila sovražnikova vozila in tanki. V istem poslopju je delovala tudi pošta. Nad bunkerjem, kjer je delovala tehnika, je stanovala družina Janka Debeveca, uslužbenca pošte in hkrati predsednika vaškega odbora OF za Hruševje. Povedati je treba, da je bil bunker dobro zamaskiran in vhod vanj (v tehniko) je vodila skozi hlev, mimo prašiča. V bunker, ki sta ga izdelala domačina Stane Gorjanc in Franc Čič je bil napeljan tudi električni tok za razsvetljavo in za poslušanje radia - priključen pa je bil na števec pošte. Janko Debevec in njegova žena Ivanka sta z udarci po podu dajala znamenja delavcem v tehniki (bunkerju) o morebitnem prihodu Nemcev oziroma domobrancev.

V tehniki so dnevno razmnoževali tudi do 4 tisoč izvodov razne literature, obvestil itd. V tej tehniki so poleg tiskanja letakov, brošur izdelovali ponarejene listine, osebne izkaznice in nemške dovolilnice. Nekaj časa so uporabljali žig hruševske občine, pozneje so jih dobili iz Trsta in so bile verodostojne kopije originalnih nemških. Ves potreben material je prihajal po skrbno zasnovani mreži zaupnih dobaviteljev in prevoznikov, med katerimi so bili aktivisti, gasilci in železničarji. Med domačini bi pri tem omenili še živečega Adolfa Milhartiča. Nabavna mreža potrebnega materiala za tehniko je šla preko Trsta, Gorice in Furlanije, prihajal pa je tudi iz Postojne in Ljubljane. Tehnika se je iz varnostnih razlogov preselila maja meseca 1944 iz Hruševja v Dupline, zahodno od Predjamskega gradu. Med

Odkritje spominskega obeležja v Hruševju

globokega snega in sovražnikovih ovir pri Črnem vrhu morala ustaviti tudi Špacapanova četa, ki je bila namenjena na Primorsko, in se vrniti nazaj v Polhograjske Dolomite. Na Primorsko je prišla šele marca 1942 po drugi poti na ilirskobistriškem območju. Gotovo je Saševa izjemna zasluga, da je bilo osrednje vodstvo NOB Slovenije na drugi strani nekdanje jugoslovansko-italijanske meje dobro seznanjeno o razmerah na Primorskem. Njegova zasluga je tudi, da je bila maja 1942 vzpostavljena tudi redna zveza med vodstvom v Dolomitih in Vipavsko četo.

V zimi 1941/1942 je Saša na poti po globokem snegu uporabljal smuči, ki jih je shranjeval na zvezi pod Javornikom pri družini Likar na Vodicah, po domače na Lazu.

Ciklostilni stroj, orožje v boju

Decembra 1941 je Saša v Ljubljani pri skrbel ciklostilni stroj, ga spravil na Primorsko in shranil v Dolgi poljani pri Vipavi, od koder so ga še pred novim letom prenesli v Kobolet pri Stanjelu v hišo Gizele Kantetove, kjer je Saša organiziral in vodil prvo ciklostilno tehniko narodnoosvobodilnega gibanja na Primorskem. Nekaj mesecev je na tej tehniki tudi sam delal in nosil po vaseh literaturo OF ter organiziral OF. Saši je pomagal ciklostilirati material OF tudi komaj sedemletni Gizelin sin Zmago Kante, ki so mu v NOB padli oče in trije strici, materini bratje. Medtem ko je bila pri Kantetovih ciklostilna tehnika in je tu delal Saša, so nekoga dne tja pridivali Italijani in obkolili Kantetovo hišo. Pa ne zaradi tehnike OF ali ker bi morda iskali Sašo, temveč zaradi Gizelinega brata Slavka, ki je 1941. dezertiral iz italijanske vojske in zbežal v staro Jugoslavijo, kjer se je pridružil parti-

zanom in kot borec NOV padel v Bosni že januarja 1942. Ko je Saša zagledal skozi okno iz sobe, v kateri sta z Zmagom ciklostilirala, da prihajajo proti hiši Italijani, je skočil skozi okno, in se skril v stranišču, ki so ga Kantetovi takrat imeli na dvorišču. Sedemletni Zmago pa je ostal v sobi, sedel na okno in opazoval, kaj počno Italijani, ki so medtem preiskovali po hiši. V sobi, kjer je Saša ciklostiliral, je bil ciklostilni stroj in cel kup ciklostiranega materiala OF, na mizi pa prav ta dan v tej sobi tudi zaklan prašič, ki je najbrž odvrnil pogled Italijanov od ostalih stvari v sobi, tako da v sobo sploh niso prišli. V tem trenutku je Zmago zagledal z okna, na katerem je sedel, da namerava en karabinjer na potrebo v stranišče na dvorišču, kjer je bil Saša skrit. Mali Zmago je hitro skočil z okna, spustil hlačke in stekel v stranišče k Saši, kakor bi hitel na potrebo. Ko je vstopil v stranišče, sta ostala Saša in Zmago brez besed, le Saša je položil na Zmagovo ramo roko in jo držal na rami ves čas, dokler sta bila skrita v stranišču. Ko so Italijani odšli, ne da bi kaj našli, je dal Saša Zmagu, iz hvalečnosti za otrokovo junaško dejanje, v spomin majhno pištolo, na katero je bil fantič zelo ponosen. Še bolj kot na pištolo pa je Zmago bil takrat in je še danes ponosen, ker je, pa čeprav tako majhen, Saši rešil življenje. Zmeraj, ko pogleda Sašovo sliko, iz katere sije Sašev priazen in prisležen pogled, ne more verjeti, da ga ni več in solznih oči pravi: »Lepo je bilo delati s tovarišem Sašem, ljubezniv je bil in rad me je imel«. In takih drznih in pridnih pionirjev kakor je bil Zmago, je bilo veliko. Mnogi so v NOB žrtvovali tudi svoja mlada, otroška življenja.

Lojze Kristančič-Mirko
(se bo nadaljevalo)

Odkritje spominskega obeležja v Zalogu

tem se je že gradil bunker pod Rjavo steno v Nanosu, kamor se je meseca septembra 1944 tehnika tudi preselila. To obdobje sovpada tudi z osvoboditvijo Beograda, kar je imelo med našim ljudstvom, prav s pomočjo ogromne količine natisnjene propagandnega materiala, velik odmev. Decembra 1944 se je tehnika, ki je tedaj dobila tudi svoje ime »Nanos«, preselila v vas Dilce pri Hruševju in sicer na podstrešje Škrjančeve hiše. To nenehno preseljevanje so pač pogojevali takratni težki pogoji,

ki so se še najbolj zaostri ob vsesplošni nemški ofenzivi v letu 1945, ko je morala tehnika »Nanos«
prenehati z delom in se februarja 1945. priključiti k tehniki »Snežnik«.

Ob koncu naj povemo, da je tehnika delovala vseskozi sredi naših ljudi, ki so jo varovali in skrivali, da jo sovražnik v času njenega delovanja nikoli ni izsledil.

V soboto, 26. julija so ob prazniku dneva vstaje Slovenskega naroda, krajavnega praznika in jubileja delovanja gasilskega društva Hruševje, na

stavbi, kjer deluje pošta, odkrili spominsko obeležje. Ob tej priložnosti so podelili tudi priznanja za delo na področju SLO in DS, in so jih prejeli: priznanje rep. sekr. za SLO Ivan Godeša iz Planine, priznanja sekretariata za SLO in DS občine Postojna pa Gasilsko društvo Hruševje, Aeroklub Postojna, Rudi Bajc, Edvin Buda in Danilo Bubola iz Postojne. Gasilsko društvo Hruševje je prejelo priznanje tudi od Gasilske zveze SRS.

Štefan Bratina

Človek prenese več kot žival

V Globeli in na Sedlu nad Sodražico so bili v nepričakovnem boju ranjeni trije borci, oziroma borka Tončka Padovac iz Kočevja in dva borca. Enega smo morali za vedno pustiti v tem kraju.

Bilo je v februarju 1943. leta. Najbrž so nas izdale tri ženske, ki so z ovinka na cesti Vagovka-Sodražica opazovale naš prihod v te kraje. Kmalu zatem so Italijani nepredvideno napadli eno izmed čet tretjega bataljona. Gosta megla je omogočila sovražniku, da se je prihotopil v neposredno bližino ceste in jo presenetil. Ker so ta dan prišli na to območje trije bataljoni Šerčerjeve brigade, je Lukov prvi bataljon rešil mučno situacijo tako, da je prišel Italijanom za hrbet in jih odbil na izhodiščni položaj. Kljub temu, da se je začela prebujati pomlad, je bilo še veliko snega in velikih zametov.

Dan se je nagibal proti večeru in ranjenec je bilo treba prenesti v bolnišnico na Travno goro. Brigadni zdravnik dr. Tine (Karel Milavec) je ranjenca takoj skrbno obezel in jih pripravil za nadaljnjo oskrbo. Po boju v Globeli in na Sedlu smo se premaknili proti Vagovki na Goro nad Sodražico. Tam smo tudi prenočili. Zgodaj zjutraj smo se odpravili z ranjenci na dolgo in tvegano pot. Določen sem bil za izvidnico ali bojno patroljo, ki je morala hoditi daleč pred ranjenci, da bi v primeru italijanskega napada opozorila tiste, ki so ranjence spremljali. Pot nas je vodila mimo Vagovke, kjer smo prečkali cesto Loški potok-Sodražica in nadaljevali pot proti Travnici gori. Komaj smo premagovali visok sneg. Zelo nas je skrbelo, kako se bo prebijala

skupina z ranjenci. Tončka Padovac, ki je bila ranjena v nogo pod kolenom, je jezdila konja, ostala dva tovariša sta se pa peljala na dveh saneh s konjskega vprega. Na pohodu smo se stalno ozirali nazaj, od koder bi morali priti ranjenci. Toda ni jih bilo od nikoder. Vsi smo se vrnili nazaj, da bi videli, kje so ostali. Srečali smo jih nedaleč od Vagovke, kjer so ostali v visokem snegu. Lopat nismo imeli. Poskušali smo jim pomagati, da smo korak za korakom teptali visok sneg in zamete. Počasi smo se pomikali naprej. Da je bila težava še večja, se je zlomilo eno oje, nato pa še drugo. S sanmi se ni dalo nadaljevati poti. Ranjenca s sank smo naložili na konja in počasi nadaljevali pot. Kmalu pa so vsi trije konji opešali in eden za drugim poplegli na sneg. Dvigniti jih nismo mogli. Druge pomoči ni bilo kot dobiti nosila in ranjence prenesti do določenega mesta. S seboj nismo imeli nobene sekire, zato smo z žepnimi noži odrezali primerne kole in iz šotorskih kril naredili troje nosil. Konje smo morali pustiti na snegu. Živali so torej onemogle, človek pa je nadaljeval pot in izpolnil zadano nalogo. Ranjenci so zelo trpeli in z veliko težavo smo jih prinesli na mesto, kjer so nas čakali tovariši iz bolnišnice. Preden smo prišli do tovarišev, ki so ranjenca prevzeli, smo morali na glavnem križišču napraviti še tri slepe poti, da smo sovražniku zabrisali glavno smer našega pohoda. Nazaj smo šli po skupinah. Ko smo prišli na križišče pri Travnici gori, je bila že trdna tema. V skupini, ki je bila zadnja, je bil tudi Matija Maveric iz Slavskega Laza ob Kolpi, ki so ga od stalnega pohoda bolele noge.

Prosil me je, naj ga ne pustim samega sredi Velike gore. Vedno bolj je zaostajal za drugimi in nazadnje omagal. Ostal sem sam z njim in ga čakal, dokler se ni odpočil in nato sva nadaljevala pot. Ura je bila že pozna, noč pa jasna in mrzla. Pri nadaljevanju poti nisva krenila po pravi poti. Vse bolj naju je pot vodila navzdol. Namesto da bi šla v smeri Vagovke, sva šla proti Ribniški dolini. Obrnila sva se in ponovno prišla na križišče. Popolnoma sva izgubila orientacijo, zato sva se odločila, da bova noč prespala v gozdu. Krenila sva nekoliko stran od glavnih poti in si v neki globoki pripravi ležišče. Ni bilo udobno. Na meter visok in zmrazjen sneg sva pogrnili šotorsko krilo in se vlegla. Čevlje sva sezula, da bi lažje prenašala mrz. Pokrila sva se z dvema odejama. Od hudega mraza nisva zaspala. Ob svitu sva vstala in se odpravila na pot. Prišle so nove težave. Maveric je imel tesne čevlje, ki so se ponoči od mraza še bolj skrčili in jih ni mogel obuti. Dal jih je v nahrbtnik in se samo v nogavicah podal na pot. Podnevi sva se lažje orientirala in odpravila proti Vagovki. Pri vrnitvi sva naletela na kurirja z bližnje javke. Vprašala sva ga, če sva na pravi poti. Povedala sva mu, da sva že tretji dan brez hrane, zato naju je odpeljal v svoje bivališče. V tem bivališču je bil že en tovariš. V bakrenem kotličku sta imela kuhano in dobro zabeljeno proseno kašo. Vprašala sta naju, če jo bova jedla. Z veseljem sva privolila in se najedla. Tovarišema sva se lepo zahvalila za izdaten zajtrk in veselo nadaljevala pot.

Drago Kajfež

Štabu sta bili namenjeni dve granati

Bil sem neposredni očevidec dogodka v Štabu 15. divizije ob napadu na Sela Šumberk julija 1943. leta. Pred dogodkom me je poklical tov. Dragan in mi dejal, da naj razporedim kurirje tako, da ne bo po nepotrebnem veliko žrtev. Zraven samotne hiše, kjer je bil štab, je bil le majhen pod, v zemlji obzidan s kamenjem, zgoraj pa lesen in s slamnato streho. Bolj je bil podoben sušilnici za sadje kot pa podu, na katerem se mlati žito ali opravlja kakšno drugo kmečko delo.

Ker je bilo dovolj globoko v zemlji, pridelkov spravljenih pod podom pa je bilo malo, sem se odločil, da kurirje spravim v to klet pod pod. Za me ni bilo kritja, biti sem moral vedno v bližini, če me je kdo od štaba potreboval. Pred tem se je pa že začela kanonada iz

italijanske postojanke St. Vid. Pri štabu sta še bila iz glavnega štaba Kavčič iz Tomšičeve brigade, Janez Ambrožič-Novljan pa je tedaj bil na položaju pri Šerčerjevi brigadi. Dragan, Milovan Šaranović, Rudi Avbelj, kakor tudi omenjena Kavčič in Novljan, so šli iz hiše na rob sadovnjaka opazovat boj Tomšičeve brigade z Italijani pri Dobriču. Med tem pade ena granata na hišo štaba divizije, ki je začela goreti. Granata ni prebila stropa v hiši, kjer je začelo goreti, drobci granate pa so le predrlj v sobo. Miza in klop sta bila pošteno nasekana in tudi saržer Draganove brzostrelke, ki jo je pustil na mizi, ni bil več uporaben. Ob izbruhu požara sem poklical kurirje in smo ogenj hitro pogasili.

Kurirje sem poslal nazaj pod

pod, jaz sem se pa spet približal štabnikom, ki so stali od leve proti desni tovariši Jan, Rudi, Kavčič, Dragan in Milovan. Jan je bil težko ranjen v nogo, Rudi pa lažje v roko. Kavčiču je odtrgalo gornjo polovico glave, Dragan je bil hudo ranjen nad prsi in je prav tako bil takoj mrtev, Milovan Šaranović pa je bil ranjen v trebuh in je kasneje tudi on umrl. Ko sem tekel po zdravniku in ljudi, se je pojavil tudi Novljan. Zaradi velikih izgub v brigadi in samem štabu divizije je dal povelje o prekinitvi ognja in o premiku na nove položaje. Postojanka v Selu Šumberku bi držala le še nekaj minut, saj jim je zmanjkovalo streliva. Tudi če hiše ne bi zapustili, bi ti partizani zanesljivo bili težje in lažje ranjeni ali pa mrtvi.

Srečko Grašič

Po različnih poteh v špansko republikansko armado

(Ob 50-letnici odhoda naših prostovoljcev v Španijo)

V španski državljanski vojni se je borilo okrog 35.000 prostovoljcev iz 54 držav, med njimi 1664 prostovoljcev iz Jugoslavije. Na bojiščih Španije je padlo 12.500 prostovoljcev, od tega okrog 1000 Jugoslovancev, več kot 300 pa je bilo ranjenih.

Kakor je znano, je Komunistična partija Jugoslavije že proti koncu meseca julija 1936 – takoj po izbruhu upora v Španiji – pozvala narode Jugoslavije, naj pomagajo španskemu ljudstvu, in je organizirala odhod prostovoljcev ter pošiljanje pomoči legalni španski vladi.

V Španijo je tedaj prispelo večje število partijskih in sindikalnih delavcev (največ iz Jugoslavije in Sovjetske zveze). Ti so se ilegalno največkrat brez potrebnih dokumentov (ali s ponarejenimi listinami) prebijali čez državne meje. Prostovoljci so bili vključeni v špansko republikansko armado in so se borili v vrstah ljudske milice, v partizanskih diverzantskih skupinah in odrediv, internacionalnih brigadah, topniških in letalskih enotah, delali pa so tudi v saniteti itd.

Po umiku iz Španije je okrog 500 Jugoslovancev prebilo pol drugo leto v francoskih koncentracijskih taboriščih v zelo težkih razmerah. Komunistična partija Jugoslavije je vložila veliko naporov, da jim je omogočila vrnitev v domovino. Okrog 250-im španskim borcev je z velikimi težavami že v začetku aprila 1941 uspelo, da so se prebili v Jugoslavijo. Največ se jih je vrnilo sredi leta 1941, prav v času vstaje jugoslovanskih narodov proti fašističnim zavojevalcem, in so poslej odigrali pomembno vlogo v pripravah in vodenju NOB ter revolucije.

Tudi v prekomorskih brigadah in drugih prekomorskih enotah NOVJ, ki so se oblikovale po padcu fašizma in kapitulaciji Italije v jeseni 1943 v južni Italiji, so številni španski borci imeli pomembno vlogo pri nastanku, razvoju in bojnih poteh omenjenih partizanskih brigad NOVJ.

Nekaj »primerov« naših »Špacev«

Tovariš **Stane Bobnar**, rojen 15. novembra 1912 v Polju pri Ljubljani, je bil eden od poglavitnih organizatorjev prekomorcev-borcev NOVJ in je med drugim bil prvi sekretar komiteja KPJ v zavezniškem taboru Carbonara pri Bariju; nato so ga imenovali za pomočnika političnega komisarja 1. prekomorske brigade. V domovino je odpotoval kot politični komisar 1. prekomorske brigade, na otoku Hvaru pa je postal politični komisar 2. prekomorske brigade. Po desantu na Drvar pa se je vrnil na otok Vis, kjer je bil imenovan za političnega komisarja 3. prekomorske brigade. S to enoto se je udeležil bojev za osvoboditev srednjedalmatinskih otokov in obale od Makarske do Šibenika, bojev za osvoboditev Knina, Hercegovine, zahodne Bosne, Like, Hrvatskega in Slovenskega primorja vse do Tržiča na reki Soči, kamor je brigada prispela v začetku maja 1945. Je nosilec partizanske spomenice 1941, reda narodnega heroja Jugoslavije ter drugih odlikovanj in priznanj.

Ivan Kreft je bil rojen 20. decembra 1906 v Radgoni. Veliko je prispeval pri organiziranju taborišč za partizanske begunce v južni Italiji in na Bližnjem vzhodu.

Borivoj Leontić se je rodil 12. julija 1905 v Dubrovniku, bil je organizator in koman-

dant tabora prekomorskih prostovoljcev, ki so ga ustanovili 26. avgusta 1943 v sanatoriju »La rocca« v kraju Monreal pri Palermu na otoku Siciliji. Nato je bil oficir v 3. prekomorski brigadi na otoku Visu. Udeležil se je tudi bojev na sremski fronti.

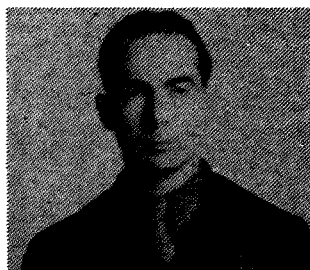
Ivan Kokalj-Imre se je rodil 6. decembra 1908 v Tolstem vrhu pri Ravnah na Koroškem in je bil eden od vodilnih organizatorjev NOG na Bližnjem vzhodu med primorskimi Slovenci in istrskimi Hrvati. V domovino se je vrnil prek štaba baze NOVJ v Bariju.

Viktor Jereb, predvojni komunist, španski borec (kapetan), organizator narodnoosvobodilnega gibanja med Primorci v Alžiriji v letih 1943 do 1944.

Milivoj Lakić je bil med organizatorji in nato politični komisar 1. alžirskega bataljona NOVJ, ki je bil ustanovljen maja 1944 v zavezniškem taboru Corso v Alžiriji (imel je 9 čet – skupaj 990 borcev).

Karlo Kozulić je bil šef odseka za promet štaba baze NOVJ v južni Italiji (sedež odseka je bil v Monopoliju). Karlo Kozulić je veliko prispeval k

Borivoj Leontić, slikan v Barceloni leta 1938.

organizaciji, izpopolnjevanju in rasti naših avtomobilskih enot v Italiji (dva avtobataljona, itd.)

Ivan Debenc, rojen 23. decembra 1903 v Škofji Loki, je bil vključen v odporniško gibanje Francije in je prek komiteja narodne osvoboditve Jugoslavije uspel priti v Gravino (skupaj s 60 španskimi borci je prispel v Gravino, dne 18. decembra 1944), kjer je bil imenovan za političnega komisarja 3. bataljona 5. prekomorske brigade Ivana Turšiča-Iztoka. Udeležil se je bojev v Dalmaciji, Liki, Gorskem Kotarju in v Sloveniji.

Mirko Križlj-Španac je bil rojen 7. avgusta 1921 v Splitu. V 1. tankovski brigadi je bil komandir čete in načelnik štaba bataljona, v 2. tankovski brigadi pa načelnik štaba brigade. Sodeloval je tudi pri preboju sremske fronte, kjer je prav njegova enota imela odločilno vlogo (tanki T-34 s topovi 85 mm).

Nikola Rukavina je bil rojen 6. decembra 1905 v vasi Konjsko Brdo pri Perušicah v Liki. Udeležil se je domovinske vojne v SZ od 1941–1944. Ob oblikovanju 2. tankovske brigade (6. oktobra 1944) v Sovjetski zvezi je bil imenovan za komandanta 2. tankovskega bataljona. Udeležil se je bojev na sremski fronti vse do konca vojne.

Josip Križaj, rojen 13. marca 1911 v Koprivi, občina Sežana (1. julija 1932 je z italijanskim

vojaškim letalom pristal na letališču v Ljubljani, nato je odšel v Srbijo in dobil jugoslovansko državljanstvo). Bil je komandir 3. lovske eskadrilje (v kateri so bili tudi številni letalci – primorski Slovenci in istrski Hrvati, ki so na sremsko fronto prišli iz Alžirije) 112. lovskega polka 11. lovske divizije JA – in je tudi na sremski fronti opravil številne bojne polete vse od konca vojne.

Kapetan Benini

V 2. četi 2. bataljona 3. prekomorske brigade (komandir čete sem bil jaz) je bil kot borec tudi kapetan španske republikanske vojske Benini, ki je v Španiji padel v roke fašistom, bil nato interniran v srednji Italiji in se je ob kapitulaciji Italije prebil čez nemško-zavezniško frontno črto (pri prehodu fronte je bil ranjen v noge). V Gravini se je decembra 1943 prijavil za odhod v boj v Jugoslavijo. Bil je zelo pogumen in vztrajen borec. V akciji na otoku Braču je pred Vidovo goro osebno učil borce, kako naj režejo žice, s katerimi so bila ograjena minska polja, kako je treba napraviti prehod v minskih poljih in kako se mečejo ročne bombe v sovražni kove bunkerje. Po vrnitvi na Vis in po prihodu tovariša Tita na Vis se je iz čete poslovil z besedami »Na svidenje! Sedaj pa odhajam«. Odšel je v vrhovni štab in se ni več vrnil v četo.

Španski Primorci

Med španskimi prostovoljci jih je bilo veliko tudi iz Slovenskega primorja in Istre, zlasti tistih, ki so bili zaradi fašističnega nasilja v politični emigraciji v Franciji, Sovjetski zvezi, državah Latinske Amerike in drugod.

Oglejmo si pot dveh med njimi, in sicer pot Benedikta Bertoka iz Čezarjev pri Kopru in Viktorja Jereba iz Spodnje Idrije.

Benedikt Bertok je bil rojen 1. junija 1907 v Čezarjih pri Kopru. Njegov oče je bil zaveden slovenski kmet in je v tem duhu tudi vzgajal svojo družino. Trije bratje Benedikta Bertoka so pozneje padli kot borci NOV Jugoslavije, in sicer Jože Bertok, ki je padel 9. novembra 1944 pri Lukarjih v boju za osvoboditev Knina (bil je borec 3. prekomorske udarne brigade), Danijel Bertok-Čerčil, ki je padel 12. aprila 1944 v Čezarjih kot sekretar rajonskega komiteja KPS za čezarsko območje in kot član okrožnega odbora OF za Slovensko Istro, in Rafael Bertok, ki je padel kot borec proslavljene Gubčeve brigade na Dolenjskem leta 1945. Benedikt Bertok je po končani osnovni šoli ostal na domači kmetiji, priložnostno pa je delal tudi pri raznih zasebnih kmetih. Nekaj časa je bil zaposlen pri gradbenem podjetju Masorana v Trstu, nato pa se je zaposlil v livarni v Škedenju. V napredno delavsko gibanje se je vključil že leta 1924 in je bil takrat sprejet v organizacijo mladih komunistov. Politično je deloval v neposredni povezavi z znanim istrskim prvoborcem Ernestom Vatovcem-Amadejem ter je bil zadolžen za partijsko povezavo med Trstom in podeželjem. Na odsluženje vojaškega roka je odšel leta 1927, in sicer k 20. topniškemu polku v Padovo. Zaradi poškodbe na nogi je bil v vojaški bolnici v Padovi, kjer je ostal do odsluženja kadrovskega roka. Po vrnitvi iz vojske leta 1928 se je ponovno zaposlil v škedenjski livarni in je nadaljeval partijsko delo, neposredno povezan s komunistom Ernestom Vatovcem. Tega leta so ga tudi sprejeli v

vrste KP Italije. Po aretaciji Ernesta Vatovca je postal sekretar partijske organizacije v Čezarjih, vendar je zaradi terorja in fašističnega preganjanja v domačem kraju bil kmalu prisiljen oditi v emigracijo.

Pot ga je vodila najprej v Ljubljano k Ivanu Regentu, kjer je dobil potrebna navodila za nadaljnje politično delo, nato je prek Avstrije in Švice prispel v Pariz in od tam nadaljeval pot v Sovjetsko zvezo, kamor je prispel 1. julija 1930. Potovanje od doma do Pariza je bilo organizirano prek partijske organizacije. Tistih šest mesecev, ko se je zadrževal v Parizu, je delal v organizaciji KPI, povezan s Petrom Primožičem, Rihardom in Natalom Vatovcem ter drugimi. Po prihodu v Sovjetsko zvezo so ga poslali na šolanje v KUMS; to šolo je obiskoval dve leti in jo z uspehom tudi končal. Nato so ga določili za delo v tovarni traktorjev v Harkovu, kjer je bil dve leti stazist. V Moskvo se je vrnil ob koncu leta 1933 in se je zaposlil v tamkajšnji elektrotehnični tovarni in v tovarni za rezanje strugalnih nožev. Ves čas bivanja v SZ je delal v organizaciji KPI in je vse funkcije opravljal po nalogu svoje partije. Ob izbruhu vojne v Španiji se je takoj prijavil kot prostovoljec, a je pred odhodom še opravil trimesečni topniški tečaj pri Odesi v Ukrajini.

Skupina naših in sovjetskih letalcev, slikana v Zemunu jeseni leta 1944. Prvi z leve stoji Viktor Jereb, ki je v španski republikanski vojski bil kapetan, na sremski fronti pa šef glavnega skladišča letalske baze v Zemunu.

Pot v Španijo ga je vodila prek Finske, Švedske, Danske do Belgije in od tam naprej do Pariza. Nekaj časa je delal v Parizu na komiteju za pošiljanje prostovoljcev v Španijo, saj je obvladal več jezikov (poleg ruščine je govoril še italijanščino, francoščino in jugoslovanske jezike). Meseca septembra 1937 je prispel v Španijo in je bil takoj poslan na tečaj oblikovanja artilerijske grupe (tj. artilerijskega divizionarja romana enote z več baterijami), v kateri so bile tri baterije. Komandant artilerijske grupe je bil francoski major Rigo. Benedikt Bertok pa je bil imenovan za komandirja baterije »Carlo Roselli« (ime italijanskega revolucionarja). S to baterijo se je v sestavi artilerijske grupe udeležil številnih bojev na levantski fronti, predvsem v kraju Terovel. Po ukazih Luigija Galla (Longa), ki je bil politični komisar internacionalnih brigad, je Benedikt Bertok izročil poveljstvo baterije Carlu Giacobbu (doma s Sardinije), sam pa je bil določen za tolmača špansko-ruskega jezika pri poveljstvu levantske fronte (vzhodne fronte), kjer je ostal do konca vojne. V Španiji je bil skupaj 30 mesecev, vse do leta 1939. Tu je dosegel čin poročnika in je bil v boju proti fašistom na vzhodni fronti tudi ranjen.

Iz Španije se je umaknil v Francijo, kjer je bil v taborišču internacionalnih brigad v kraju San Siprien. Končno mu je po štirih mesecih (ker je bil ranjen) uspelo priti v Pariz na zdravljenje, od tam pa je odpotoval v Belgijo in nato v Sovjetsko zvezo. Pot ga je vodila spet v Moskvo. Sledila je premestitev v Harkov, kjer je delal s španskimi političnimi emigranti – bil je tolmač. Ko so španski tovariši za silo ob-

vladali ruski jezik, je bil Benedikt Bertok poslan v partijsko šolo v kraju Planerna pri Moskvi, kjer je ostal vse do začetka druge svetovne vojne. Že 25. junija 1941 je bil vključen v Rdečo armado in določen v protipadalski bataljon v Moskvi. Ta bataljon je imel posebne naloge, saj je varoval Rdeči trg, Mavzolej Lenina, Biblioteko Lenina itd. V to enoto so bili vključeni najboljši kadri iz vrst prekaljenih komunistov. Benedikt Bertok pa je bil leta 1943 določen za političnega inštruktorja v taborišču vojni ujetnikov Pahtaaral v Taškentu, v katerem so bili tudi italijanski vojni ujetniki. Delal je predvsem pri politični prevzgoji italijanskih sotovarišev. Nekateri med njimi so bili poslani tudi na posebne tečaje v Moskvo, ki jih je vodil Ivan Regent, in so jih nato ponovno vrnili v taborišče Pahtaaral v Taškentu. Bertok je bil zadolžen za delo z 2000 do 2500 ujetniki. Pri tem delu je ostal vse do oktobra 1945, nakar se je po nalogu partijske organizacije vrnil domov v Slovensko Istro, kamor je prišel decembra 1945. Nekaj časa je delal v rudniku Sečovelje, nato pri vodovodu, leta 1962 pa je bil upokojen. Sedaj živi v Kopru. Za zasluge v predvojnem revolucionarnem delavskem gibanju, za udeležbo v španski republikanski vojni in v bojih v Španiji ter za udeležbo v domovinski

Sredi decembra 1936 pa je bil že v Španiji, na fronti pri Malgi, in sicer kot komisar 4. mitralješke čete posebnega bataljona. Sodeloval je v številnih bojih in bil ranjen v glavo. Po okrevanju je obiskoval podoficirski in nato še oficirski tečaj ter si je pridobil čin poročnika. Nato so ga poslali v brigado »Dombrovski«, zatem je postal komisar 4. mitralješke čete v bataljonu »Djuro Djaković«. V bitki pri Zaragozi je bil poveljnik v kapetana španske republikanske vojske.

Po razpustu internacionalnih brigad leta 1939 je bil Viktor Jereb vnovič prostovoljec v bojih za Katalonijo, kjer je bil drugi ranjen, tokrat v roko. Špansko-francosko mejo je kot ranjenec prešel 7. februarja 1939 in prišel v bolnišnico v Marseillu. Ko je okrevljal, so ga internirali ter je bil v taboriščih Agde, Gurs, Argles-sur-Mer, Mont Luis in Verne. Aprila 1942 so ga izročili italijanskim oblastem, ki so ga seveda takoj zaprle. Šel je skozi vrsto zaporov v krajih Mentana, Ventimiglia, Genova, Milano, Benetke, Tržič in Gorica. V gorških zaporih, kamor so ga pripeljali junija 1942, se je srečal s starimi komunisti iz nekdanje partijske trojke.

Ker so bili goriški zaporji prenapolnjeni, so ga avgusta 1942 premestili v Zdravščico pri Gradiški. Tudi tu je prišel v stik s starimi komunisti in skupaj so ustanovili odbor OF, ki je imel zvezo z odborom OF v Mirnu pri Gorici. Februarja 1943 so ga pred posebnim vojaškim sodiščem zaradi udeležbe v španski vojni obsodili na pet let konfinacije na otoku Ventotene. Tja so ga odpeljali konec februarja 1943, toda že istega leta (junija) so ga pripeljali nazaj v Gorico in od tam v Videm spet pred vojaško sodišče. Bil je obtožen dezerterstva. Nato so ga v skupini 17 tovarišev vključenega odpeljali na Sicilijo, v bližino Agrigenta. Ko so tja prispeli Američani, so ga skupaj z drugimi primorskimi Slovenci in istrskimi Hrvati osvobodili ter kmalu nato odpeljali v Oran. Tu se je takoj opredelil za odhod v NOV Jugoslavije, veliko pa je delal tu-

Josip Križaj, kot prostovoljec španske republikanske vojske. Slikan na letališču v Španiji

di pri organiziranju osvobodilnega gibanja med našimi ljudmi in v boju proti četniški propagandi, ki je skušala naše ljudi zavajati. Navezal je tudi stike s predstavniki NOVJ, še zlasti z dr. Vladimирjem Velebitom, vodjo misije NOVJ pri zavezniški komandi za Sredozemlje. Maja 1944, ko je prišlo do plebiscita, je imel stike tudi s Srečkom Manolom (tudi on je bil med prostovoljci v Španiji). Po njegovem nalogu je ostal v Alžiriji in tam deloval politično in vojaško. V domovino je prišel z odredom letalcev NOVJ (4 bataljoni, 1300 letalcev) novembra 1944 iz Masion Blancha. V napornem pohodu prek Črne gore, Sandžaka, Šumadije je prispel v Novi Sad, kjer je bil sprva prevajalec na tehničnem tečaju, nato pa je sodeloval v bojih na sremski fronti, vse do osvoboditve Zagreba. Takoj po vojni je Viktor Jereb imenovan za šefa glavnih skladišč letalske baze v Zemunu. Umrl je leta 1976 v Idriji.

Albert Klun

Ob 42. obletnici tržaške borbene organizacije

Delavska enotnost –
Unita operaia

Močan razvoj osvobodilnega boja v Trstu in celotni deželi, ustanavljanja partizanskih in garibaldinskih enot v neposredni bližini Trsta kot tudi dejavnost udarnih skupin v samem mestu, je silno razburilo okupatorja in njegove sodelavce, ki so pogosto kruto reagirali.

V takem položaju je bila ustanovljena Delavska enotnost, ki je bila rezultat sporazuma dveh tedaj aktivnih komunističnih partij v Trstu: KPS in KPI. Tako je razvidno iz prve časopisne številke, ki je izšla 20. julija 1944 z naslovom: »BRATSTVO – FRATELLANZA«. Naslednja številka je izšla 6. avgusta 1944 z novim naslovom »DELAVSKA ENOTNOST – UNITA OPERAIA« vedno v celoti dvojezična. Do aprila leta 1945 je skupno izšlo 10 števil.

Delavska enotnost se je naglo razvijala, postala je dejansko organizacija vsega tržaškega delavskega razreda in širokih množic antifašistov. Prodrila je v vse kroge in se izoblikovala v enotno fronto proti naci-fašizmu. Do njenega polnega razmaha pa je prišlo zlasti spomladi 1944 po prihodu zelo znanih borcev proti fašizmu, kot sta bila pokojni Franc Štoka in Ermano Solieri, ki sta bi-

la že pred vojno preganjana in obsojena od nacističnega režima na več let zapora. Ti so tedaj prišli v vodstvo Delavske enotnosti kot je razvidno iz prve sestave, ki je bila naslednja. Franc Štoka, Ermano Solieri, Alessandro Destradi, Giuseppe Kraiss, Stanislav Frano- vič, Giovanni Pobega in Otto Ferletič.

Kasneje, oktobra leta 1944, so organizacijske potrebe zahtevale, da je bil okrožni odbor Delavske enotnosti razširjen. Vključeni so bili naslednji tovariši: Giuseppe Dolesi, Nerino Gobo, Aldo Furlan, Antonio Petronio, Franc Lipovec.

V obdobju maj–junij 1944 je v različnih industrijskih podjetjih, ustanovah in na terenu nastalo preko 200 odborov in pododborov DE-UO, v katerih je bilo včlanjenih preko 2000 delavcev, obrtnikov, malih trgovcev, uradnikov in raznih drugih poklicev. Temu številu se je v obdobju med oktobrom 1944 in februarjem 1945 pridružilo drugih 15000–18000 članov in somišljenikov. Nekateri od teh članov so postali prav zagnani aktivisti in kasneje vodilni kader Delavske enotnosti, po vojni pa sindikalni in politični funkcionarji. Vsa ta organizirana množica ljudi je narekovala potrebo

oblikovanja vojaških enot in bojne discipline.

Avgusta 1944 je bila ustanovljena ilegalna vojaška komanda mesta Trst z nalogo, da se v mestu organizirajo ilegalne oborožene enote, kar je terjalo tudi čvrstejšo povezavo na vrhu. Zato je bil že poleti 1944 ustanovljen koordinacijski komite obeh partijskih vodstev KPS in KPI.

Oktobra 1944 so se ustanovile prve vojaške enote oziroma bataljoni; to delo je bilo zahtevno in je trajalo vse do februarja 1945. Bataljonov je bilo 14 z okoli 2500 možmi ki so bili tovarniški in terenski. Številčno stanje bataljonov je bilo različno glede na velikost tovarne in na razmere na terenu. Največje število organiziranih je bilo v tovarni strojev (Fabbrica macchine), v železarni ILVA in v Arsenalu.

Orožje so zbirale vojaške enote kot tudi ostali člani DE in drugih organizacij posebno pa udarne skupine, ki so napadle posamezne sovražnike in jim odvzemale orožje in strelivo. Pred začetkom vstaje je orožje prihajalo tudi od zunaj iz partizanskih enot, preko kurirskih vez s pomočjo kmetov, ki so to na skrivaj prevažali v mesto, v za to pripravljene bunkerje.

Poleg orožja so člani DE zbirali hrano, obleko, zdravila, denar, obutev in druge potrebščine, posebno pa tedaj dragoceno sol in skrbeli, da je to blago varno in čimprej prišlo do partizanskih in garibaldinskih enot, ki so se borile proti okupatorju na kraških planotah ter po furlanskih hribih in nižinah.

Bataljon Delavske enotnosti na trgu Sv. Jakoba 1. maja 1945

Ko se je bližal čas vstaje, je mestna vojaška komanda sklicala posvet sektorskih poveljstev. Tega posveta se je udeležilo 38 ljudi, trajal pa je od 26. aprila do 13. ure naslednjega dne.

Na tem posvetu je bil izdelan

podroben program vstaje. Po končanem posvetu so se spontano začele posamezne akcije.

Ko se je jugoslovanska IV. armada v ogorčeni borbi proti okupatorju približala Trstu, je Komanda mesta izdala povelje

za oboroženo vstajo. Tako se je začela vstaja v Trstu dne 28. 4. 1945.

Čeprav bataljoni DE niso bili v začetku akcije dovolj oboroženi, so se v štirih ali petih dneh stalnih spopadov z okupatorjem in njegovimi poma-

gači, z zaplenjenim orožjem oboroževali. Tako so nastale nove enote in se z odvečnim zaplenjenim orožjem oborožile. Tako so številčno povečale udarno silo bataljonov Delavske enotnosti, katerih število je naraslo do 7000 borcev.

Vsa ta oborožena množica tržaškega proletariata in drugih delovnih ljudi slovenske in italijanske narodnosti, je z rama ob rami sodelovala z jugoslovansko IV. armado pri zaključnih operacijah za osvoboditev Trsta.

Poseben pomen pa ima dejstvo, da je v boju za osvoboditev Trsta aktivno sodelovala tržaška antifašistično prebivalstvo, zlasti tržaški delavski razred. To je dvignilo njegovo zavest in občutek lastne moči in odgovornosti v boju za resnično demokratične družbene odnose.

Take in tako borbene enotnosti potrebujemo tudi danes, saj še vedno so ogrožene določene pridobitve, za katere smo se borili pred tolikimi leti.

Ob današnjem srečanju preživelih se vračamo z mislijo v tedanje dogodke in se s hvaležnostjo spominjamo tistih, ki so na kakršenkoli način sodelovali v tem boju in jih danes ni več med nami. Zlasti se spominjamo tovarišev, padlih soborcev, ki so žrtvovali svoja življenja za boljšo prihodnost.

Ta spomin naj bo kot zagotovilo, da smo tudi sedaj pripravljeni nadaljevati borbo proti vsakemu nasilju in kraterju demokratičnih pravic, za mir in sožitje med narodi in državami, kar je posebno pomembno za nas, ki živimo tu ob meji.

Franc Lipovec-Tine

Izza dni, ko se je porajalo četništvo

Vojaški rok v
predaprilski državi

V predaprilski Jugoslaviji smo vojaški rok služili različno. Bili so navadni vojaki in mornarji, kdor pa je končal meščansko šolo, dvorazredno trgovsko ali tem podobno strokovno šolo s kvalifikacijo nižje srednje šole, se je usposobil za rezervnega podoficirja. Naborniki z dokončano srednjo šolo (gimnazijo, srednjo tehnično šolo ali trgovsko akademijo) in uspešno opravljeno maturo na tej šoli so vojaški rok služili po prvi točki 49. člena zakona o vojaški obveznosti v Šoli za rezervne oficirje. To šolanje ali vojaški rok je trajalo 9 mesecev, če je na koncu uspešno opravil oficirski izpit. Služenje se je začelo 1. novembra in končalo 31. julija naslednjega leta. Med služenjem roka so dobili v aprilu mesecu najnižji starejšinski čin kaplarja, prej so jih imenovali redov-čak, potem kaplar-čak. S činom podnarednika-čaka so bili odpuščeni. V naslednjem letu so bili vpoklicani na dvomesečne orožne vaje, v juliju in avgustu, in sicer v činu narednika čaka. Še istega leta, 1. decembra, ko je bil praznik združitve Južnih Slovanov v Jugoslavijo, so bili prevedeni v čin rezervnega podporočnika kot najnižji oficirski čin. Šole za rezervne oficirje so bile za razne rodove vojske, tako za pehoto, topništvo, avtovozarce in konjenico; v zadnjem času, tik pred drugo svetovno vojno tudi v letalstvu. Kdor ni uspešno končal te šole, je bil premeščen v navadno enoto in je moral služiti še 3 mesece, skupaj torej 1 leto, nakar je postal rezervni podoficir. Na to dosluženje so zelo radi pošiljali že med šolanjem posebno politično sumljive, beri: komuniste.

Ko se je začela vojna
mrzlica

Ko se je začela II. svetovna vojna z napadom nacistične Nemčije na Poljsko 1. septembra 1939 (Svoje so storile tudi

poprejšnje priključitve Posarja, Avstrije in Čeških sudetov ter okupacija Čehoslovaške), je povzročila tudi v Jugoslaviji množične vpoklice rezervnega kadra na orožne vaje, kar je bilo do takrat bolj redek pojav, razen na jesenske manevre. Ko je nastopila vojna mrzlica, so morali obleči vojaško suknjo celo tisti, ki je niso nikoli nosili, ker so pri njih ugotovili začasno nesposobnost za vojaško službo. Tri mesece so jih usposabljali za vojake.

Tem množičnim vpoklicem na orožne vaje so rekli tudi »aktiviranje polka v bojni sestavi« ali Kratko aktiviranje. Vojaške enote v mirmodobni sestavi namreč niso imele polnega števila vojakov in povečujočega kadra, kakor je bilo to predvideno za vojno. Na vojaških uradih, ki so bili pri garnizijah, so imeli sezname kompletnih enot v bojni sestavi in številu (čet, bataljonov, polkov in divizij) z imeni vojaških obveznikov. To je bil tako imenovani »ratni raspored«... vsak rezervni vojak ali starešina, obveznik, je imel v svoji vojaški knjižici napisano to razporeditev. Torej je vedel, kam je dodeljen in kje se mora oglasiti, če bi nastopilo vojno stanje. Za mesta podoficirjev so povišali v ta čin mnoge, ki niso imeli ustrezne šole za podoficirje, ampak so odslužili svojo vojaško obveznost kot navadni vojaki. Tako so mnogi vpoklicani na orožne vaje presenečeni nenkrat ugotovili, da so »kar doma« postali kaplarji, podnaredniki in naredniki. Z rezervnimi oficirji ni bilo tako. Vsi so morali uspešno končati šolanje, v napredovanju pa so morali dodatno ponavljati izpite za rezervnega kapetana II. klase, majorja in polkovnika, vsakokrat v povezavi z orožnimi vajami. Po izteku določenega časa so avtomatično dobili le čine poročnika, kapetana I. klase in podpolkovnika.

Po končani maturi na trgovski akademiji sem se prostovoljno javil na odsluženje vojaškega roka, ker sem imel večje možnosti, da dobim službo z opravljeno vojaško obveznost-

jo. V medvladju od mature do rednega vpoklica, le-ta je bil pri 21. izpolnjenem letu starosti, bi bila služba, če bi jo sploh dobil, bolj prehodna kot stalna. Naj omenim še to, da so smeli oni, ki so nadaljevali študij na univerzi, zaprositi za preložitve služenja vojaškega roka do končnega študija, toda najdlje do 27. leta starosti. Takrat so jih brezpogojno vpoklicali.

Vojna vročica je povzročila, poleg že omenjenih množičnih vpoklicev na orožne vaje, ki so trajale od 28 dni do dva meseca, zelo radi pa so jih podaljševali tudi na več mesecev, ponovne vpoklice rezervnega kadra v začetku leta 1940. Šolo rezervnih pehotnih oficirjev sem uspešno končal v Sarajevu 31. julija 1939; razporedili so me v mitralješko četo 40. pehotnega polka »Triglavskega« v Ljubljani. Tam bi torej odslužil obvezne dvomesečne orožne vaje kot narednik-čak poleti leta 1940. Toda že v februarju 1940 me je presenetil poziv, da se zglašim kot podnarednik-čak na 28-dnevne orožne vaje v svojo enoto. To je bilo nenavadno, dosežanja praksa z čaki tega ni poznala. Izjemnemu in tako zgodnjemu pozivu na orožne vaje sem se imel zahvaliti, da je bil pač ta polk aktiviran in poslan na teren v okolico Ljubljane, točno med Brezovico in Dobrovo. Toda v vojaški suknji nisem ostal samo 28 dni, kot je pisalo na vpoklicu, ampak kar 6 mesecev! Aktiviranje polka je bilo podaljšano zaradi vojne mrzlice in s tem tudi orožne vaje vseh vpoklicanih rezervistov. Predstavljajte si položaj vpoklicanih kmetov, ki so, nesrečniki, morali preživeti vso spomlad, čas oranja in setve ter vse poletje v brezdelju in takorekto zaprti v vojašnicah ali na terenu, kamor so večinoma bile prestavljene enote! Slabo se je godilo tudi onim, ki so bili zaposleni v nedržavnih podjetjih. Niso prejeli plač za čas orožnih vaj, le nizke podpore kot hranilci družine.

V tem času mojih orožnih vaj smo prešli v četo v marcu

1940 strogo zaupno okrožnico približno te vsebine:

Znotraj jugoslovanske armade ustanovljamo enote s posebnim nalogami za izredne bojne akcije v zaledju sovražnika, če bi vdrl v notranjost države in zasedel del našega ozemlja. Prostovoljce iz vrst aktivnega in rezervnega kadra bomo odtegnili rednim enotam in z njimi sestavili manjše, elastične in hitro gibljive, ki bodo tudi specialno oborožene, posebno s lahkim pehotnim orožjem in to v večji meri, kot so sedaj redne. (Tu so bili mišljeni izredno kvalitetni puškomitraljezi češke izdelave »brojevk«, imenovane po tovarni kjer so jih izdelovali. Razmeroma lahke, na zračno hlajenje, okvirji po 20 nabojev kalibra 7,9 mm enakega kot puške M 24 »Kragujevac«, odlične kvalitete in so precizne že v rednih enotah predstavljale prav dobro oborožitev. Na desetino je bil dodeljen po en tak mitraljez, kratko smo ga imenovali kar »brojevka«. Op. pisca). Osebe teh posebnih enot bomo usposobili v posebnih tečajih, kjer se bodo borili tudi v drugih spretnostih glede na naloge, ki jim bodo dane. Prijavijo naj se predvsem mladi, zdravi in neporočeni, domovini popolnoma predani in zavedni, ki se čutijo sposobne za te vrste bojne formacije, ki se bodo imenovali četniki. Ime je iz časov osvobodilnih bojev s Turki. Za vrhovnega poveljnika četnikov je imenovan vojvoda Kosta Pečanec.

Bil sem mlad, star 20 let, nabit svežega vojaškega znanja iz pravkar uspešno končane šole rezervnih oficirjev, kot član Sokola vzgojen v domovinskem duhu, torej zaveden domoljub, seveda še neporočen. In pri vsem tem še mitraljezec, torej že nekaj specialist (v to sem bil razporejen že v šoli zaradi odličnega uspeha in doseženega ranga). Jasnno je, da sem dobil od komadirja čete vsebinske te okrožnice ne samo v vednost, ampak tudi kot kategorično povabilo, da se prijavim v to snujočo se četniško orga-

nizacijo. Še posebej me je k temu nagovarjal in navduševal aktivni podnarednik iz mojega voda težkih mitraljezov katerega sem poveljeval. Bil je dober vojak, visoke, atletske postave in temeljito podkovan v posebne lastnosti mitraljezke čete, saj je to zahtevalo dosti več znanja in tudi kondicije kot navadna pehotna četa. Temu primerno sem bil deležen pouka in praktičnih vaj že v šoli.

Toda mene ni niti malo mikala še ta posebna in dodatna vojaška izobrazba in enota, saj sem komaj čakal, da minejo orožne vaje. Imel sem že dobro službo in se nisem zanimal za tako vojaško kariero kot se mi je ponujala. Previdno in kolikor se je dalo rahlo sem od začetnih izgovorov in izmikanj ter prošenj za čas za temeljit premislek, saj taka odločitev le ni majhna stvar, vse bolj nagibal k odklonitvi tega vabila za prostovoljno prijavo med četnike. Podnarednik je kmalu odšel iz naše čete na četniško šolanje in z njim še nekaj aktivnih, vendar zelo malo, rezervist pa nobeden.

Kratka »hajka«

Dne 1. aprila 1941 sem bil ponovno poklican v svojo enoto na orožne vaje, to pot za nedoločen čas in ta »nedoločen čas« se je spremenil v najkrajši čas kar sem nosil vojaško suknjo. Čez 11 dni sem bil že doma v Ljubljani. Te petdnevne orožne vaje in šestdnevno vojno sem preživel že kot rezervni pešadijski oficir. Razpad jugoslovanske vojske in razpust našega polka sem doživel v petek zjutraj 11. aprila 1941 tik pred Višnjo goro potem ko sem se vrnil s svojim vodom težkih mitraljezov z mrtve straže na višnjegorskem klanecu po dveh neprepanih nočeh, ki sem jih prebil skupaj z vojaki v novozapadlem snegu.

Domov sem se vračal s svojimi vojaki, ki so bili večinoma doma iz okolice Kamnika, Domžal, Mengša. Ves čas smo srečevali vojake, ki so se tudi vračali domov proti jugvzhodu in so bili večji del iz posadk na meji proti Italiji in Avstriji. Od njih smo slišali zelo vznemirli-

ve vesti češ, da četniki streljajo vojake, ki se vračajo domov tako, kot mi, proti severozahodu, ker se jim zdijo dezertjerji. Moji vojaki in tisti, ki so se nam pridružili so bili močno prestrašeni, saj večji del niso bili oboroženi, mitraljezi so ostali v Višnji gori, jaz sem obdržal samokres. Bolj ko smo se približevali Ljubljani, bolj pogoste so bile te novice, ki so jih še podpirali oddaljeni strelji.

Zaradi večje varnosti in v izogib temu, da le lahko pade mojim takim nerazsodnim in prenapetim četnikom v roke in pred puške z nepopravljivimi posledicami, smo po mojem predlogu in sporazumu z glavne ceste zavili desno ter se podali na stransko, skoraj vzporedno, ki je potekala po sosednji dolini. Držali smo se vse bolj desno in tako smo prišli v ljubljansko ravnino pod Jančami pri Sostrem in nato v Vevče. V tej ozki dolini smo srečevali vojake, ki so se vračali iz posadk obmejnih utrd in položajev. Bili so oboroženi s puškami, veselo so jih dvigali v zrak in vpili: »Idemo doma, nema više rata« Mnogi so jahali konje, ki so bili tudi »mobilizirani« ob napovedi vojne. Bili so Hrvati in od veselja so streljali v zrak. Ocenil sem, da so to tisti strelji, ki so jih pripisovali četnikom, čeprav so še prej nekateri zatrjevali, da so na lastne oči videli, kako je neki četnik postavil domov vračajoče se vojake kar v vrsto ob kozolcu in jih postrelil. Nikoli nisem mogel ugotoviti točnosti in resnice teh vesti, res pa je tudi, da naj bi se to dogodilo in podobno dogajalo dosti bolj levo od nas, ob glavni cesti v Novo mesto. Mnenja sem, ne da bi iskal o tem vire in dokaze, čeprav morda obstajajo iz pričevanj kakšnega očividca, da so te četniške formacije, ustanovljene, organizirane in izurjene zadnje leto v redni jugoslovanski vojski kot specifične enote s posebnimi nalogami, bile zametek kasnejših četnikov, ki sta jih z enakim imenom vodila polkovnik Draža Mihajlovič in tudi Kosta Pečanec, ki ga je že leta 1940, kralj imenoval za komandanta jugoslovanskih četnikov.

Svetozar Guček

Dopisi in poročila prihajajo z vseh vetrov...

Iz Ljutomera

piše Stane Feuš o pokongresnih aktivnostih zveze borcev v občini

Na razširjeni seji predsedstva občinske organizacije ZZB NOV Ljutomer s predstavniki frontne organizacije, Skupščine občine in SIS so obravnavali najaktualnejše naloge po kongresnih dejavnostih ter naloge DPO v zvezi s tem. Posebej je bilo poudarjeno, da moramo DPO med občani ustvariti takšno politično vzdušje, da bodo sprejemali ukrepe, ki bodo uresničevali razvoj gospodarske politike, da bodo člani ZB delali predvsem na zavesti delovnih ljudi z vključevanjem in vztrajanjem, da se naloge gospodarske stabilizacije dosledno uresničujemo in da se v vseh sredinah zagotovi individualna in kolektivna odgovornost.

Občinske organizacije pri pristojnih občinskih organih in v KS morajo zahtevati, da se pospešijo postopki glede zavarovanja spominskih obeležij NOB v občini.

Borčevske organizacije v občini menijo, da Svet občine ne more biti le formalno posvetovalno telo pri SO, temveč angažiran organ, ki naj na podlagi lastnih izkušenj pomaga razreševati težave v občini. Sprejeta mnenja in stališča Sveta SO se morajo prenašati na pristojne organe in od njih zahtevati, da se jih upoštevajo.

Borci izražajo zaskrbljenost, da v občini še vedno ni izčrpnega poročila ali analize uresničevanja gospodarske stabilizacije. Borci opozarjajo SZDL v občini, naj razpravlja o problemu praznovanja dneva borca in dneva vstaje, saj se za ta dogodka v občini ne pripravlja nobena prireditev kot v ostalih krajih Slovenije in v drugih republikah.

Na področju prenašanja izročil NOB želimo posodobiti to prenašanje, da bo bolj dojemljivo za mladi rod. V posamezna telesa ZB je treba vključevati mlajše ljudi, ki bodo skrbeli za ohranjanje tradicij in za varstvo spomenikov taktat, ko borci več ne bo.

Na podlagi izdelane biste narodnemu heroju Ivanu Kaučiču morajo le-ti postaviti dostojen spomenik v občini.

Glede na starostno strukturo borcev se postavlja zahteva po primernih sredstvih za zdravljenje borcev in za socialno varnost, ker iz ugovitvev izhaja, da so člani ZB med socialno šibkejšimi.

Stanovanjska posojila za borce v občini so bolj podobna miloščinam in so v nesorazmerju z ostalimi občinami v Sloveniji. Glede na to bo Samoupravna stanovanjska skupnost morala temu področju nameniti več sredstev.

Ta stališča, podane zahtevke in sprejete sklepe na razširjeni seji občinske ZZB NOV Ljutomer bodo posredovali vsem, ki se jih tiče. Vprašanja naj se začnejo spreminjati, borci pa se v to moramo aktivno vključevati in vplivati na rešitev, so zaključili na seji ljutomerskih borčevskih organizacij.

Spominske slovesnosti

v Radomljah

(ob obletnici začetka vstaje v letu 1941) je popisal Jože Čurin

V mesecu maju leta 1941 so v kamniškem partijskem okrožju ustanovili Vojno revolucionarni komite, ki so ga sestavljali dr. Marjan Dermastja, Tone Šturm in Stane Žerovnik. Komite je deloval v največji tajnosti in začel pripravljati upor s sodelovanjem najzanesljivejših komunistov. Zbiral je orožje in strelivo

ter organiziral bojne skupine. Najvažnejši dogodek pred začetkom vstaje je bil sestanek vojno-revolucionarnega komiteja za kamniško okrožje 25. julija 1941, ko je Tomo Brejc prinesel ukaz CK KPS o začetku oboroženega upora na Kamniškem.

Začel naj bi se v nedeljo, 27. julija 1941 ob polnoči. Akcija se je pričela in plamen upora je zagorel. Padla sta prva borca na Slovenskem: Dominik Mlakar in Anton Miklavčič. V spomin na te dogodke praznujejo občani Kamnika svoj občinski praznik 27. julija.

Krajani in družbenopolitične organizacije Radomelj in Preserj prav tako praznujejo svoj krajevni praznik v spomin na 27. julij leta 1941, ko so se pri Kriškarjevih smrekah zbrali prvi borci Radomeljske čete in krenili v prve bojne akcije. Že meseca avgusta istega leta se

je iz Kamniške, Radomeljske in Rašijske čete ustanovil Kamniški bataljon.

Osrednja slovesnost s podelitvijo krajevnih priznanj in kulturnim programom je bila v soboto 26. julija v Kulturnem domu v Radomljah. Predsednik skupščine krajevnne skupnosti Radomlje Peter Jerman je v svojem govoru nanizal vrsto pridobitev v povojnem obdobju: kulturni dom, urejene ceste, grobišča in pokopališče, novo šolo in kanalizacijo.

Iz Moravč pri Domžalah

nam je sklenil predstaviti »najmlajši pevski zbor društva upokojencev« Jože Novak.

Zbor je bil ustanovljen v začetku meseca maja tega leta. V zboru poje petnajst članov, od tega deset žensk in pet moških. Pevci so na čelu s pevovodjem Lojzetom Štefanom polni optimizma in načrtov za prihodnost.

Pripravljeni so delati, udeleževali se bodo intenzivnih pevskih vaj pred nastopi, enkrat do dvakrat med tednom vadijo v društvenih prostorih. Zbor oziroma posamezni pevci žrtvujejo marsikatero prosto uro, da se udeležijo vaj.

Prvič so nastopali javno v kulturnem programu ob priložnosti otvoritve razstave ročnih del društva upokojencev Moravč, drugič pa so v Zadrženem domu na Viru pri Domžalah ob zaključku športnih tekmovanj in ob koncu šolskega leta zapeli učencem Osnovne šole Jurij Vega z Moravč.

Moravski mešani pevski zbor ima vse pogoje, da bo nastopal na javnih prireditvah, morda še koncertih v domačem kraju in tudi izven njega, zato mu za vzpodbudo njegovega delovanja želimo veliko srčnega ljudskega petja.

Naj omenimo, da so pevci in pevke aktivni tudi na drugih področjih: v krajevni samoupravi in družbenopolitičnih organizacijah, kjer bivajo. Na fotografiji lahko vidimo naše zagnane pevce.

Iz Črne na Koroškem,

kjer prirejajo v dneh med 15. in 24. avgustom Koroški turistični teden, poroča Ignac Zdobc – o prizadevanjih tamkajšnjih borcev.

Na izrednem posvetu področnega odbora koroških partizanov so borci sklenili, da bodo tudi oni prispevali k uspešnosti turističnega tedna v Črni.

V ponedeljek dne 17. avgusta bo ob 7. uri partizanska patrolja krenila na pohod po poteh koroških partizanov. Poti se bodo udeležili poleg borcev graničarji, lovci, mladina in drugi. Tokrat se bodo podali mimo Jegerčevega h kmetu Šumahu, kjer je med vojno bila ena glavnih partizanskih postojank. V nadaljevanju poti se bodo borci poklonili pri spomeniškem obeležju na Pikovem, kjer sta padla koroška partizana Kranjc – Albin in Franc Svršina.

Na Nabrževev v Podpeči bodo udeleženci pohoda počastili spomin koroškega komandanta bataljona Franca Visočnika – Paletna, in Karelna Klančnika, katerima je postavljeno spominsko obeležje. Pohodniki bodo tudi obiskali naše graničarje na karavli v Podpeči, kjer bodo graničarjem pripovedovali svoje doživljanje iz partizanskih borb na Koroškem. Patrolja bo nadaljevala pot prek Štoparjevega, spotoma obiskala še ostale spomenike vse do Črne. Pred spomeniškim obeležjem v Črni, kjer so napisana imena 221 padlih borcev in žrtev fašističnega terorja iz Črne in okolice bodo udeleženci pohoda položili venec. Komandant pohodnikov pa bo predal raport predsednici sveta krajevnne skupnosti v Črni, ki ima 17. avgusta svoj praznik. V četrtek, 21. avgusta se bodo ob 15. uri zbrali zdravstveni delavci iz zdravstvenega doma iz Raven ter se skupaj podali k 15 km oddaljeni partizanski bolnišnici B-11 Pepca v Bistri. Tam bo mladina zdravstvenega doma prevzela patronat nad to partizansko bolnišnico, nekdanji komisar te partizanske bolnišnice tov. Peter Tomazin – Skala pa bo udeležencem zdravstvenega doma pripovedoval o težavah partizanskega zdravstva. Tega srečanja se bodo udeležili tudi nekdanji ranjenci, ki so se zdravili v tej partizanski bolnišnici.

V soboto 13. avgusta pa bo na Pristavi pri Črni odkritje spominskega obeležja. Ta svečanost je namenjena poimenovanju ceste Črna – Solčava v Cesto koroških partizanov. Pri tej slovesnosti bo sodeloval harmonikarski orke-

ster z Raven ter mešani pevski zbor – Oto iz Črne na Koroškem. Slavnostni govornik bo Rudolf Hohkraut-Dolf. Po slavnosti na Pristavi bo pol avtomobilske kolone zavilo na cesto proti Koprivni, kjer se bodo spotoma zaustavili pri partizanski domačiji pri Edu Golažu v Koprivni, druga polovica pa se bo peljala proti Bistri in se spotoma zaustavila pri partizanski domačiji pri Adamiču. Pri obeležju partijske konference iz leta 1943 na Ježevem v Beli peči se bodo zopet sešli in priredili krajši program, zatem bo sledil partizanski miting v lovski koči na Ježevem. Tu bodo borci pomerili svoje spretnosti tudi v streljanju na glinaste golobe.

Čprav je od dneva vstaje in od zbora borcev Šercerjeve brigade

v Mariboru

minilo že precej dni, ne bo odveč prebrati poročila izpod peresa Marjana Kosa.

Srečanje v prostorih železniške srednje šole je bilo lepo in delovno.

Predsednik pododbora 2. SNOUB Martin Prevorčnik je poročal o opravljenem delu, se zahvalil za sodelovanje mladini in podpisnikom posebnih listin ter izrekel posebno priznanje Antonu Gregoriču-Jakcu in Francu Škarčiču, ki sta na 11 šolah z besedo in diapozitivi ponazarjala pohod 14. divizije na Štajersko, in ravnatelj osnovne šole Šercerjeve brigade v Lovrencu na Pohorju Dušanu Forneziju, ki je pripravil kviz o poznavanju bojne poti Šercerjeve brigade. Za čim boljšo povezanost z mladimi je bil na osnovni šoli Veljka Vlahoviča ustanovljen taborniški odred, poimenovan po 2. SNOUB Ljubo Šercer. Na pobudo občinskega odbora ZZB in z izdatno pomočjo KK SZDL Ruše in še posebej osnovne organizacije mladine pri tozdu Gradis iz Maribora so odkrili spominsko ploščo pri nekdanjem sokolskem domu na Pohorju desetim borcem Šercerjeve brigade, ki so padli 3. septembra 1944 pri napadu na nemško postojanko. Borci brigade se vsako leto udeležijo proslave ob obletnici napada Šercerjeve brigade na Lovrenc na Pohorju avgusta 1944. Predstavniki ZB in SZDL v Rušah so bili pobudniki za postavitev spominskega obeležja ob železniški progi Maribor – Dravograd pri postaji Ožbal, kjer je 3. bataljon 2. SNOUB Ljubo Šercer 31. avgusta 1944 osvobodil 87 zavezniških vojakov – nemških ujetnikov.

Borce Šercerjeve brigade so na srečanju pozdravili predstavniki tabornikov 2. SNOUB Ljubo Šercer, taborniškega odreda 14. divizije, osnovne šole Ljubo Šercer iz Lovrenca na Pohorju, 13. SNOUB Mirko Bračič in drugi. Predsednik Martin Prevorčnik se je zahvalil za gostoljubnost tudi predstavnikom železniške srednje šole.

Na svečanosti sta predsednik pododbora 2. SNOUB Ljubo Šercer Martin Prevorčnik in član KPO Kreditne banke Maribor Lojze Antončič podpisala posebno listino o medsebojnem sodelovanju, s katero je Kreditna banka Maribor prevzela pokroviteljstvo nad pododbora 2. SNOUB Ljubo Šercer.

Iz Nove Gorice

nam je že pred časom – »dvojno praznovanje za SGP Gorica« popisal Franc Savle.

Jubilejne proslave ob 35. obletnici obstoja te delovne organizacije ter ob odkritju spominske plošče borcem, pripadnikom NOVGRAD-a, so se udeležili poleg sedanjih in upokojenih delavcev temeljnih organizacij združenega dela še predstavniki družbenopolitičnega življenja, vodstvo Skupnosti borcev GVP in še posebej javljani borci 1., 2. in 3. bataljona NOVGRAD-a.

Na slavnostnem delu je v imenu delovne organizacije SGP Gorica spregovoril sedanjji glavni direktor Miha Hladnik. Slavnostni govornik je bil predsednik republiškega komiteja za industrijo in gradbeništvo Uroš Slavinec. V imenu Skupnosti borcev GVP je sedanjji predsednik Karel Kumše opisal prehojeno pot NOVGRAD-a od ustanovitve vodov, čet do treh bataljonov, ki so delovali povsem ločeno na območju IX. korpusa, delovale kot zaledne enote v sestavi Komande goriškega vojnega področja in so bili po številu ter teritorialnem obsegu ustanovljeni v: prvi bataljon, ki je štel 467 borcev se je zadrževal v Trebuši ter zajemal področje od Trebuše preko Čepovana, Lokve do Trnovega. Drugi bataljon s sedežem v Cerknem je štel 356 borcev. Tretji bataljon s 307 borci je deloval v Vipavski dolini, na Goriškem in na Krasu z zbirnim mestom v Vitovljah.

Delovna organizacija SGP Gorica je že nekaj let od prevzema patronata nad dejavnostjo NOVGRAD-a skupaj s Skupnostjo borcev GVP načrtovala postavitev spominske plošče.

Ob sklepni prireditvi je bil del programa posvečen odkritju spominske plošče, v čast borcem NOVGRAD-a za gradbeno dejavnost med NOB.

Spominsko ploščo je odkril Rudolf Peric, danese najstarejši pripadnik, zaslužni borec bataljona NOVGRAD-a.

O delovanju NOVGRAD-a bo več napisano v knjigi monografija K GVP, ki se že dlje časa pripravlja.

Nekdanji borci, pripadniki vseh enot K GVP, smo nadvse hvaležni vodstvu delovne organizacije SGP Gorica, da je v svoj program prireditve »35. obletnice obstoja« vključilo tudi odkritje spominske plošče borcem NOVGRAD-a, ki so pred 42-imi leti, v osrčju partizanskega življenja, na območju IX. korpusa ustanovili zaledne enote gradbincev, ki so po vojni postali zameetek primorskega gradbeništva.

Iz Belih vod

je prišel dopis Branka Blenkuša: »Hvalevredna skrb...«

Bele vode, kjer je v bližini pri Žlebnikovi domačiji 22. februarja 1944 padel partizanski pesnik Kajuh, so postale prijetna izletniška točka. Tu je TV javka znane slovenske kurirske transversale. V lepo urejenem in prijaznem gostišču se ustavljajo izletniki, pohodniki in drugi, ki pridejo na to razgledno točko, od koder je lep pogled na Šoštanj in Titovo Vele-

nje. V bližini cerkve v lepi kmečki vasi Bele vode so postavili lep spomenik padlim na tem območju. Številni, ki gredo tod mimo, spotoma natrgajo cvetje in ga položijo k spomeniku padlim. Cesta od Šoštanja do vrha Belih vod je skoraj po vsej dolžini asfaltirana. Delavci Cestnega podjetja tačas dokončujejo zadnji kilometer najbolj strmega dela ceste do Belih vod. K temu lahko dodamo le to, da je lepo, da se takšna skrb posveča tem znanim partizanskim krajem, ki so med zadnjo vojno veliko pretrpeli.

In še

iz Logarske doline,

od koder je – z izleta – priromalo pismo Vlada Renčelja

Vse kaže, da bo lep, sončen dan za naš izlet, so modrovali nekdanji borci, danes večinoma upokojenci naše Železarne, med njimi tudi nekaj tistih, ki še delajo, ko smo se v četrtek, 17. julija vozili proti določenemu cilju – Logarski dolini.

V prijetni vožnji smo občudovali lepo, zeleno Savinjsko dolino. Vodiča, bila sta nas dva avtobusa borcev, sta »potnikom« tu in tam razlagala, kod se vozimo, pomembnosti krajev na kmetijskem in gospodarskem področju in krajev, znanih iz narodnoosvobodilne borbe. Marsikdo je na ta dan prvič odšel na izlet v Logarsko dolino. Prav zato smo skušali v nekaj besedah prikazati pomemben delež prebivalstva Zgornje Savinjske doline v času druge svetovne vojne. Peljali smo se skozi Solčavo, ki so jo Nemci do tal požgali, veliko prebivalstva pa pobili. Tu so se križale partizanske, kurirske poti, postavljeni so spomeniki in spomeniška obeležja, ki pričajo, kje in kod so se bojevale partizanske enote za svobodo.

Po dogovoru se je en avtobus ustavil v Ljubnem, drugi v Lučah. Da se nas ne bi preveč natlačilo v eno gostilno, pri jutranji kavici ali šilčku, smo dejali.

Pa prav nič se nam ni mudilo. V prijetni vožnji smo okoli devete ure dopoldne prišli do Izletnikovega hotela v Logarski dolini, okoli devete ure dopoldan.

Po malici smo se odpeljali k slapu Rinka. Tu smo si ogledali čudoviti dar narave – 82 m visoki slap Rinka, občudovali skalnate, še s snegom krite vršace, ki obkrožajo eno najlepših alpskih dolin, Logarsko dolino. Nekateri so se kljub letom v rahli hoji podali navzgor, po dokaj varni poti na Okrešlju. Zanimivo je bilo opazovati obraze nekdanjih borcev, ko so prišli do Frišaujevega doma na Okrešlju. Zarečih oči, zadihani, pa vendar veseli in še kako ponosni, saj so nekateri bili prvič tako visoko v naših gorah.

Po kosilu smo se v popoldanskih urah sprostiti, sprehajali, uživali čisti planinski zrak, iskali borovnice, jagode in gobe. Veselejši so zapeli ob spremljavi dveh harmonikarjev Štefana Kovača in Ivana Gradišnika.

Izlet v prekrasnem sončnem dnevu bo marsikomu ostal v lepem spominu, tudi zato, ker smo bili v Izletnikovem hotelu prijazno sprejeti in postreženi, v Frišaujevem domu na Okrešlju pa so nam poleg dobrega čaja ali nekaterim kaj močnejšega nudili tudi prvo pomoč ponesrečenemu borcu na poti na Okrešlju.

Poletni tabori

Center za mladinsko prostovoljno delo pri republiški konferenci ZSMS je letos organiziral pet zveznih mladinskih delovnih akcij in sicer v Suhi krajini, Istri, Kozjanskem, Slovenskih Goricah ter Goričkem. V Beli krajini, Trebčah, Brkinih in na Rogli pa so organizirali republiške delovne akcije. Poleg klasičnih oblik mladinskega prostovoljnega dela pa je bilo v letošnjem poletju v Sloveniji kar osem taborov.

V neposredni bližini Ribnice na Pohorju, dobrih deset kilometrov od Drave navkreber, leži Josipdol. Leta 1800, ko so tam postavili prvo steklarstvo, se je kraj imenoval Josefthal. Razen z glažutarstvom so se tamkajšnji prebivalci v začetku stoletja ukvarjali še s kamnoseštvom. Tako sta steklarstvo in kamnoseštvo značilno determinirala prebivalce in njihovo vasico kot delavsko naselje sredi povsem kmečkega okolja.

V vas, ki je razslojena na delavsko in kmečko prebivalstvo, a je vseeno povezana v skupni želji za preživetje, so mladinci prvič prišli lansko leto, ko je tabor deloval v okviru akcije Kobansko 85. Letos so se v Josipdol na tabor vrnili za štiri-najst dni.

V okviru delovno socialno – raziskovalnega tabora so s svojo navzočnostjo in različnimi aktivnostmi poskušali ponovno vzpostaviti ravnovesje v delovanju nekaterih struktur te skupnosti.

Vodja tabora, ki je štel okoli štirideset udeležencev, je bil Vito Flaker. Ob našem obisku je povedal, da so delo na taboru opravili v celoti in temeljito. In kaj so počeli?

Tehnična enota Rdečega križa Slovenije, ki jo je sestavljalo dvajset kadetov, je domačinom pomagala pri odstranjevanju posledic neurja, ki je Josipdol prizadelo junija.

Darja Zaviršek, absolventka Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo, je v Josipdolu že stara znanka. Potem ko se je z domačini spoprijateljila že lansko leto, je pozimi posnela z njimi video, letos pa je vodila ureditev spominske sobe, kjer so zbrani dokumenti, ki pričajo o zgodovinskem razvoju Josipdola.

Delo brigadirjev se z odhodom iz Josipdola ni končalo. Zapiše in ugotovitve s terena bo potrebno temeljito in strokovno obdelati, ugotovitve pa poslati pristojnim strokovnim službam v občini Radlje.

Oživiljanje pozabljenih spominov

Zadnji od osmih taborov, kolikor jih je Center za mladinsko prostovoljno delo pri republiški konferenci ZSMS letos organiziral, se je končal 2. avgusta. Antifašističnega tabora se je udeležilo nekaj več kot dvajset mladih iz Velike Britanije, Nemčije, Švedske, Belgije, Nizozemske, Španije in Jugoslavije.

Dela je bilo veliko, saj je delavnik trajal osem ur. Vedno pa se je našel tudi trenutek za pogovor in za vzpostavljanje prijateljskih vezi.

Na tabor v Starih Žagah so se mladinci pripravljali več kot leto dni, predlog za obnovo oziroma restavriranje partizanskih delavnic, bolnišnice in drugih objektov v Stari Žagi pa je prišel iz vrst borcev.

Vsi objekti so bili popolnoma zanemarjeni in zapušteni ter poškodovani. Od osvoboditve pa do prihoda mladih se za objekte nihče niti zmedel ni. Njihovo delo na taboru je bilo zato težko, saj je bilo potrebno zidove dobesedno izluščiti iz narave. Prekrili so jih trava, vejčve in zemlja.

Delovnemu dnevu, ki je trajal osem ali celo več ur na

delovišču, se je pridružil še tisti del, na katerem so tuji zvedeli kaj več o naši državi in zgodovini naših narodov in narodnosti. Zanimivo je, da smo se ob obisku lahko srbohrvaško pogovarjali kar s tremi udeleženci tabora.

Montese Loveras in njena prijateljica Marta Ruig sta prišli na tabor iz Španije. Srbohrvaško sta se naučili v Madridu, kamor se je primožila neka Zagrebčanka. Njun vtisi o Sloveniji so dobri, motilo ju je na taboru le to, da ni bilo tople vode in urejenih sanitarij.

Tretji, ki je govoril srbohrvaško, pa je bil Nemec Thomas Berg, ki je v Jugoslaviji

Opuščen gasilski dom je udeležencem tabora dobro služil za spalnico. Spanje v spalnih vrečah ali na odsluženih vojaških posteljah zanje ni bilo najhujše. Zares so pogrešali le toplo vodo in primerna stranišča.

Zidove je bilo treba izluščiti iz narave.

že nekajkrat tudi letoval. Na taboru mu je bilo prijetno, saj je sklenil znanstva z mladimi iz večih dežel Evrope.

Antifašistični tabor v Starih Žagah je tako kot ostalih sedem taborov dokazal, da je pot, ki daje prednost alternativnim oblikam mladinskega prostovoljnega dela v Sloveniji, pravilna. Zanimivejši

programi, ki mnogokrat niso povezani s krampom in lopato, ampak z računalnikom in drugimi pripomočki za raziskovanje, so privlačnejši in verjetno tudi smotrnejši, saj klasične mladinske delovne akcije ostajajo brez brigadirjev.

Tekst in foto:
Majda Hostnik-Šetinc

Delovne akcije – plusi in minusi

Iz biltena Mladinske delovne akcije '86 povzemamo:

V petek in v soboto so zaključile z delom republiške mladinske delovne akcije BRKINI, ROGLA in TREBČE.

Prve ocene so dokaj pozitivne, saj je bilo delo v okviru možnosti dobro opravljeno. To še posebej velja za RMDA »BRKINI«, kjer so brigadirji opravili zares pomembno delo pri izgradnji akumulacijskega jezera Klivnik. Tudi zaključna slovesnost je izžarevala zadovoljstvo, tako brigadirjev, predstavnikov občine Ilirska Bistrica, ki je akcijo zgledno pripravila, kot izvajalcev del.

jah na KOZJANSKEM, GORIČKEM, ISTRI, SLOVENSkih GORICAH, SUHI KRAJINI in BELI KRAJINI.

Na KOZJANSKEM nadaljujejo z deli na Podlogu pod Bohorjem v KS Planina pri Sevnici. Delovišče je dobro pripravljeno, brigadirji pa kopljejo kanale za električni kabel. V prejšnjem tednu so izkopali 1.200 m kanala in vanj položili električni kabel.

Po načrtih potekajo tudi interesne dejavnosti. Omenimo še, da za soboto načrtujejo udarniško akcijo z domačini in

nedeljski izlet v Postojnsko jamo.

V SLOVENSkih GORICAH so brigadirji v prvem tednu III. izmene izkopali 450 m vodovodnega kanala. Dela še naprej potekajo na Majskem vrhu, brigadirjem pa pomagajo tudi izvajalci del z gradbenimi stroji.

Na področju interesnih dejavnosti so se dogovorili za program dela. Zaenkrat so pripravili okroglo mizo o mladinskem prostovoljnem delu, v naselju je nastopila folklorna skupina iz Cirkovcev, v nedeljo pa so se brigadirji podali na obisk na Goričko.

V SUHI KRAJINI brigadirji nadaljujejo z deli na treh deloviščih. V Selih Šumberku so izkopali 320 m vodovoda, na 250 m pa so tudi položili cevi in zasuli kanal.

V Gradnem so očistili in splinirali 1.200 m zasutega vodovodnega kanala, v Česnjicah pa očistili kamenje z 9 hektarjev površin.

Program interesnih dejavnosti poteka po načrtih. Poleg vrste krožkov se brigadirji navdušujejo nad športnimi in kulturno-zabavnimi programi, zadovoljni pa so bili tudi v nedeljo, ko so bili na izletu v Taborški jami in na izviru Krke.

V brigadirskem naselju Lokve pri Črnomlju je spet nekaj več brigadirjev, saj so za teden dni na akcijo BELA KRAJINA prišli 4 veterani iz Maribora. Poleg njih pa je v naselju še okoli 20 mladincev iz Ozlja. Delo na delovišču Kuljaji poteka po načrtih in kot vse kaže, bo načrt v glavnem izpolnjen.

Iz programa interesnih dejavnosti omenimo, da so brigadirji sodelovali na prireditvi Bratstvo – Kolpa 86, ki sta jo ob sodelovanju Kompassa in Dela pripravila KS Vinica in njeno turistično društvo.

Na akciji BELA KRAJINA, kot smo že pisali, trenutno sodelujejo tudi mladi iz Estonije, Čehoslovaške in Vzhodne Nemčije. Tudi ti so se v deko dobro vključili in prav zaradi njih je vzdušje v naselju živahnejše.

Vaša pošta iz Stranic

Iz počitniške beležke

So počitnice res to, da samo ležiš, se igraš? Ne, počitnice so lahko tudi poučne, zabavne in vesele, če greš kdaj pa kdaj v šolo. Med počitnicami pri dopisniškem krožku sploh ni strogo, je veselo, sproščeno. Šli smo k žanjici, h koscem, na grobove 100 talcev...

V Zaborku živita v lepem zelenem okolju Alojz in Tončka Steble. Marsikaj sta nam povedala o svojem težkem življenju, Tončka

nam je med drugim zaupala tudi pesem, ki so jo partizani radi peli, ko so prišli k njim na peč. Takole gre:

Visoke gore, temen gozd,
gor je partizanov dom,
zažgali nam so rodni dom,
postal sem partizan.

Celo melodijo nam je zapela, pela je še pesem o hladni rosi in druge. Obljubila nam je, da bo prišla na naš literarni večer in nam zapela še nekaj pesmi.

Davorina Žnidaršič, 4. r., Stranice

Obisk

Srečanje s pisateljem Ivom Zormanom je bilo zelo veselo. Povabili smo ga na zaključek bralne značke, podpisal se nam je v glasilce. Tovarišica Nada ga je fotografirala ravno tedaj, ko je Urški podelil bral-

no značko. Fotografije so bile gotovo šele v počitnicah, zato pošiljamo šele zdaj.

Petra Kolar, 4. r., Stranice

Poletni kotichek za poezijo

Moj stari atek si je izmislil že več pesmic. Povedal mi jih je in jaz sem si jih zapisala. Tole pesmico pošiljam samo vam, bralcem TV – 15. Moj stari ata je kmet, bil je kurir postaje TV – 33 in mi večkrat pove kaj pametnega.

Tudi jaz pišem pesmi in dedek je ponosen name.

Ob zvonarjevi jutranjici

Visoko je v hribih
me noč dohitela,
mi znanec prijazni
nočišče je dal.
Krasna melodija
me je prebudila
nekdo je jutran'co pritr'val.

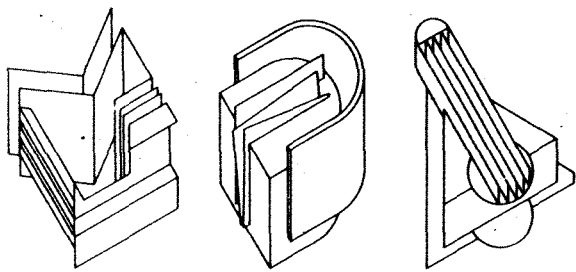
Bimbam, bimbom, bimbom,
je pel veliki zvon.
Bimbim, bimbim, bimbim,
so ga spremljali bratci vsi,
bimbom; bimbom, bimbom,
ko zarja se budi,
bimbim, bimbim, bimbim,
ko ptiček zažgoli.

Pkrisrčno zahvalim
marljivega zvonarja,
ki meni v spomin doživljaj
tak je poslal.
Zato sem si dejal:
če ktera bo zarja še takšna,
bom v hribih zmerom nočval.

Klavdija Podpečan iz dopisniškega krožka osnovne šole iz Stranic pa nam je poslala tole pesmico:

V razredu

V našem razredu se veselo živi,
posebej kadar kontrolk ni.
Tisti teden se malo učimo,
pa zato več norimo.
A pridejo tudi drugačni časi,
so v razredu drugačni špasi.
To se zgodi,
ko pred tablo učenec stoji,
se strašno znoji, po razredu škili z očmi.
Pa nam učitelj ne zameri,
ker ve, da smo učenci
mladi, veseli.

Podobno je bilo na ROGGLI, kjer so vsi odgovorni izrazili zadovoljstvo nad brigadirskim delom in ocenili, da je z delovno akcijo potrebno nadaljevati. Upajmo le, da se bodo odgovorni iz občine Slovenske Konjice tudi v prihodnje pripravi akcije potrudili tako kot letos.

Precej drugače pa je bilo na zaključku RMDA »TREBČE«. Kljub temu, da so tudi tam brigadirji opravili precej dela, pa se nihče od predstavnikov izvršnih svetov občin Šmarje pri Jelšah, Krško in Brežice ni pojavil na zaključni slovesnosti.

To gotovo govori v prid dejstvu, da akcija TREBČE, tako po pogojih življenja in dela, kot po organiziranosti sodi v rep slovenskih mladinskih delovnih akcij.

Nič čudnega ni, da je usoda akcije v prihodnjih letih negotova, saj bi ob takšnem odnosu, kot se je ponovil tudi letos, z akcijo res ne veljalo nadaljevati.

Nadaljujejo se dela na akci-

vojaki na cesti v Gorici pri Slovnci.

Na GORIČKEM so v prvi desetini akcije opravili 14.183 normiranih ur in 9.067,75 efektivnih ur. Tako so zgradili okoli 900 m lokalne ceste v Andrejcih. Brigadirji so, kot kažejo tudi številke, pri svojem delu precej uspešni.

Program interesnih dejavnosti poteka po načrtih, posebej velja omeniti dobro sodelovanje z domačini in vojaki.

V ISTRI brigadirji trenutno delajo na deloviščih na Dragolju (agromelioracija) in Črnotičah (vodovod). Poleg tega so brigadirji v soboto skupaj z domačini delali tudi na udarniški akciji v KS Dvori nad Izolo, kjer so urejali poti v vaseh Šeret, Morgani in Korte.

Program interesnih dejavnosti je glede na želje brigadirjev nekoliko »morsko« zastavljen. Poleg tega potekajo razne kulturno-zabavne dejavnosti, ne manjka pa tudi športa. Omenimo še ogled mesta Koper in

Črnogledi humorist Izgubljena puška

Ni nas bilo malo partizanov, ki smo mimogrede pozabili puško. Seveda se je to največkrat zgodilo na pohodih. Ko smo se na smrt utrujeni zaustavili, smo se zavalili v moko mahovje, razrašeno praprot, trnjevo grmičevje, na trdo hladno kamene. Podse smo postavili puško, saj se brez tega ni dalo sedeti. Le ob sedenju si lahko za trenutek sprostil noge, ki so se že začele vesti uporniško, saj te kratko malo niso hotele več nositi. Seveda pa je nemalokrat tak pohod spremljal vsiljiv dež, ali pa si moral gaziti po zoprnem snegu, ki je še bolj otežil dolgotrajen marš.

Počitek! Kakšno darilo borcu, ki takole natovorjen, neprespan, na smrt utrujen le sliši povelje, o katerem je mislil dolge ure neprestanega pohoda! Počitek, se šepetaje prenaša po dolgi koloni, dokler ne doseže zaščitnice. Le ta mora zasesti položaje, da ne bi sovražnik presenetil kolono, ki je na robu fizične moči. Beseda počitek je kot čarovniška formula, ki robec spremeni v zajca ali v kaj podobnega, kar se ne da umsko razrešiti. Počitek v trenutku spremeni budnega v sanjajočega in čas izgine. Šele ko te zbudijo iz omotičnega spanja zagledaš kolono, ki že hiti kot ponorela. Planeš in jih poskušaš dohiteti. Noč, grozljivi občutki nevidne sile, ki premika to vojsko po neznanih zakonih posebnega vojskovanja, kolona pa hiti... Tedaj pa, kot bi počila bomba. Madona puška! Šele zdaj se zaveš, da si pozabil puško, ki si jo podložil. Nazaj po puško!!! Misli grozovito delujejo, prerivaš se in dopoveduješ, kam hitiš. Marsikdo se obregne vate, kar pa ti gre skozi eno uho noter, čez drugo ven. V mislih je samo puška... Največkrat se puška najde ali pa jo kdo že prej pobere in nalašč čaka, da te zagrabi panika. Ko dobiš puško zopet v svoje roke, se ti od srca odvali kamen; puška je borčevu največje premoženje, ki mu ga je zaupala četa.

Meni se je to nekajkrat zgodilo, pa sem si priskrbel vrvo, jo privezal za pas od hlače, na drugi konec pa sem jo zvezal s puško. Seveda so se mi nekateri smejali, komandir jezil, jaz pa sem vse to prenašal z zavestjo, da puške tako le ne morem izgubiti. Kljub vsej iznajdljivosti pa se mi je le zgodilo, da sem izgubil puško, kar pa mi je povzročilo kup nevšečnosti. Brez strahu vam zdaj to zgodbo zaupam, saj po 44 letih zastari vsako sodnijsko preganjanje, pa tudi komandir Nace je že zdavnaj v pokoj in se mu »fučka« vse, kar je bilo narobe nekaj in zdaj.

Nosači...

Določili so me, da sem nosil ranjence. Bilo jih je osem. Štirje nosači smo jih spravili na kmečke vozove, na katere smo natresli dovolj sena, da ranjenci na slabi kolovozni, gozdni in prečni poti niso

preveč trpeli. Na vsakega ranjenca je bilo za nošenje določeno osem borcev, štirje v eno izmeno. Druga skupina štirih je nastopila takoj, ko je prvi pošla moč. Seveda pa je skupina, ki je bila v rezervi, nosila orožje onih štirih, poleg tega pa je še seveda vsak nosil svoj nahrbtnik, ki je bil vedno pretežak, kadar si bil utrujen. Prenašali smo iz Tihaboja na Kočevski Rog, kar je bila zelo dolga pot. Brez daljšega počitka smo morali čimprej oddati ranjence, ki so bili, zlasti tisti na vozovih,

drugem vozu, saj mi jih je med pohodom dal že štiri, ki smo jih seveda kolektivno pokadili. Pa sem prišel do voza, ki je bil zaradi dežja ves pokrit. Pokukal sem pod plahto in nagovoril prijatelja, da nam da še eno cigareto. Ta pa me je povabil, naj se malo vležem poleg njega, saj da sem najbrž precej utrujen. Kdo bi se odpovedal takemu povabilu? Urno sem smuknil pod šotorska krila. Pazil sem, da me ni nihče videl, obenem pa, da ga nisem dregnil z puško, ki smo jih zdaj zopet že vsi nosili. Toplota, izmučenost in dežne kaplje so povzročile, da sem v trenutku zaspal. Zbudil sem se šele v Pogorevcu, kjer smo predali ranjence. Izmučen sem se iz voza, pomagal dvigniti ranjenca in ga

orožja, ki smo ga nosili v brigadi. Bila je od nekega bolničarja, to pa sem izvedel, ko je ta začel iskati pogrešano orožje. A ta puška je že bila na dnu voza, pokrita s senom. Za vsak primer sem jo privezal še s koščkom vrvice, da ne bi pogledala skozi letve, saj je bila celo za ta voz predolga. Med potjo sem razmišljal, kako naj se izmažem pred Nacetom, ki bo zaradi te puške zagotovo dvignil vik in krik... Puško sem prikrival, kolikor sem mogel. V Tihaboju pa je le prišlo na dan, da ima Igor francosko puško, kar je postalo prava senzacija. Ta puška je bila kot drog za zastavo. Ko sem jo v zboru prijel za dno kopita, sem povzročil splošen krah. Pred četo sem se izpovedal, da mi je nek lump zamenjal mojo dobro italijansko karabinko in to v bolnici. Vsi očitki in vsa jeza komandirja so se stopili kot sol v vodi. Seveda pa je komandir zahteval, naj si kakorkoli priskrbim pošteno puško, saj se s to prekleto ne morem vojskovati. Resnično je pri temeljitem ogledu našel dvanajst pomanjkljivosti in splošna strokovna oznaka je bila, da je orožje bolj nevarno za tistega, ki strelja z njim, kot za tistega, na katerega strelja.

Nova puška...

Zdaj sem imel dovolj časa za novo zamenjavo. Priložnost je kmalu prišla. Nekega dne smo imeli čast in srečo srečati se z borci Cankarjeve brigade. Bili smo pomešani, vsak je v nasprotnih vrstah iskal kakšnega znanca ali svojega nekdanjega soborca. Nekako tako, kot sem iskal puško med ranjenci in strežnem osebjem na Pogorevcu, sem zdaj med njimi iskal primerno puško. Francoske puške seveda nisem imel pri sebi, saj bi se me predobro zapomnili. Zato sem jo kar prislonil k zidu hiše, ne da bi se

bal kraje, ša manj zamenjave. Naši pa so imeli kot cankarjevci puške vsi na ramah. Tako ni bilo moč misliti o kakšni priložnosti za zamenjavo. Pa sem pokukal v neko hišo, iz katere se je razlegalo prešerno petje in glasno govorjenje. Tu sem zagledal imenitnike. Med njimi sem poznal le našega brigadnega intendanta Campo. Ko sem zaprl vrata sobe, sem v kotu zagledal kup debelo rejenih nahrbtnikov in bogato zalogo pušk. Seveda sem takoj poiskal najboljšo puško. Neopazno sem jo prenesel k našim, ki so počivali. Podložil sem jo pod moj nahrbtnik in hitro šel po francosko puško, ki je samevala tam, kjer sem jo prislonil. Previdno sem zopet vstopil v vežo in jo naglo prislonil na mesto prejšnje. Na srečo smo še isto noč šli na pohod na Gorjance, zato ni bilo nobene priložnosti, da bi se posloval s cankarjevci, ki so ostali tod. Meni je bilo to še posebej ljubo. Odnesla je nas noč.

Kmalu pa me je zaustavil komandir Nace in si začel ogledovati mojo novo puško. Vprašal je, kje sem jo dobil. Nedvoumno sem mu obrazložil, da sem med cankarjevci srečal starega prijatelja iz Ljubljane, ki je od mene na vsak način hotel imeti nekaj za spomin. Ker nisem imel nič drugega, sva si v spomin zamenjala puški... Neverjetno me je poslušal, rekel pa ni nič. Odneseš je puško, meni pa je izročil svojo. Vedel sem, da bi imel velike sitnosti, če bi o tem še kaj razpravljaj. Če ne drugega, bo o nesolidni zamenjavi puške zvedel od intendanta Campe. Zato sem modro molčal.

Toda začela se je nova morija. Vsak dan je komandir Nace prišel nadzorovat svojo nekdanjo puško, ki je bila vsem vedno za vzgled, kako se mora čistiti in vzdrževati orožje. Prav to mi je že tako težko življenje še zagrenilo.

Odločil sem se, da se znebim te puške. Začel sem hvaliti puško, pripisoval pa sem ji edino napako, da je zame pretežka in da mi je zato mnogo bolj pri srcu italijanska, ki je lahka kot igrača. Seveda se je borec Borut, ki je imel italijanko, naglo odločil za zamenjavo. Za dobro kupčijo mi je pridral še par cigaret. A Nace ne bi bil Nace, če ne bi takoj opazil, da nosim zdaj drugo puško. Ostro me je pobaral, kje je njegova nekdanja puška. Povedal sem mu, da je Borutu tako prirasla k srcu, da sem jo moral zamenjati, če sem hotel imeti mir pred njim. Razjezil se je, kajti zamenjave so bile prepovedane. Toda raje sem poslušal te hude besede, kot pa prenašal njegovo vsakodnevno ogledovanje puške in sitnarjenje okoli tega. Zdaj se je postavil pred borca Boruta in mu ukazal naj na puško pazi bolj kot Igor. Seveda je pri tem mislil na čiščenje in na vse, kar je v vezi s tem. Teden dni Nacetovega sitnarjenja in ogledovanja orožja je presedlo tudi Borutu. Od mene je zahteval, da mu vrnem italijanko, on pa bo meni to »zajebano« puško. Zdaj sem mu povedal, da mi je Nace zagrozil da me bo, če samo še enkrat svojevoljno zamenjam orožje, postavil pred vojno sodišče – mene in tistega, ki bo sodeloval v zamenjavi. Prestrašil se je. Modro sem mu svetoval, naj puško zamenja s kakšnim štabovcem, saj pri tem Nace ne bo ukrepal. Nasvet je upošteval in puško v rekordnem času zamenjal s komisarjem bataljona.

Temu pa Nace seveda »bivšo« puško ni nikoli pregledal, saj je vedel, da bi v vsakem primeru potegnil krajšo... Toda potrebna je bila vrsta zamenjav, da se je v četo vselil zopet mir, ki ga je skalila moja izgubljena puška...

Oleg Križanovskij-Igor

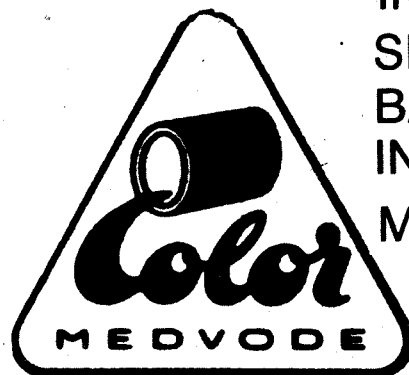
v zelo kritičnem stanju. Kakšno je takšno nošenje, je težko izpovedljivo; od nosil smo imeli vsi krvava rame. Dvakrat pa se je zgodilo, da smo v stezi v breg padli skupaj z ranjenci in se tudi mi potolkli, saj si do zadnjega nismo upali izpustiti kolov s šotorskimi krili, na katerih so ležali krvaveči ranjenci. Zavedali smo se, da je temu botrovala tudi nevarnost, toda spolzka trava nas je silila, da smo izbirali pot, ki je bila še slabša. Ponoči smo tiho hiteli čez zadnjo oviro, čez most čez Krko. Že smo bili v kraju, kjer smo se počutili varni kot doma.

V Dolenjskih Toplicah je bil prvi večji počitek. Tu je ranjenec ekipa zdravnikov in bolničark nudila večjo pomoč, čeprav smo na pohodu imeli bolničarki Vero in Nado. Po dveurnem počitku in skromni hrani smo nadaljevali pohod v Kočevski Rog, kjer naj bi ranjence oddali. Pot se je vila počasi; ko smo utrujeni nadaljevali, se je snelo kolo sprednjega voza in kolona se je zaustavila. Dežek, ki je najprej rosil, je vedno huje padal. Stisnili smo se pod smreke, ranjenci pa so pod košatimi smrekami čakali na konec popravila. Iskal sem cigareto. Vedel sem, da jo ima ranjenec v

položiti v napol porušeno hišo, kjer je bil uradni prevzem.

Tedaj pa...

Tedaj sem se spomnil na puško. Pohitel sem k vozu – mojemu potujočemu hotelu. Toda, glej vraga, puške ni. Le kje je? Morda pa so jo drugi vzeli, misleč, da je od ranjenca? Previdno sem začel povpraševati o izginuli puški, toda nihče ni nič vedel. Nazaj brez puške ni bilo niti za pomisliti. Kdor je poznal našega komandirja Naceta, je predobro vedel, da za takšen prekršek ni imel opravičila in če nič drugega, je zaradi take izgube puške znal zagreniti vse partizansko življenje. Edino kar mi je ostalo, je bilo, da se pozanimam, ali imajo ti, ki so prišli po ranjence iz bolnice, kakšno puško. Naj bo kakršnakoli že, samo da je puška. Ostalo bo potem mnogo lažje... Smukal sem se kot maček okoli vrele kaše in z očmi preiskal sleherni možnost, da bi našel puško. Seveda ne od našega borca, ne iz naše čete... Pa sem nenadoma zagledal dolgo francosko puško, ki bi se jo najbrž razveselil le kak vaški muzej. Bila je pravo nasprotje urejenosti

INDUSTRIJA
SINTETIČNIH SMOL
BARV
IN LAKOV
MEDVODE

TOZD PREMAZI

61215 pošta Medvode telex 31 110 telefon 611-002
Cesta komandanta Staneta 4
tekoči račun pri SDK Ljubljana Šiška št.
DSSS 50104-607-73265
TOZD PREMAZI 50104-601-28325
TOZD SMOLE 50104-601-28304

Predstavnosti:

11000 Beograd, Kraljeviča Marka br. 2. telex 11 467 tel. 620-950
41000 Zagreb, Varšavska 2 telex 21229 tel. 419-039
71000 Sarajevo, Dobrovoljačka ul. 50 a telex 41208 tel. 24-140
»ZVIJEZDA B« 22-954
51000 Rijeka, Splitska 2/III telex 24366 tel. 25-940
30-496
91000 Skopje, ul. 256 b. b. tel. 236-635

Tovarna
pogrebne
opreme

MENINA

61240 Šmarca pri Kamniku,
Trg padlih borcev 3

Telefoni: h. c. 831-607, 831-610, 832-532 ■ direktor: 832-530 ■
komerciala: 831-027 ■ telegram: 31708 Menina Kamnik ■ tek.
rač.: 50140-601-32-127

Albert Gabršček

Borci in aktivisti Idrije pri Baču so se za vedno poslovlili od Alberta Gabrščka. Rodil se je leta 1912. Med vojno je bil član terenskega odbora OF, obveščevalec in vodič. Pomladi leta 1943 je odšel v partizane in bil borec Južnoprimorskega odreda, Gubčeve ter Tomšičeve brigade in Severnoprimorskega odreda.

Že 1941 je začel organizirano delati za NOG, maja 1942 pa je stopil med partizane in postal borec Zidanskega bataljona. Bil je tudi v Šerčerjevi brigadi, pa vosevec na Notranjskem in komisar čete v zaščitni enoti vojno političnega vodstva. Po vojni je bil nekaj časa v JLA, po demobilizaciji pa se je zaposlil v gozdarski upravi posestva Snežnik v Kočevskih reki. Po nekaj letih se je preselil v Novo mesto. Odlikovan je bil z redom za hrabrost, zaslug za narod in drugimi odlikovanji.

A black and white portrait of a man with dark, wavy hair, wearing a suit jacket, white shirt, and a striped tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression.

Letošnjega marca smo v Grčaricah pospremili na zadnjo pot leta 1905 rojeno Marijo Pirš, aktivistko narodnoosvobodilnega boja. Za seboj je imela težko življenjsko pot in številne težave, ki jih je s trdim delom vselej premagala.

Janez Kavar

V Križah smo se meseca aprila poslo-
vili od Janeza Kav-
arja, ki se je rodil leta
1909 v Trziču. Kot
učitelja ga je okupa-
cija leta 1941 izselil v
Srbijo. Uspelo mu je
priti v Ljubljano, kjer
je začel sodelovati z
narodnoosvobodil-
nim gibanjem. Po
vojni je bil vse do
upokojitve ravnatelj
šole v Križah. Aktiv-
no je delal tudi na te-
renu in po upokojitvi
v KS Križe.

Franc Perč

Meseca maja je po hudi boleznii umrl Franc Perč, po domače Andrejčkov Franc, iz Podbrezja. Kmetija, ki jo je podedoval po očetu, ni bila dovolj velika, da bi dajala kruh sedemčlanski družini, zato je moral zraven še kaj zaslužiti. Po poklicu je bil sedlar. Na lastni koži je občutil, kaj je izkoriščanje, zato je med vojno postal partizan.

Po vojni je bil prvi sekretar odbora OF in vseskozi aktiven član zveze borcev.

★ ★ ★

Krajevna organizacija ZB NOv Koseze, občina Ljubljana-Siška sporoča, da so lani umrli njeni člani:

Milan Stojaković, rojen 24. 12. 1924 v Ljubin-
dvoru na Hrvaškem, udeleženec NOV od okto-
bra 1941:

Nikola Praščević, rojen v Slatini v Črni gori,
udeleženec NOV od 13. 7. 1941;

Vinko Trebec, rojen 22. 12. 1925 v Suhorju
pri Postojni, udeleženec NOV od 8. 1. 1944;
Epi Kruden Gulab

Fani Kveder-Guček, rojena 1. 10. 1902 v Zalogu pri Novem mestu. Bila je aktivistka OF od julija 1941 do aprila 1944 in aktivna udeleženka NOV od aprila 1944

Bogomir Žizek, rojen 9. 1. 1916 v Mariboru,
udeleženec NOV od 19. 11. 1944

Franc Narat

Zadnje dni marca smo se v Rogaški Slatini poslovili od borca 5. prekomorske brigade Jožeta Narata, rojenega pred 62-imi leti. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in družbenih priznanj.

Andrej Kavčič-Kovač

V Zatolminu je v petinosemdesetem letu starosti umrl nosilec partizanske spomenice **Andrej Kavčič-Kovač**.

Za pred vojno je bil vključen v napredno delavsko gibanje – član KPJ je postal leta 1922. Takoj po okupaciji leta 1941 se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Po vojni je na Tolminskem opravljal številne pomembne družbenopolitične funkcije. Za medvojnne in povojne zasluge je prejel številna odlikovanja.

Ignac Jesenovec

Na vrhniškem pokopališču smo se sredi maja poslovili od 86-letnega Ignaca Jensenovca, člana zveze borcev, aktivista, povojnega predsednika krajevnega ljudskega odbora. Leta 1918 je kot avstroogrski vojak sodeloval v judenburškem uporu.

Ernest Aupič

V Črnomlju je umrl
nosilec Partizanske
spomenice 1941 Erne
Ernest Aupič. Rodil
se je 15. 12. 1907 v
Kočevju.

Do aretacije novembra 1941 je bil aktivist OF. Po vrnitvi iz zaporja je nadaljeval aktivno delo na terenu kot član rajonskega odbora OF za Črnomelj in okolico, član rajonskega komiteja KPS za mesto Črnomelj. To delo je opravljal vse do odhoda v delavski bataljon, ki je gradil bunkerje za vosovske enote, nazadnje pa je bil v garnizionu Glavne štaba NOV in POS intendant.

Po osvoboditvi je bil zaposlen na republiški Gozdni upravi kot logar. Bil je aktiven družbenopolitični delavec, predvsem v ZZB NOV in njenih organih. Bil je tudi nosilec večih odlikovanj.

Rudolf Markič

81-letni Rudolf Markič je umrl v začetku aprila. Prvo svetovno vojno je preživel kot begunec v Italiji. Po prihodu domov se je zaposlil v tedaj še ne dokončani tovarni v Bukovem. Delal je v kamnolomu. V tovarni je bil vse do svoje upokojitve. Med narodno-osvobodilnim bojem je partizanom pomagal predvsem gmotno. Po osvoboditvi je opravil vrsto odgovornih funkcij v različnih organizacijah.

Olga Kuček

Pozno pomladi smo se na Ravnah na Koroškem poslovili od Olge Kukec. Rodila se je leta 1912 v Pivki. Junija 1941 so jo izselili v Srbijo. Po osvoboditvi je bila učiteljica na Ravnah.

Angela Žlindra

Na pokopališču pri Sv. Marku je bil v aprilu pogreb Angele Žlindra, dobre in skrbne žene in matere, aktivistke v času NOB in članice terenskega odbora OF Vrnice. Rodila se je leta 1915 na Vinicah. Pri graditvi naše socialistične skupnosti je po svojih najboljših močeh pomagala tudi po osvoboditvi – vse do njene težke neozdravljive bolezni, ki je kljub trdni veri v življenje ni mogla premagati.

Kristina Murovec

Kristina Murovec-Suzana, doma iz Srednjega Lokovca na Banjški planoti, kjer je bila rojena leta 1902, je umrla v začetku maja na Vrhniki. Bila je ena mnogih primorskih žena - partizanskih mamic, ki je z vsem svojim bitjem izkazovala privrženost narodno-osvobodilnemu gibanju. Njen mož je delal v eni izmed partizanskih čevljarških delavnic, sama pa je delovala kot predsednica gospodarske komisije za okoliš Čepovana, Banjščice in drugih zaselkov. Bila je tiha in skromna, a vselej dejavna žena. Po vojni je oslepla in prebila leta pozne starosti v domovih, nazadnje na Vrhniki.

Anton Šerbec

V Koprivnici pri
Brestanici smo se ko-
ne maja poslovili od
Antona Šerba, roje-
nega 23. decembra
1901. Bil je posestnik
in gostilničar na Veli-
kem Kamnu. Bil je
zaveden Slovenec in
je že zgodaj začel so-
delovati z narodnoo-
svobodilnim giba-
njem. Septembra
1944 je odšel v parti-
zane in postal je bo-
rec Kozjanskega
odreda, v katerem je
bil do 15. maja 1945.

Franc Perč

Med prvomajskimi prazniki je v 79-em letu umrl Franc Perč, po domače Andrejčkov Franc. Rodil se je v Podbrezjah. Med NOB je bil v partizanih. Po vojni je bil aktiven član gasilskega društva Podbrezje.

DON'T DRINK AND DRIVE

Kar je bilo...

Priznanja graničarjem

Na vseh karavlah severno-primorske regije so slovesno proslavili dan graničarjev. Ob tej priložnosti je karavla »22. julij« s komandirjem karavle Ljubom Popovičem ter Radomirjem Lazičem, Dane-
tom Čudičem in Stojanom Stankovičem prejela pismo-
no pohvalo komandanta ljubljanskega armadnega območja. V enoti Radomirja Laziča so dobili značko
vzlednega vojaka vojaki Sulejman Kameraj s karavle Neblo, Boris Frković s karavle Medana, Janoš Gastor s karavle Sabotin in Janez Grah s karavle 22. julij. Denarno nagrado je dobil Ljubo Popović, štiriindvajset vojakov je dobilo od pet do sedem dni nagradnega dopusta, pohvalili so 46 vojakov in 3 starešine. Na osrednji proslavi ob dnevu graničarjev in 42-letnici korpusa narodne obrambe Jugoslavije, katere so se udeležili tudi številni predstavniki družbenopolitičnega in gospodarskega življenja novogoriške občine, je o pomenu in nalogah obmejnih enot in obmej-
nega prebivalstva o varova-

Polkovnik Nikolić med govorom

nju državne meje govoril polkovnik Božimir Nikolić, predstavnik poveljstva LAO. Na slovesnosti v Ajševici je v imenu družbenopolitičnih organizacij in skupnosti spregovoril tudi predsednik Občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica Alojz Krpan. V kulturnem sporedu pa so sodelovali vojaki iz garnizije Ajdovščina.

Mile Gojković

Skrb za podmladek

Imeti dobre in izurjene tabornike je pglavitna želja in naloga vseh taborniških druženj. Tega se zavedajo tudi v odredu Snežniških ruševcev v Ilirski Bistrici, kjer posvečajo skrb zlasti šolanju taborniškega podmladka. Najmlajši taborniki se dan za dnem zbirajo v parku-Nade Žagar pred svojim domom, kjer izpopolnjujejo svoje znanje in se urijo. Sotora niso postavljali s štoparico v poveljnikovi roki, temveč počasi, preudarno, del za delom, da bi si pridobili potrebno rutino.

Tekst in fotografija: Petar Nikolić

Kar je...

S prvim septembrom za deset odstotkov višje pokojnine

Četrto usklajevanje z osebnimi dohodki

Odbor za plan in finance pri Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja Slovenije je konec prejšnjega tedna sprejel sklep, ki bo prav gotovo zelo razveselil upokojence v naši republiki. Sklenil je namreč, da bodo letos že četrto uskladili pokojnine, in sicer za deset odstotkov. Usklajitev začne veljati s prihodnjim mesecem. Z višjimi pokojninami bodo izplačali tudi razliko od prvega januarja letos.

Ta, četrta, usklajitev sodi v okvir določil zveznega zakona o sprotnem usklajevanju pokojnin z gibanji osebnih dohodkov vseh zaposlenih in v posameznih republikah in pokrajina-
nama. V naši republiki smo v skladu z zakonskimi določili opravili uskladitve 1. aprila, ko so se povečale za 15 odstotkov, druga usklajitev je bila 1. maja in sicer za 16 odstotkov, za dvajset odstotkov pa so se pokojnine povečale prvega junija. Glede na to, da mora letos znašati delež tekoče uskladitve pokojnin z osebnimi dohodki najmanj 90 odstotkov, lahko pričakujemo vsaj še eno povečanje. Ob dokončni uskladitvi pokojnin in osebnih dohodkov, ki bo v začetku prihodnjega leta, bo skupnost poravnala tudi morebitno razliko za nazaj.

Prvega septembra bo najnižja pokojnina za polno dobo, to je 35 in 40 let, znašala 60.754 dinarjev. Dodatek za pomoč in strežbo usklajujejo hkrati in v enakih odstotkih. Tako bo ta znašal od prvega septembra 40.500 dinarjev. Prejemniki delnega dodatka pa bodo dobili 20.500 dinarjev. Tudi pri dodatkih za pomoč in strežbo bodo izplačali razliko od začetka leta.

Deset odstotkov večje prejemke in razliko od začetka leta bodo dobili tudi tisti, ki dobivajo preživnine za varstvo kmetov.

B. K.

Kar bo...

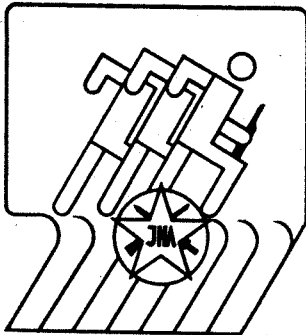
Pred športnim prvenstvom Ljubjanskega armadnega območja Znova v Ljubljani

Po petnajstih letih bo Ljubljana od 28. pa do 31. avgusta prizorišče štiridesetega, jubilejnega, športnega prvenstva Ljubljanskega armadnega območja.

V sedmih športnih panogah bo nastopilo šest moštev, v katerih bo približno sedemsto tekmovalcev. Moči bodo merili v vojaškem mnogoboju, streljanju, rokometu, odbojki, košarki, plavanju in atletiki. Tekmovanja bodo potekala na obnovljenem stadionu Ljubljane v Šiški, na strelišču na Rakovniku, bazenu na Kodeljevem in v dvoranah na Taboru in SRC Ježica.

Medtem ko se organizacijski odbor trudi, da bi bilo do 28. avgusta vse pripravljeno, se tekmovalci marljivo pripravljajo v svojih vojašnicah. Rezultati, ki jih bodo dosegali tekmovalci, bodo vrhunski. Zavedati se namreč moramo, da je med njimi veliko takšnih, ki jim bo to prvenstvo prvo in edino veliko tekmovanje, na katerem bodo nastopili. Kljub temu pa bo prvenstvo zanimivo, saj bodo dali vojaki-tekmovalci vse od sebe in se pošteno borili za vsako točko, vsak meter, vsak krog, koš ali gol.

Tekmovanja na štiridesetem

prvenstvu Ljubljanskega armadnega območja bodo prav gotovo vredna ogleda in vojaki tekmovalci bodo deležni podpore gledalcev. So namreč ena redkih tekmovalcev, kjer se še borijo v duhu pravega amaterizma, brez poživil, brez materialnih koristi.

Povejmo še, da je to prvenstvo dejansko preizkušnja vseh naprav in služb za Balkanske atletske igre, ki bodo nekaj dni kasneje na stadionu v Šiški. Sklepni del armadnega prvenstva, ki bo v nedeljo, 31. avgusta, pa bo tudi priložnost, da ljubitelji atletike vidijo, kako so pripravljeni naši atleti za balkanske igre. Nastopili bodo v več panogah, pridružili pa se jim bodo tudi najboljši slovenski atleti.

B. K.

Porezen vabi

V nedeljo, 31. avgusta, bo pri spomeniku na vrhu Porezna že tradicionalno srečanje preživelih borcev 19. SNOUB Srečka Kosovela, Gorenjskega vojnega področja, Inženirskega bataljona 31. divizije z mladino, planinci, pripadniki, milice, JLA in TO ter mnogimi ljubitelji gora. Kot vsa leta doslej pohod in srečanje organizirajo Planinsko društvo in družbenopolitične organizacije Cerknega in še nekaterih drugih gorenjskih in primorskih občin.

Kot že rečeno, komemorativna svečanost bo 31. avgusta, ob 11. uri, pri spomeniku padlih na vrhu Porezna. Udeleženci bodo položili venec in prižgali žare v spomin na preboj, boj in žrtve na Poreznu in v vaseh pod njih leta 1945 v zadnji veliki nemški ofenzivi. Po krajšem nagovoru in kulturnem sporedu bodo predali svojemu namenu obnovljen in dograjen planinski dom Andreja Žvana-Borisa. Sledilo bo tovariško srečanje, na katerega vabijo tudi nekdanje borce iz zamejstva, ki so sicer že redni udeleženci srečanj in pohodov na Porezen.

J. Č.

Mladinski tabor narodnosti

Ob koncu tega tedna se bodo v lendavski občini – v rekreacijskem centru Petišovci – zbrali udeleženci mladinskega tabora narodnosti. Na drobno si bodo ogledali poseben položaj mladih na narodnostno mešanih območjih, se seznanili s posebnostmi lendavske občine in si ogledali znamenitosti tamkajšnje okolice.

Ž. D.

Priprave na balkanske atletske igre

6. in 7. septembra bodo oba dneva (popoldne in dopoldne) v Ljubljani na preurejenem stadionu v Spodnji Šiški, zbrani najboljši atleti balkanskih držav. Tekmovalne naprave so organizatorji del prekrili s polytanom in si v tekamah obetajo rekordne dosežke.

Balkanske atletske igre imajo za seboj že 57-letno tradicijo. Največ uspehov doslej so poželi romunski atleti in atletinje, naši za njimi ne zaostajajo prav veliko, to pa velja tudi za Bolgare, predvsem za ženske del njihove atletike, ki je prav zdaj v izrazitem vzponu.

Ljubljani se vsekakor obetata dva izjemno zanimiva atletska dneva.

K. Z.

S kolesi po poteh XIV. divizije

Še nekaj dni loči do štarta kolesarje kolesarskega kluba Maks Perc, ki se bodo v ponedeljek, 25. avgusta s kolesi in trdno voljo podali na pot Po poteh 14. divizije na Stajerskem. Po doslej zbranih podatkih se bodo na pot s

Dolžina prve spominske kolesarske poti, katere pokrovitelj je odbor Skupnosti borcev 14. divizije, je približno 600 kilometrov in je razdeljena na pet etap. Štart bo torej v ponedeljek, 25. avgusta, ob 8. uri na Suhorju, v petek, 29. avgusta, pa bomo v popoldanskem urah pričakali kolesarje v Ljubnem, kjer bo tudi končni cilj. O tej zanimivi kolesarski poti pa bomo podrobno poročali v prihodnji številki TV-15 Naš tovariš.

Jože Čurin

kolesi odpravili: prizadevni kolesarski delavec Danilo Pertot, Janez Winkler, Alojz Erbežnik, Jože Mužič, Rajko Miketič, Franc Medja, Stane Bobek, Karl Umek, Franc Zidan in Jože Jenič. Vloga steverdese je zaupana Marici Pertot, potujoči mehanik pa bo Franc Zidan.

Vabila

Občina Sežana praznuje 28. avgusta svoj praznik. V programu slovesnosti v počastitev praznika bo v soboto, 30. avgusta ob 12.30 odkritje doprsnega kipa narodnega heroja Alberta Grudna-Bliska. Spomenik bo stal v parku ob Partizanski cesti v Sežani.

Na odkritje vabimo borce VOS, borce petega bataljona Prve brigade VDV in vse občane.

Pripravljalni odbor

Ob letošnjem prazniku občine Sežana bodo v nedeljo, 31. avgusta ob 10. uri v Skofih pri Brju (krajevna skupnost Gorjansko) odkrili spominsko ploščo na kraju, kjer je med vojno uspešno delovala obveščevalna mornariška skupina na Krasu (mornariški informativni center na Kasu). Govoril bo Slavko Kavšek, vojni načelnik štaba mornariške skupine 9. korpusa. Sledil bo kulturni program in tovariško srečanje.

Odbor skupnosti partizanskih pomorščakov Slovenije (s sedežem v Piranu) vabi vse nekdanje partizanske pomorščake, da se odkrije plošče v Skofih na Krasu udeležijo v čimvečjem številu.

Posebej vabimo vse nekdanje člane mornariške obveščevalne skupine 9. korpusa, ki so delovali na območju Trsta in Krasa.

Osebnih vabil ne bomo pošiljali.

Odbor

V počastitev štiriinštiridesete obletnice ustanovitve brigade Matija Gubec bo v četrtek, 4. septembra 1986 ob 10. uri v vojašnici Milna Majana v Bršljinu srečanje borcev te enote, združeno s srečanjem z vojaki in starešinami enote JLA v Novem mestu. Ob tej priložnosti se bomo udeležili tudi uradne vojaške slovesnosti te enote in si ogledali spominsko sobo Gubčeve brigade, prostore, kjer živijo in se urijo vojaki ter vojaško posestvo.

Udeležence prosimo, da pridejo pravočasno. Istega dne ob 16. uri bo v okviru prireditev ob prazniku občine Trebnje tudi slovesnost na Trebelnem pri spomeniku ustanovitve Gubčeve brigade. V okviru te bo potekal kulturni program, podelitev medalj in pokalov zmagovalcem posameznih tekmovalcev ter pogovor borcev z mladino in občani.

Vabimo borce Gubčeve brigade, da se udeležijo srečanja v Novem mestu. Vse, borce, mladino in občane bližnjih naselij in tiste, ki si lahko sami zagotovijo prevoz, pa vabimo tudi na Trebelno.

Slaki iz Ljubljane v Bršljin odpeljejo ob 5.40 in 6.40. Do vojašnice je deset minut hoda.

Odbor skupnosti borcev 4. SNOUB »Matija Gubec«

Skupnost borcev 15. divizije NOVJ vabi vse borce in borke Can-
karjeve, Gubčeve, 12., 15.-Belokranjske, prve Artilerijske brigade, italijanske brigade Fontanot, Dolenjskega odreda, Jurišnega bataljona in Avstrijskega bataljona, da se v nedeljo, 7. septembra 1986 ob 10. uri udeležijo v Črnomlju (v Jurjevski dragi – pod železniško postajo), srečanja mladine, aktivistov, občanov in prijateljev Bele krajine.

Odhod rednega vlaka v Črnomelj je ob 7. uri zjutraj z železniške postaje Ljubljana. Povratek iz Črnomlja v Ljubljano bo ob 18. uri. Prosimo, da si pravočasno preskrbite vozovnice.

Skupnost borcev 15. udarniške divizije

Odbor skupnosti borcev drugega bataljona prve brigade VDV obvešča vse borce, da bo srečanje borcev bataljona in domicilnih enot občin Črnomelj in Metlika v nedeljo, 7. septembra 1986 ob 10. uri v Črnomlju v Jurjevski dragi (pod železniško postajo).

Borci iz Ljubljane in drugih krajev imajo možnost prevoza z vlakom, ki iz Ljubljane odpelje ob 7. uri, v Črnomelj pa pripelje ob 9.30.

Posebnih vabil ne bo.

Odbor skupnosti drugega bataljona VDV

Vabimo borce-ranjence, zdravstveno in tehnično osebje partizanskih bolnišnic R-7, R-9 in R-10 ter zdravstveno osebje Kozjanskega odreda na tovariško srečanje, ki bo v nedeljo, 7. septembra 1986 na Poljani – Sele pri Jurklostru. Srečanje se bo začelo ob 11. uri.

Člane pododbora (izvoljene na lanskoletnem srečanju), da bo uro pred začetkom srečanja seja pododbora. Zaradi nepopolnega seznama borcev-ranjencev prosimo vse borce-ranjence, zdravstveno in tehnično osebje, ki vabila ne bodo posebej prejeli, da nam pošljejo svoje točne podatke, in sicer občinskemu odboru ZZB NOV Laško. Napišite svoje ime in priimek, rojstne podatke, čas zdravljenja oziroma delovanja v bolnicah in točen naslov.

Pododbor borcev-ranjencev in sanitetnega osebja Kozjanskega

Poizvedba

V zgodovini Narodne zaščite med NOB na Primorskem bo zapisan tudi dogodek, ko so v Poddragi na Vipavskem 3. marca 1945, pokrite z gnojem z volmi odpeljali iz Robancovega dvorišča, kjer so imeli bunker, štiri člane Narodne zaščite okrožnega načelstva srednjepomorskega okrožja. V jutranjih urah tistega dne so namreč vsi obkolili četniki. Med štirimi člani NZ, je znal le Bernard Žvanut-Sirar, ki je bil namestnik okrožnega načelnika, vsi drugi so do zdaj neznani. Prosimo, da tisti, ki bi vedel kdo so bili ostali trije, ali sami naj osebno sporoče njihova imena in naslove, na naslov: Franc Hvala, Prešernova 16, Nova Gorica.

Obvestilo in prošnja

Prebivalce KS Vojsko, vse Vojskarje, ki živijo zunan domačega kraja in druge, ki ste kakorkoli povezani z našim krajem, obveščamo, da smo se na pobudo KO ZN in drugih družbenopolitičnih organizacij na Vojskem, odločili, da postavimo spomenik vsem Vojskarjem, ki so med NOB padli ali bili kako drugače žrtve sovražnikovega nasilja.

Mnogi med njimi še danes nimajo nikakršnega obeležja in njihova imena bi prej ali slej utonila v pozabo. Tega pa ne smemo dopustiti, saj so to naši sorodniki, prijatelji in znanci.

Spomenik bo stal nasproti šole, saj se je ta lokacija, kljub številnim predlogom, pokazala kot najustrežnejša.

Predvidevamo, da bodo stroški za postavitev spomenika znašali okrog 70 milijonov starih dinarjev.

Zato prosimo vse Vojskarje in druge, da po svojih možnostih to akcijo podprete; prispevke pa nakažite na žiro račun št. 52020-676-80443 – za spomenik na Vojskem.

Stekanje in porabo sredstev ter seznam darovalcev bosta nadzirala Cveto Hvala, predsednik odbora za postavitev spomenika in član odbora Zdravko Hvala.

Menimo, da bodo ta sredstva zadoščala, saj računamo, da bomo vsa nestrokovna dela opravili prostovoljno.

Za pomoč se vam že vnaprej zahvaljujemo.

KS Vojsko, Odbor za postavitev spomenika

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Časopisni svet TV-15 naš tovariš**: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK. Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR. Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24. p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35